özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- 11 Aralık Yerel Seçimleri
- Dr. MAHMUD OSMAN YENİLGİNİN NEDENLERİNİ AÇIKLIYOR
- Kürt Halkının Durumuyla İlgili Olarak Belgrad Toplantısına ve Taraf Ülkelere Yapılan Başvuru
- EHMEDÊ XANİ'de KÜRT TEMASI

31-32
ARALIK
OCAK

özgürlük yolu aylık siyasi dergi

ARALIK - OCAK : 1978
YIL : 3
SAYI : 31 - 32

İÇİNDEKİLER

Sahibi: **Faruk ARAS** — Yazı İşleri Müdürü: **S. Sırrı FEROĞLU** — Yönetim ve Haberleşme Adresi: Dizdariye Medresesi Sok. **Deniz Apt.** No. 8-8, **Çemberlitaş - İSTANBUL** — Abone: **Yıllık:** 150 TL. — **Altı aylık:** 75 TL., Dış ülkeler iki katıdır. — İstanbul Dağıtım: **TAN-DA** — Ankara Dağıtım: **ANKARA BÜROMUZ.** Sümer Sok. Beyaz Ap. 12/2 **Demirtepe - ANKARA** — Baskı: **ÖREN Basımevi** — Dizgi: **EVREN Matbaası** — Kapak: **IŞIK Matbaası.**

11 Aralık Yerel Seçimleri ve Devrimci Güçlerin Diyarbakır'daki Başarısı

11 Aralık yerel seçimlerinin sonuçları CHP ve MHP açısından bir ilerlemeyi, AP açısından da açık bir gerilemeyi gösteriyor.

CHP, 1973 seçimlerinde elde ettiği 32 il belediye başkanlığını 42'ye çıkardı, İlçelerde de AP'yi geride bıraktı. Diğer yandan, sayılarla ortaya çıkan bu durum, CHP yöneticilerinin izlediği politikanın bir başarısı mıdır? Buna olumlu cevap verilemez. CHP yönetimi, 5 Haziran seçimlerinden bu yana, hiç de kitlelerden puan toplayacak bir politika güdemedi. CHP muhalefeti kimi zaman ortalarda görünmedi. CHP, ne artan hayat pahalılığına, ağır zamlara, ne de hızlanan faşist saldırganlığa karşı etkili bir muhalefet gösteremedi. Zaten CHP öteden beri, kitleleri faşist saldırganlığa karşı susmaya, geri çekilmeye, seçimden seçime sandık başına gidip kendisine oy vermek üzere beklemeye çağırmaktadır. Ancak bu pasifist, teslimiyetçi tavrın, bizzat seçimlerde oy kullanmayı etkileyeceği de hesaba pek katılmadı. Nitekim MHP'nin faşist terörü yoğunlaştırdığı bazı illerde, CHP'ye oy verme eğiliminde olan «halim-selim» adamların birçoğu sandık başına gitme cesaretini bile gösteremedi.

CHP yönetiminin daha 5 Haziran seçimleri öncesinde kendi örgütü içerisinde takındığı anti-demokratik tavır, 5 haziran seçimlerini olduğu gibi 11 Aralık yerel seçimlerini de etkiledi. CHP merkez yönetimi, 5 Haziran öncesinde, kendileri için «mahzurlu» gördükleri birçok il, ilçe yöneticilerine işten el çektirdiler. Bunlar genellikle, Eyüboğlu - Topuz ekibine oranla ilerici, demokrat kişilerdi. Merkez yönetimi bununla da kalmadı; ilerici ve demokrat adaylara karşı geniş vetolara girişti. Bu anti-demokratik tutum 11 Aralık seçimleri öncesinde tekrar edildi. Bu anti-demokratik tutum olmasaydı, gerek 5 Haziran genel seçimleri, gerekse 11 Aralık yerel seçimleri CHP açısından, hiç kuşkusuz, daha başarılı olacaktı. Örneğin Kocaelinde CHP'li taraftarların ve CHP'li olmayan, ama ona oy vermeğe eğilimli bulunan demokrat kişilerin çoğu sandık başına gitmediler. AP'nin bu ilde kazanması kitlelerin bu protestosunun sonucu oldu. Elazığ'da 5 Haziran öncesinde il yönetiminde bulunan genç ve başarılı ekip, Merkez yönetimi tara-

fından görevden alındı. Hem de bir MC valisinden alınan bilgilere dayanılarak.. Tüm ilericilere kan kusturan MC valisi, CHP'nin müfettişi Hasan Esat Işık'a, «bunlar komünist kürtçüdürler» demişti!. Hasan Esat Işık ile Merkez yönetimi ise bay valinin hoşuna gideni yapmakta gecikmediler. Onları uzaklaştırıp eski bir AP'li olan Şükrü Kaçar'ı il başkanlığına getirdiler. Delegeler hemen Bay Kaçar ve ekibinin istediği biçimde, elbette anti-demokratik yöntemlerle tespit edildi. Ama bununla da kalınmadı; seçimlerde aday olan ilerici ve demokrat kişiler tepeden veto da edildiler. Bütün bunlar CHP'nin Elazığ'da uğradığı dağınıklığın, gerilemenin başlıca nedeni, faşistlerin bu il merkezindeki başarılarının ise önemli nedenlerinden biridir. Kitlelerin bütün bu tutarsızlıklara, anti-demokratik tutumlara aferin demesi beklenemez elbette.

CHP'nin anti-demokratik tutumu, en açık biçimde, Kürt ulusal sorununa karşı takındığı tavırda ortaya çıkmaktadır. Bir zamanlar oldukça demokrat bir gazeteci ve hümanist bir şair olarak bilinen —bu arada «Yunanlı kardeşler» için yazdığı şiiriyle de tanınan— sayın Ecevit, Kürt halkının ulusal ve demokratik hareketine, öteki burjuva politikacılarından daha hassas ve sert biçimde karşı çıkmaya büyük özen göstermektedir. Sayın Ecevit, halklara özgürlük isteyenleri faşistlerle bir tutmaya kalkışıyor. Bir zamanlar Diyarbakır'da halkın kendisine gösterdiği ilgiyi, gönlünün dilediği gibi yorumlayarak Kürt halkının ulusal ve demokratik haklar istemediğini iddia etmeye kadar işi vardırıyor. Kitlelerin gösterdiği ilgi, elbette, Ecevit ve partisinin faşist teröre, şoven zulme karşı çıkacağı, kitlelerin demokratik hak ve özgürlüklerine saygılı davranacağı, emekçi halktan yana bazı tedbirler alacağı umulduğu içindir. Yoksa kitleler ne diye sayın Ecevit'e umut bağlasınlar?. Ama sayın Ecevit kitlelerin bu özlemlerini kavramadığı, ya da kavramak istemediği; onları, herşeye rağmen arkasından koşacak bir hayranlar kitlesi saydığı içindir ki, kitlelerin onu tekzip etmesi için fazla zaman geçmesine bile lüzum kalmadı. Diyarbakır belediye başkanlığı seçimi bunun en somut kanıtıdır.

Gerçek şu ki, CHP'nin 11 Aralık yerel seçimlerinden başarılı çıkması CHP yönetiminden çok, ileriye yönelen kitlelerin kendi başarısıdır. Kitleler MC'nin zulmünden, ağır vergilerden, hayat pahalılığından öylesine bıkmışlardır ki bu, onların CHP'ye oy vermelerine yetmiştir.

Kitleler, her geçen gün biraz daha, toplumdaki sömürünün niteliği, baskı ve zulmün nedenleriyle ilgili olarak doğruları öğreniyor, politize oluyorlar. Bu uyanış süreci, sınıflaşmanın daha belirgin ve sınıf mücadelelerinin daha keskin olduğu büyük kentlerde, sanayi bölgelerinde daha hızlı; kırsal kesimlerde ise daha ağır gidiyor. Sömürü ve zulme tepki gösteren emekçi kitlelerin oyları şu dönemde CHP'de top-

lanıyor. Bunun çeşitli nedenleri var. Bir kez, düzene ve sömürüye tepki duyan emekçi kitlelerin büyük bir bölümü, henüz, kurtuluşlarının sosyalist bir iktidara ve sosyalist bir toplumun kuruluşuna bağlı olduğunu kavramamışlardır. Onlar CHP'yi durumlarını düzeltebilecek parti olarak görüyorlar. Diğer yandan, daha ileri düzeyde bilinçli olan, temel bir dönüşümün gereğini kavrayan, sosyalist bir iktidar isteyen emekçi ve aydınların büyük çoğunluğu da, CHP'nin de bir burjuva partisi olduğunu ve bütün bunları başaramayacağını bile bile, şu dönemde oylarını ona vermektedirler. Bir yandan MC partilerinin şahsında tırmanan faşizmi geriletmek çabası ve CHP'nin onların karşısında başlıca iktidar alternatifi oluşu, diğer yandan solun dağınıklığı yolaçıyor buna.

5 Haziran seçimlerinde, MC partilerine bir kez daha iktidar olanağı tanımamak, faşist tırmanışı engellemek ve faşizmi geriletmek için, oyların bölünmeden CHP'de toplanması büyük önem taşıyordu. Zaten sosyalistler, işçi sınıfı hareketini temsil edebilecek nitelikte bir örgütle de seçime katılmıyorlardı. Nitekim MC partileri, 2. MC'yi birkaç oy farkına dayanarak yeniden gerçekleştirebildiler. 11 Aralık yerel seçimleri ise farklıydı. Yerel yöneticilerin seçimi doğrudan parlamentodaki dengeyi etkilemiyordu. MC partilerinin bu seçimlerdeki kaybı, parlamentodaki dengeyi ve MC'nin durumunu ancak dolaylı yoldan etkileyebilirdi. Bunun yolu ise tek başına oyları CHP'de toplamak olamazdı. Sosyalist ve demokratik güçler kendi aralarında ciddi bir diyalog ve dayanışma sağlamış olsalardı, yerel seçimlerde işçi sınıfının sesi çok daha etkin biçimde duyurulabilir, sosyalistlerin gücü ve varlığı daha somut biçimde kitlelere gösterilebilirdi.

Ancak solun dağınıklığı, çeşitli sol örgütler arasındaki rekabetler ve fraksiyon çıkarlarını önde tutma alışkanlıkları böyle bir diyalogu ve güçbirliğini olanaksız kıldı. Bu yönde ciddi bir çaba bile gösterilemedi.

Kuruluşundan sonra uzun süre diğer sosyalist örgütleri ve güçleri yok sayan ve kendi hesabına düşsel bir abartma içinde bulunan TİP'in, içine düştüğü yalnızlıktan ve özellikle somut bir gösterge olan 5 Haziran seçimleri sonuçlarından ders alması beklenirdi. Gerçi seçimlerden sonra bu partide tabandan eleştiriler geldiği biliniyor. Ve TİP, birara, güçbirliğinin öneminden sözederek eski yanlış politikasını düzeltmek istediği intibaını verdi. Ancak bütün bunlar sözde kaldı ve bu örgüt sekter tutumundan sıyrılıp gerekli adımları atamadı.

Düşsel bir abartma içinde olan elbet yalnızca TİP değil. Özellikle son bir yıldan beri, bir yandan «işçi sınıfının öncü savaşkan kolu» sıfatını kendisine yakıştırıp UDC çağrıları yapan, diğer yandan diğer sosyalist örgüt ve güçlere karşı düşmanca bir tavır takınan, onları

etkisiz kılmak için her yolu ve yöntemi meşru sayan başkaları da görüldü. Bu tavırlar güçbirliğini ve diyalogu engellediği, işçi sınıfı hareketine ve genel olarak devrimci ve demokratik harekete büyük zararlar verdiği gibi, bizzat kendilerine de önemli zararlar verdi. Bu tutum içinde olanlar sosyalist hareketin dağınıklığından, emekçi kitlelerin sosyalist harekete yönelmeyip CHPnin kuyruğuna takılmasından sorumludurlar. Bunlar DİSKi de güç durumlara düşürdüler, TÖB-DER'e ve diğer demokratik kitle örgütlerine zararlar verdiler.

Seçimlere katılan sosyalist partilerin, özellikle radyo konuşmaları, kitlelerin uyarılması ve kapitalist düzenin ve faşizmin teşhiri bakımından yararlı olmuştur. Alınan toplam 100 bine yakın oy ise, ülkemizdeki sosyalist birikimi göstermekten çok uzaktır. Ülkemizde sosyalistlerin ve onların etkiliyebilecekleri demokratların oyları, hiç kuşkusuz bunun 8-10 katıdır. Ancak büyük çoğunluk ya CHP'ye oyunu verdi, ya da oy kullanmadı. Güçlerin bu dağınıklığı devam ettiği sürece sosyalist hareket büyük bir etkinlik kuramayacaktır. Bu etkinlik elbette yalnız seçimlerle de ilgili olarak düşünülmemelidir. Seçimler mücadele le araçlarından yalnızca biridir. Emekçi halk yığınları için bir umut olabilmek, onların mücadelesini yönetmek ve yükseltmek, toplumu devrime götürmek için bugünkü dağınıklığın mutlaka aşılması gerekir.

Bazıları, sosyalist hareketin emekçi kitleler bakımından başlıca seçenek haline gelmesi için bir sosyal demokrat iktidarın, daha açık bir deyişle, ülkemizde bir CHP iktidarının yaşanması gerektiğini söylüyorlar. Kuşkusuz, günümüzde CHP, en baskıcı, en zorba sermaye güçlerinin karşısında iktidara aday başlıca politik güç olarak görünmektedir ve geniş halk yığınları ona «umut» bağlamış bulunuyorlar. Kitleler CHP'nin ve onun sosyal demokrasisinin çıkış yolu olmadığını, en iyi biçimde deneyleriyle görüp anlayacaklardır. Böyle bir deneyden geçen kitlelere gerçek devrimci çözümü göstermek ve onların desteğini kazanmak o zaman daha kolay olacaktır. Ama bunun için de sosyalistlerin ciddî biçimde örgütlü ve kitleleri devrimci çözümlere yöneltmeye hazırlıklı olmaları gerekir. Günümüzdekine benzer bir dağınıklıkla bunun başarılamayacağı açıktır. Bir sosyal demokrat iktidar döneminde de devam etmesi ve hatta büyümesi kaçınılmaz olan bunalım şartlarında eğer sosyalistler kitleleri yönlendiremezlerse iktidarın yeniden daha gerici sermaye güçlerinin eline geçmesi önlenemez.

Diyarbakır Seçimlerinin Anlamı

11 Aralık yerel seçimlerinde Diyarbakır'da sosyalist, yurtsever ve demokrat güçlerin sağladığı başarı büyük bir önem taşıyor. Bu başarı birçok sol çevrenin bile ummadığı, beklemediği birşeydi.

İlerici geçinen kimi burjuva gazeteleri, seçimler öncesinde, «yurt çapında» seçim bilgileri aktardılar, ama Diyarbakır'da olup bitenden haber vermediler. Burada, yıllardır sosyalist ve yurtsever hareketimiz içinde militanca mücadele etmiş olan bir emekçinin, Mehdi Zana'nın çevresinde Diyarbakır'ın emekçi halkı ve sosyalistler yoğun bir seçim çalışması yürütüyorlardı. Ama burjuva gazetelerinin adı «eski solcu» ya çıkmış kimi yazarları bile, Diyarbakır'ın çevresinde dolaşıp durdular, herşeyden ve herkesten sözettiler de bu gelişmeden söz etmediler. Kuşkusuz bunun birtakım nedenleri vardı. CHP'ye hayatları boyu angaje olmuş birkısım eski ve yeni solcuların bu gelişmelerden hoşlanması ya da onu anlamaları olanaksızdı. Zaten onlar, bir türlü Kürt halkının gelişen ulusal ve demokratik mücadelesini kavramamışlardı, kavramak istememişlerdi. Onlar, Kürt emekçi halkının saflarından doğan sosyalist hareketi bile hep kuşkuyla gözlemişler, Kürt halkının üstündeki baskı ve zulme karşı çıkan herkesi «bölgeci», «Kürtçü» diye niteleyip geçmişlerdi. Bu nedenle, halkımızın sosyalist, yurtsever ve demokratik güçlerinin, tarihi anlamı olan bu büyük başarısını da sessizlikle, «Diyarbakır'da ise bir bağımsız aday kazandı» deyip geçiştirdiler. Ama bu konuda olumsuz bir tavır içinde olan ve daha sonra da aynı suskunluğu gösterenler yalnız onlar değildi.

29 Ekim tarihli Dergimizde, yerel seçimler için sosyalistlerin, demokratların ve yurtseverlerin güçbirliği yapmalarını, kitlelerin CHP'nin pasifist politikasının kuyruğuna terkedilmemesini ülke ölçüsünde bir dayanışma sağlanamasa bile şartların uygun düştüğü yerlerde bu güçbirliğinin başarılabileceğini, bunun ise sosyalist ve demokratik güçler için başarılı sonuçlar verebileceğini söylemiştik. Diyarbakır belediye başkanlığı seçimi, görüşlerimizin doğruluğunun somut bir örneği oldu.

Mehdi Zana ve arkadaşları, Diyarbakır'ın emekçi halk yığınlarıyla varolan ilişkilerini geliştirmesini bildiler, kitle içinde yoğun bir çalışma yaptılar, onların zulme sömürüye karşı mücadelelerini seçim platformunda yönlendirdiler ve başarıya ulaştılar. Mehdi Zana'nın eski bir Diyarbakır evindeki seçim bürosu, üç ay boyunca Diyarbakır'ın emekçi halkıyla dolup taştı. Şehrin her yanındaki kahvelerde pekçok toplantı düzenlendi. Mehdi Zana kimi yerde Kürtçe kimi yerde Türkçe, halkın sömürüye, zulme karşı isteklerini dile getirdi; kitlelerin elektrik, su, yol gibi güncel sorunlarının çözümünü onlarla tartıştı, burjuva ve büyük toprak sahibi kişilerin belediye hizmetlerini niçin emekçi halktan yana yürütemeyeceklerini anlattı.

Burjuvalar ve büyük toprak ağaları önce bu hareketi küçümsediler. «Halk bir terzi parçasına oy vermez» dediler. Emekçi halkın seçim mücadelesi ciddi bir güce dönüştüğü zaman ise, onu yenilgiye

uğratmak için çeşitli güçleri harekete geçirdiler, türlü yöntemlere başvurdular. Demokratik, yurtsever güçleri bölmek için yeni bağımsız adaylar çıkarıldı, büyük paralar dağıtıldı, türlü yalan ve tertiplere başvuruldu. Tüm partiler ve tüm adaylar Mehdi Zana'ya saldırıyordu. Seçim günü yaklaşınca Diyarbakır Milletvekilleri de Ankara'dan getirtilip devreye sokuldular. Bir sosyalistin, bir emekçinin, onların deyimiyle «bir terzi parçasının» başkanlığını önlemek için her çareye başvurdular, ama bütün bunlar, Diyarbakır'ın uyanık, yiğit, yurtsever emekçi halkının kararlılığı karşısında boşa çıktı.

Buna karşılık, sosyalist ve yurtsever güçlerin, en azından kendilerini öyle sayanların geniş bir birliği ise sağlanamamıştı. Bu ilde Belediye meclisi ve il genel meclisi seçimlerine katılan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Mehdi Zana'yı destekledi. TSIP Mehdi Zana'nın yararına bir gece düzenledi ve açık hava toplantılarında güçbirliği yapıldı. KURTULUŞ Sosyalist Dergi ile **Emeğin Birliği** Dergisi sempatizanlarının tutumu da olumluydu. Diğer yandan bazı örgüt ve fraksiyonlar, kendi grupsal çıkarlarını ön plana çıkararak Zana'ya karşı, dolayısiyle de onun adaylığı çevresinde yürütülen sosyalist, demokrat ve yurtsever harekete karşı tavır aldılar. TİP ve «ilerlemeciler» olarak nitelenen kesim bunlar arasındaydı. Bunlar, özellikle Mehdi Zana'nın seçimi yitirmesi için çıkarılan ve burjuvazinin çevresinde birleştiği bağımsız aday Yahya Mehmetoğlu'nu desteklediler. Bunların Zana'ya karşı ve Mehmetoğlu'ndan yana tavırları herkesin gözü önünde açıkça cereyan ettiği halde, seçimlerden sonra durumlarını kurtarmak için sağda solda, «Mehdi Zana tüm sosyalistlerin adayıydı, onu biz de destekledik» demeleri, son derece ilginçtir. Bize göre sosyalist mücadelede dürüst olmak önemli ve gereklidir. Belli bir politik tavrı benimseyenler onu savunmasını da becerebilmelidirler. Eğer Mehdi Zana seçimleri yitirseydi bu çevreler onu desteklemediklerini söyleyecekler ve bundan kendilerine pay çıkaracaklardı; şimdi sosyalist ve yurtsever hareketimizin bu başarısından kendilerine haksız yere pay çıkardıkları gibi..

Diyarbakır seçimleriyle ilgili olarak kendilerini en fazla çıkmaza sokanlar ise, Kürt ulusal ve demokratik hareketiyle ilgili olarak büyük laflar eden, keskin devrimci geçinen bir kısım Kürt küçük burjuva devrimcileri oldu. Bunlar, Özgürlük Yolu'na duydukları düşmanlığı öylesine ileri götürdüler ki, «Mehdi Zana kazanırsa biz siliniriz» demeye kadar işi vardırdılar. Ve bu korkuyla burjuvazinin adayı Yahya Mehmetoğlu'nu vargüçleriyle desteklediler. Ailesi Diyarbakır ticaretinde, yağ, lastik ve şeker ticaretinde bir tekel kurmuş olan Yahyaoğlu'nu «yurtsever ve demokrat» ilan etmekten de geri kalmadılar. Gerçi on-

ların bu «militanca» desteği de Mehmetoğlu'nun kazanmasına yetmedi.

Elbette, keskin devrimci baylarımızın bu tutumu bizzat onlara güvenen, onlara umut bağlayan gençler, aydınlar arasında tepki uyandırdı. Mehmetoğlu'nu yurtsever gösterme çabaları da kendi çevrelerinin huzursuzluğunu gidermeye yetmedi.

Küçük burjuva devrimciliği için bu tür çıkmazlar kaçınılmazdır. Çünkü küçük burjuva devrimcilerinin, tüm sivri laflarına rağmen, sağlıklı bir politikaları yoktur. Onlar, tarihin ve toplumun doğru bir tahliline dayanan uzun vadeli bir politika değil, güncel çıkarlara göre değişen kısa vadeli politikalara iltifat ederler. Halkımızın ve dolayısiyle devrimci hareketin çıkarlarını değil, kendi grup çıkarlarını önde tutarlar. Bu da kaçınılmaz olarak onları sık sık böylesine açmazlara düşürür. Kişinin doğru yolda olup olmadığının en iyi göstergesi pratik hayattır. Olaylar, uzun nutuklardan çok daha açık biçimde doğru ile yanlışı birbirinden ayırırlar. Kürt küçük burjuva devrimcileri de bu somut olayda, tüm tutarsızlıkları ve yanlışlarıyla kendilerini sergilediler. Kitleler onları daha iyi tanıdı ve onların yanında yer almadı.

Bu yanlış politikanın açığa çıkması, hiç kuşkusuz olumlu olmuştur. Böylece, aslında halkımızın ulusal ve demokratik hareketine inançla güç vermek isteyen, sosyalizme yakınlık duyan birçok gencin ve yurtseverin yanlışlardan kurtulması, sağlıklı bir harekete güç katması, destek olması mümkün olacaktır. Devrimci mücadelede kör mezhep kavgalarının yeri yoktur. Halkımızın ulusal-demokratik mücadelesi, yanlışları mahküm ederek kitleleri ve kadroları doğru bir mücadele hattı üzerinde birleştirerek başarıya ulaşacaktır.

Maocu karşı devrimciler Diyarbakır seçimlerinde de görevlerini yapmaktan geri kalmadılar. Bir de aday göstermişlerdi. Maoculuk ve anarşizm kırması Halkın Yolu gazetesi, sözde seçimle ilgili çıkardığı iki sayfalık özel sayıda Mehdi Zana'ya küfürler yağdırıyordu. Ancak onların çığırtkanlığı da bir işe yaramadı ve halktan gereken cevabı aldılar. Birkaç aylık bir gürültü patırtıdan sonra adayları 200 bin nüfuslu Diyarbakır'da ancak 200 oy alabildi.

Yürütülen başarılı kitle çalışması sonucunda, burjuvazinin ve toprak ağalarının yanısıra, grupçu tavırlarla harekete yardımcı olmaktan kaçınan, hatta burjuvazinin kuyrukçuluğuna sürüklenen sol grupların da yarattığı engellerin üstesinden gelindi .4 Aralık günü yapılan açık hava toplantısında ve onu izleyen yürüyüşte binlerce Diyarbakır'lı «Kahrolsun faşizm, Kahrolsun Sömürgecilik, Kahrolsun ağalık, halklara özgürlük» sloganlarını haykırdılar. Yüzlerce emekçi seçim sandıklarında müşahit ve kollayıcı olarak görev aldılar.

Diyarbakır Seçimlerinden Çıkarılacak Dersler

Diyarbakır seçimlerini sosyalistlerin, demokratların ve yurtseverlerin adayı Mehdi Zana'nın kazanması birçok bakımdan önem taşıyor.

Diyarbakır Belediye Başkanlığı seçimleri diğer büyük merkezlerdeki seçimlerden daha önem taşıyordu, çünkü hemen tüm illerde burjuvazinin çeşitli partilerinden adayların çekişmesine karşılık, bu ilde sosyalist bir aday burjuva partilerinin adayları ve yine burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin gösterdiği bağımsız adaylarla çekişmekte idi. Sonuçta burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin tüm adayları yenilgiye uğratıldı. Böyle bir olay ülkemizde ilk kez olmaktadır. İlk kez, emekçi halk yığınları, böylesine büyük bir merkezde egemen sınıfları seçimlerde yenilgiye uğratmışlardır.

Diğer yandan Diyarbakır Kürdistan'ın merkezi bir kentidir. Zaten devrimci hareketin bu ilde sağladığı başarının temelinde Kürt halkının yüzyıllardır süregelen ağır sömürü ve zulme karşı tepkisi vardır. Sömürü ve zulme karşı bilinçlenen Kürt aydınları ve emekçileri, ağalık - şeyhlik ve aşiretçiliğin oluşturduğu yerel gerici çemberi kırabildikleri ölçüde devrimci mücadelede ileri adımlar atılmaktadır. Kürdistan'da sosyalist ve demokratik hareket gelişiyor. Ama feodal gericilik hâlâ Kürdistanı büyük ölçüde kontrol ediyor. Bir çok il merkezinde bile politik arenada çekişenler ağalar, şeyhler, aşiret reisleridir. Diyarbakır gibi 200 bin nüfuslu bir kentte bile beyler, ağalar, şeyhler, aşiret reisleri bugüne dek emekçi halk yığınlarını arkalarından sürükleyebilmişlerdir. İşte 11 Aralık seçimlerinde ilk kez Diyarbakır merkezinde gerici güçler büyük bir yenilgiye uğratılmışlar ve bu çemberde önemli bir gedik açılmıştır. Bu gelişmenin temelinde kentleşme, yeni sınıfların oluşumu vardır. Yüzbinlerce insanın bir araya geldiği kentlerde sınıf mücadeleleri belirginleşmekte, aşiret ilişkileri ve diğer geleneksel ilişkiler kopmakta, silinmekte, feodal gericiliğin kitleleri kontrol etme gücü zayıflamaktadır. Diğer yandan emekçi halk yıığnlarına tutarlı bir öncülük yapılabildiği zaman kitleler burjuvazinin kontrolünden de sıyrılıp devrimci mücadele yoluna yönelmektedirler.

Kürdistan'da her geçen gün ulusal baskının bilincine varan, ülkenin bir sömürge durumunda olduğunu gören kişilerin sayısı çoğalıyor, ulusal baskı ve sömürüye karşı halkımızın ulusal demokratik mücadelesi güçleniyor. Kürt halkının bu bilince varmış güçleri açısından CHP'nin durumu değişiktir. Türk toplumunda, sosyalist bilince varmamış bir işçi ve aydın için CHP bir kurtarıcı olarak gözükebilir. Ama Kürt emekçileri ve aydınları, sosyalist bilince varmasalar bi-

le, eğer ulusal bir bilinç kazanmışlarsa, yani ulusal baskıya karşı tepki duyuyorlarsa, onların CHP'yi bir kurtarıcı olarak görmeleri olanaksızdır. Çünkü CHP ulusal baskıya, sömürgeci ilişkilere karşı değil ve bunu açıkça söylüyor da. Bu nedenle CHP'nin, Kürdistan'da güçlü bir «umut» olma şansı yoktur. Kürdistan'da, ulusal demokratik güçlerin bir arayış içinde oldukları açıktır. 5 Haziran seçimlerinde Siirt'te ve Mardin'de bağımsız adayların siyasi partilerin çok üstünde aldıkları oyların anlamı budur. Gerçi bölgede daha önce de feodal kişilerin, bağımsız olarak veya bir parti listesinden büyük oy topladıkları görülmüştür. Ama Siirt ve Mardin örnekleri farklıdır. Buralarda geniş yığınların desteğini kazanan adaylar, CHP tarafından, ulusal nitelikleri ileri sürülerek veto edilmişlerdi. Kitleler ise en çok bu nedenle onlara oy verdiler. Bu adaylar yurtseverlerin, demokratların geniş desteğini sağladılar. Diyarbakır'da ise, sosyalistlerin öncülüğünde çok daha bilinçli bir halk hareketi sağlandı ve kitlelerin muhalefeti ileri hedeflere vardırıldı.

11 Aralık seçimlerinde, Diyarbakır'ın yanısıra, Kürdistan'ın değişik yerlerinde sosyalistler ve yurtseverler, yerel şartlara göre bir bağımsız adayı ya da faşist ve daha gerici sermaye güçlerine karşı CHP adaylarını desteklediler. Örneğin Lice'de yurtsever ve demokratik güçlerin destekledikleri bağımsız aday Nazmi Balkaş seçimleri kazandı. Doğubeyazıt'ta sosyalistlerin ve demokratların adayı Veysel Çamlıbel az farkla seçimleri kaybetti. Mazgirt'te sosyalistlerin ve ilericilerin adayı Şahan Düzgün'e karşı aşiretçi, sağcı, gerici güçlerin yanısıra maocu çığırtkanlar da dikildiler. Cizre'de ve güneydoğu'nun diğer bazı kasabalarında yurtsever güçlerin adayları seçimleri kazandılar. Bitlis, Tatvan, ve benzer birçok il ve ilçede ise CHP adayları, sosyalistlerin desteği ile seçimleri kazandılar. Sosyalistler yerel şartlara, özelliklere göre gereken esnekliği gösterdiler ve doğru bir politika izlediler.

Bütün bunlar, Kürdistan'ın sosyal ve politik yaşamında birçok şeyin değişmekte olduğunu gösteriyor. Halkımız yıllarboyu, sömürgeci ve feodal güçler tarafından demokrasi ve seçimler adına, kendi çıkarlarının dışında sürüklendi; gerici, tutucu güçlere oy verdi; onların çıkar kavgalarına alet oldu. Şimdi ise gelişmekte olan ulusal demokratik güçler, sömürgeci ve feodal güçlerin karşısına Kürt halk yığınlarının çıkarlarını gözeten ilerici bir politikayla çıkıyorlar. Bu mücadele giderek gelişecek, kitleler içinde sağlam biçimde yer edecektir.

Deneyler, kimi küçük burjuva aydınlarının kitlelere yönelik karamsarlığını, umutsuzluğunu, küçümseyici görüşlerini de yerle bir ediyor. Sırasında yüksek perdeden devrimci ve yurtsever görünmeyi ihmal etmeyen, ama devrimci mücadelenin gerektirdiği sabırdan, kararlı

ve yorucu çalışmadan da kaçınan çoğu küçük burjuva aydınları, kendi zaaflarını maskelemek için kitlelere kusur bulur, emekçi halkı suçlarlar. «Bu halk cahildir, adam olmaz!» derler. «Bu halk ağanın, şeyhin, aşiret reisinin sözünden çıkmaz!» derler. Mücadeleden kaçınmak için bunun gibi nice gerekçeler bulurlar. Oysa kitlelerin mücadelesi onları tekzip ediyor. Emekçi halk kitlelerinin birçok bakımdan sorunlarının ve çıkarlarının bilincinde olmadıkları doğrudur. Onlar, içinde bulundukları ağır şartlar ve yüzyıllar boyu sürmüş gelenekler nedeniyle ağanın, şeyhin, aşiret reisinin sözünü uyarlar da. Ama bu, hep böyle devam edecek anlamına gelmez. Emekçi halk kitleleri, sorunları ve çıkarları yönünde uyarıldıkları zaman, kendilerine gerçekler uygun yöntemlerle anlatıldığı zaman hızla bilinçleniyorlar. Onlara doğru bir öncülük yapıldığı zaman, onlar bir tutamak bulduklarında ağaya, şeyhe, aşiret reisine karşı kendi çıkarlarını savunmaktan da geri kalmıyacaklardır. Onların, kendi çıkarlarının bilincine vardıktan sonra bu çıkarları savunmalarından daha doğal birşey olamaz. Nitekim bu şartların yaratıldığı yerlerde ve durumlarda emekçi halk kitleleri yiğitçe mücadeleye atılıyor, heyecanla birleşiyorlar. Kaypak olanlar, mücadeleden kaçanlar ve emekçileri de bu yoldan vazgeçirmeye çalışanlar ise, tersine, kitleleri küçümseyen sözkonusu küçük burjuva aydınları oluyor. Egemen sınıflarla çeşitli çıkar ilişkilerine batmış, kendi konforları, çıkarları peşinde koşan bu küçük burjuva aydınları için ise bu tavır doğal birşey. Son Diyarbakır seçimlernide bu durum da açık biçimde görüldü.

MHP Bakımından Seçim Sonuçları

11 Aralık yerel seçimlerinden kârlı çıkan bir parti de MHP oldu. MHP, birçok ilçe ve bucak belediyesinin yanısıra 5 ilde de belediye başkanlık seçimlerini kazandı.

MHP, MC ortakları içinde, iktidar olanaklarını en iyi kullanan parti oldu. Devlet kadrolarını, okulları kendi milisleriyle doldurdu. Faşist beslemeler yıllardan beridir ki terörü elden bırakmadılar. 5 Haziran seçimlerinden sonra da bir yandan sahte barış çağrıları yaparken diğer yandan cinayetlerine devam ettiler. Bir yandan iktidar gücü, diğer yandan süregelen terör, faşist beslemelerin güç kazanmalarını, bazı yerlerde kitle içinde yaygınlaşmalarını sağladı. Sosyalist ve demokratik güçlerin dağınıklığı ve CHP'nin faşist saldırganlık karşısında kitleleri sürekli olarak pasifliğe itmesi onların işini kolaylaştırdı.

MHP, kavgacı ve saldırgan yöntemlerle bilinçsiz ve yoz bir gençlik kesimini kendine çekmeyi başardı. Devlet olanaklarının peşkeş çekilmesi, türlü açık ve gizli kaynaklardan sağlanan para ve olanaklar

da, çoğu yerde işsiz-güçsüz takımının, lumpenlerin ve birkısım yoksul gençlerin faşistler tarafından örgütlenmesini sağladı.

MHP nisbeten kitle tabanı edinmiş olduğu yerlerde, 11 Aralık seçimlerinde de teröre başvurmaktan çekinmedi. Kitıeler üstüne salınmış olan korkudan yararlanıldı, birçok kişinin sandık başına gitmesi engellendi. Faşist beslemeler türlü seçim hilelerine en yoğun biçimde başvurdular, birçok sandıktan mükerrer oy kullandılar. MHP güçlerini belli merkezlerde yoğunlaştırdı. Örneğin Elazığ'da, sandık başına giden birçok seçmen kendi adlarına oy kullanıldığını gördüler ve birşey yapamadılar.

MHP'nin oldukça güçlü bir kitle tabanı edindiği Elazığ, Erzincan, Malatya, Maraş gibi illerin toplumsal yapısının özellikleri vardır. Bu illerde Alevi ve sünni halk yanyana yaşamaktadır. Faşistler, yıllardan beridir ki bu ve benzer illerde mezhep çatışmasını körüklemektedirler. Geçtiğimiz yıllarda bu ve benzer illerde kanlı mezhep kavgaları yaratıldı. Irkçı ve gerici güçler, türlü kışkırtmalar ve açık saldırılarla mezhep çatışmalarını sistemli bir biçimde yarattılar. Özellikle alevi halk kesiminde sol görüşlerin daha hızlı ve yaygın biçimde gelişmesi üzerine, sağ-sol çatışması bir Alevi-Sünni çatışmasına dönüştürülmek istendi. Gericlierin amacı emekçi halkın saflarını bölmek, onları kör mezhep çatışmalarına tutuşturarak sınıf mücadelesini, demokratik mücadeleyi zayıflatmak, bölmekti. Bunu bir ölçüde başardılar da. Yıllar boyu sistemli biçimde yaratılan bu sürtüşmelerin, çatışmaların sonucu, sağ-sol çatışması, bu illerin birçoğunda Alevi-Sünni çatışması gibi gösterildi. Bundan yararlanan ırkçı ve en gerici partiler sünni halkın emekçi kesimlerini de yanlarına çekmeyi başardılar. MHP özellikle bu durumdan yararlanarak bu illerde önemli bir kitle tabanı yarattı.

Bu illerdeki Alevi halk da Sünni halk da büyük çoğunluğuyla kürttür. Gerici güçler bu tür oyunlarla Kürt halkının ulusal demokratik saflarını da bölüyorlar. Böylece bir taşla iki kuş vuruyorlar. Bir yandan emekçi kitlelerin, diğer yandan Kürt halkının ulusal demokratik güçlerinin saflarını bölüyor, kitleleri birbirine düşürüyor ve onların bir kesimini kendi gerici emelleri yolunda, halkın çıkarlarına karşı kullanıyorlar.

Kars ve Ağrı çevresinde ise durum daha değişik. MHP Iğdır, Taşlıçay gibi ilçelerde belediye seçimlerini kazandı. Faşistler burada da Kürt ve Azeri halkları arasında düşmanlık ve sürtüşme yaratıyorlar. Bu bölgede Kürt halkının ulusal demokratik hareketine karşı Azeri halkında şovenliği ve ırkçılığı kışkırtıyor ve böylece kendilerine kitle tabanı bulmaya çalışıyorlar. Nitekim burada da yıllardır bilinçli, sistemli biçimde yaratılan Azeri-Kürt çatışması da ırkçı, gerici güçlerin

yararına böylesine olumsuz sonuçlar verdi. İlginç olan, bu bölgedeki Kürtlerin sünni, Azerilerin ise Şii inançtan oluşudur. Iğdır ve Taşlıçay'da MHP'ye destek, bütün bu oyunlar sonucu yanıltılmış Azeri kesimden gelmektedir.

Böl ve yönet politikası egemen sınıfların Osmanlılardan beri uygulayageldikleri bir yöntemdir. Sömürücüler açık ve gizli ajanları vasıtasıyla, her fırsattan yararlanarak halkları birbirine düşürüyor, aşiret ve mezhep çatışmaları yaratıyorlar.

Hitler'in kitleleri yahudi düşmanlığına şartlandırması gibi, Türkiye'de de faşistler kimi yerde Kürt, kimi yerde Alevi düşmanlığı yaratmaya çalışıyorlar. Faşistlerin hangi yöntemlere başvurduklarını, nelerden yararlandıklarını iyi bilmeliyiz. Devrimciler düşmanın yöntemlerini doğru biçimde kavramazlarsa onlarla gereği gibi mücadele edemezler.

Faşistlerin bu oyunlarını bozmak ancak Alevi ya da Sünni, Kürt ya da Azeri veya başka halktan olsun, tüm emekçilerin çıkarlarının bir ve düşmanlarının da ortak olduğunu onlara anlatmaya bağlıdır. Tüm halkların sosyalistleri, demokratları, emekçileri aralarında sıkı güçbirliği yapmalı, birleşmeli, faşistlerin ve tüm gericilerin oyunlarını boşa çıkarmalıdırlar. Kararlı ve inançlı bir çalışmayla bu birlik sağlanabilir. Devrimci güçler, bir yandan emperyalistlerin ve sömürgecilerin, diğer yandan yerel sömürücülerin kışkırttıkları bu tür yapay sürtüşmeleri ortadan kaldırmak ve emekçi kitlelerin birliğini sağlamak için elden geleni yapmalıdırlar. Bu birlik başarıldığı zaman faşistlerin ve diğer gericlerin kitle tabanlarını büyük ölçüde yitirmeleri kaçınılmazdır.

Diğer yandan MHP'nin gelişmesi özellikle iktidar gücüne ortak olmaktan geliyor. MC iktidarı düştüğü ve MHP'nin faşist beslemelerinin arkasında polis desteği kalktığı zaman bu tırmanmanın duracağı, gerilemenin başlıyacağı kuşkusuzdur. Ancak MHP'nin 3-4 yıl öncesine oranla önemli adımlar attığı, okullarda, yönetim organlarında, poliste kadrolaştığı da unutulmamalıdır. Ayrıca MHP'nin gelişimi salt kendi çabasına bağlanmamalı. Onun bu duruma gelmesi sermaye güçlerinin ve emperyalist güçlerin bilgisi, onayı ve desteğiyle oldu. MC iktidarı çözülse ve MHP yeni hükümette devre dışı bırakılsa bile, iç ve dış sermaye güçleri onu, sırasında başvurulmak üzere yedek bir güç olarak elde tutacaklardır. Bu bakımdan MC'nin düşmesi ve MHP'nin iktidardan uzaklaştırılması yetmez. Okullar, yönetim organları ve faşist beslemelerle doldurulan diğer kurumlar onlardan arındırılmalıdır. Bunun için radikal tedbirler almak gerekir. İşçilerin, diğer emekçi halk yığınlarının, devrimci ve demokratik güçlerin örgütlenmesi için de gereken yapılmalıdır. Bunun için düşünce ve örgütlenme özgürlü-

ğünün önündeki tüm engellerin, başta 141-142. madde olmak üzere tüm anti-demokratik yasaların kaldırılması gerekir. Eğer önümüzdeki dönemde bunlar başarılamazsa faşizm tehlikesi ülkemizde daha da artabilir. Bunların başarılması ise, hiç kuşkusuz tüm devrimci ve demokratik güçlerin mücadelesine bağlıdır.

«Üç Başlı Hükümet»in Sonu

11 Aralık seçimleri ertesinde, AP'de ortaya çıkan istifalarla 2. MC hükümetinin de sonu gelmiş görünüyor. CHP'nin verdiği gensoru önergesi şu günlerde parlamentoda görüşülüyor. Dergimiz okuyucunun eline geçtiği zaman, ihtimal ki hükümet düşmüş olacaktır.

AP'de patlak veren ve 2. MC'nin sonunu getirecek görünen bu istifalar, ilk bakışta yerel seçimlerin sonucundan, AP'nin bu seçimlerdeki başarısızlığından kaynaklanmış gibi görünüyor. Yerel seçimler, doğrudan parlamentodaki güç dengesini etkilemiyorlar; bu seçimlerin dolaylı etkileri elbette olabilir. Ancak AP'nin ve 2. MC'nin içine düştüğü bunalım salt yerel seçim sonuçlarıyla açıklanamaz.

Aslında 2. MC daha kuruluşunda tükenmiş bir ortaklıktı. 5 Haziran'da erken seçimlere gidilmesi, ortaklığın artık sürdürelememesinin sonucuydu. Ancak seçimlerden sonra, daha önce aralarındaki ipleri koparmış ve birbirlerini en olmayacak biçimde suçlamış üç ortak, iktidarı yitirmenin verdiği korkuyla, şaşırtıcı biçimde tekrar biraraya gelmiş ve «Yemece» diye nitelenen yeni MC'yi kurmayı başarmışlardı. 5 Haziran sonrasında, —öncesinde de olduğu gibi— sermayenin tercihi, onun istediği «güçlü hükümet» bir CHP-AP koalisyonu idi. AP'nin kendi içinde de bunu isteyenler az değildi. Ama olayların gelişimi, sübjektif Demirel etkeniyle de birleşince böyle bir koalisyonun o dönemde gerçekleşmesi mümkün olmadı. 2. MC deneyi, bir bakıma, artık sürdürülemez bir oyunu sürdürme çabasıydı.

MC'nin bunalımı, kuşkusuz, temelde egemen sınıfların bunalımıdır. MC ağır zamlarla işe başladı, ekonomik bunalımın yükünü yine emekçi kitlelere bindirdi. Ama bunlar ekonominin içine düştüğü çıkmazı kurtarmaya yetmedi. Türk parasının değer kaybı ve develüasyonlar birbirini izliyor. Büyük bir enerji darlığı var. Elektrik kısıtlamaları sürerken, Bulgaristan'a elektrik borcu ödenmediği için oradan gelen elektriğin de kesilmesi tehlikesi var. Bazı ortak düşmanlara karşı «Dost» olan Irak, yine bedeli ödenemediği için petrolü ikide bir kesmekle tehdit ediyor. Alacaklarını alamıyan yabancı şirketler Türkiye'yi uluslararası kurumlara şikâyet ediyor, «mahkemeye veriyorlar». Japonlar ihracatı durduruyorlar. Diğer yandan ülkede can güvenliği yok. Yasaları bizzat hükümet ortakları rafa kaldırıyorlar. Ve bütün

bu hercümerç içinde üç başlı hükümetin her bir başı kendi bildiği gibi davranıyor, birşeyleri parselliyor ve herbiri kendi açısından nurlu ufuklar edebiyatı yapıyorlar.

Büyük sermayenin de bu gidişten hoşlanmadığı açıktır. O, kendi çıkarları açısından daha istikrarlı, uyumlu bir hükümet istiyor. Aynı zamanda bitip tükenmeyen çatışmaları yatıştıracak, sınıf kavgasını yumuşatacak bir hükümet. Ve bu durumda, yeteri kadar yıpranmış Demirel ile cansıkıcı Erbakan bir yana itilerek yeni çözümler aranıyor. Bunun yerel seçimlerden çok önceden, 5 Haziran seçimleri öncesinden düşünüldüğü açıktır. Zaten bazı AP'li milletvekilleri daha seçim günü, sonuçlar ortaya çıkmadan istifalarını vermişlerdi. Birbiri peşisıra istifa eden bu kişilerin çok önceden birbirleriyle ilişkide olduklarına kuşku yoktur.

Eğer beklenmedik birşey olmazsa 2. MC düşecektir. Ondan sonra nasıl bir hükümet kurulabilir? En güçlü ihtimal CHP'nin 12 bağımsızın desteğini alarak ve onlara bazı bakanlıklar vererek hükümet kurmasıdır. CHP'nin şu veya bu şekilde kuracağı, ya da ortak olacağı bir koalisyon hükümetinin de ülkenin içinde bulunduğu bu ekonomik ve sosyal bunalımı gidermesi beklenemez.

Bu dönemde devrimci ve demokratik güçlere düşen, MC iktidarının emekçi halk ve demokratik güçler üzerinde oluşturduğu ağır baskı çemberini kırmak düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki anti-demokratik engelleri aşmak, devrimci güçler açısından mücadele olanaklarını genişletmektir. Faşist teröre son vermek (bunun için öğrenim kurumlarını, yönetim organlarını ve diğer kurumları faşist beslemelerden temizlemek, faşist örgütlerini dağıtmak), düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak (özellikle fikir suçunu kaldırmak, basına tam özgürlük sağlamak, polisin ve savcıların basına haksız müdahalesini önlemek), siyasi partiler, sendikalar üzerindeki keyfi baskılara ,özellikle derneklerin aranması ve kapatılmasına ilişkin keyfi işlemlere son vermek bunlar arasındadır.

Dr. MEHMUD OSMAN YENİLGİNİN NEDENLERİNİ AÇIKLIYOR

Doktor Mehmud Ali Osman, Irak Kürdistanındaki Kürt ulusal hareketinin önde gelen kişilerinden biridir. Uzun yıllar Irak Kürdistan Demokrat Partisi politbüro üyeliği yaptı. O da, 1975 yılındaki çözülüşten sonra Irak'tan ayrıldı. Şimdi, «Irak Kürdistanı Demokrat Partisi Hazırlama Komitesi» üyesidir.

Dr. Mehmud Osman'ın gelişi nedeniyle 4 Haziran 1977'de, Federal Almanya'nın başkenti Bonn'da, Kürt işçi ve aydınlarıyla geniş bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda, Yurtdışı Kürdistan Öğrenci Cemiyeti (AKSA) tarafından Dr. Mehmud Osman'a sorulan soruları ve onun verdiği cevapları, Kürtçe metinden aynen çevirerek okuyucularımıza sunuyoruz.

Uzun yıllar Irak'taki Kürt ulusal hareketinde önemli görevler yapmış, sorumluluklar üstlenmiş Dr. Mehmud Osman'ın bu açıklamaları, 1975 çözülüşüne götüren nedenleri, yapılan hataları anlamaya büyük ölçüde yardımcı olacaktır kanısındayız. Bu açıklamalar, aynı zamand Dr. Mehmud Osman'ın özeleştirisi niteliğindedir ve ibret verici, tarihi bir önem taşımaktadır.

ÖZGÜRLÜK YOLU

Soru : On bir yıla yakın bir süre Irak Kürdistanı Demokrat Partisi (PDK Irak) politbüro üyesi idiniz. Irak Kürdistanı devrimi neden yenilgiye uğradı? 1962 yılında Kürt hareketi İran'la ilişkiler kurdu. Bu nasıl oldu ve ne sonuç verdi?..

Cevap: Bana göre, devrim, 1975 Martında iki temel nedenle yenilgiye uğradı.

Birincisi: Dolaylı nedenlerden. Bunlar partinin yaşamında boyvermişlerdi ve yavaş yavaş partinin bünyesinde birer yara ve hastalık haline dönüştüler ve onlara bir çare bulunamadı.

İkincisi: Doğrudan nedenler, bunlar savaşın durdurulması kararına yol açan nedenlerdi.

a) **Dolaylı nedenler:** Bunlar politik, sosyal ve askeri nitelikte idiler.

I — Politik nedenler.

1 — Devrimin 1961 yılındaki başlangıcında, savaş ulusal çıkarlar için yürütülüyordu, aynı zamanda sosyal çıkarlar için. Ama yavaş yavaş mücadele parti programından uzaklaşıyordu; partinin programı bir yanda, partinin kendisi diğer yanda kalıyordu. 1964 yılında Mustafa Barzani ile Celal Talabani arasındaki mücadelede Parti üçe bölündü. Bir bölümü Talabani'yi, diğer bölümü Barzani'yi tuttu; üçüncü bölümü ise hiçbirini desteklemedi.

2 — Hareketin başında silahlı bir aşiret tarafından desteklenen Barzani ve oğullarının bulunuşu, Barzani'nin aşiretçi düşünceleri ve onun partiye, parti disiplini ve organlarına karşı inançsızlığı, sonuçta her işin Barzani'nin dediği gibi yapılmasına ve her kararın onun tarafından alınmasına yolaçtı.

3 — Partinin açık, belirgin bir stratejik hattının olmayışı. Partinin kuruluşunda benimsediği hat, programına göre marksizm-leninizmdi. Barzani'nin Sovyetler Birliğinden dönüşünden sonra program şu şekilde değiştirildi: Parti, çalışmasında marksizm-leninizmden yararlanır. Ama 6. kongrede marksizm-leninizm tümüyle kaldırıldı ve adına parti programında yer verilmedi. Onun yerine «bilimsel teori» adı kullanıldı. 1970 yılında yapılan kongrede şöyle dendi: «...Parti, çalışmasında teorilerden (birçok) yararlanır». Böylece doğru, açık bir yol göstericilikten, çalışmasında esas alacağı uzun vadeli bir politik stratejiden yoksun olan parti gide gide yozlaşıyordu. Buna karşılık devrimin yükü ağırlaşıyor, büyüyordu. Peşmergelerin sayısı artıyordu. Böylece, Irak Kürdistanı Demokrat Partisi, öncü halkçı niteliğini yitirmiş, bilimden yoksun bir ulusal topluluk haline gelmişti; üyelerini birbirine bağlayan bağ yalnızca duygular ve aşiret ilişkileriydi. Artık partide görüş birliği yoktu, politik birlik yoktu; o, halkçı, öncü bir parti değildi.

Parti yönetimi «niteliği» bir yana bırakmış, yalnızca üye sayısını arttırmağa bakıyordu. 1970 yılında partinin 5000 kadar üyesi vardı, 1975 yılında bu sayı 45 bine çıktı!.

Bu aksaklıkların yanısıra, birliklerin başındakiler genellikle Barzani aşiretinden idiler ve böylesine bilgisiz, kendi işinde beceriksiz güçler, «Paraztın», «şeyhler» ve «mollalar birliği» ile beraber, hareketin işlerini ve sorumluluklarını haksız bir biçimde elegeçirmişler; diğer yanda ise, partinin elinde hiç bir yönetim ve karar yetkisi kalmamıştı.

Irak Kürdistanı'nda başka hiç bir siyasi parti veya halkın başka hiç bir siyasi kuruluşu yoktu. Bu da kanımca büyük bir eksiklikti.

Son yıllarda, 1974 ve 1975'te Partinin ve ulusal hareketin yönetimi, feodallerin, şeyh ve ağaların çıkarlarına hizmet eden gerici bir yönetim olmuştu, bilgili ve ilerici kişilerin etkinliği hiç kalmamıştı.

II — Sosyal nedenler

Hareketin yönetimi köylülerden ve ezilenlerden oluşmadığı için emekçilerin çıkarlarını gözetmiyordu. Hareketin yönetimi, parti programına uygun davranmadı. Biz, Irak Kürdistanının kurtarılmış bölgelerinde köylülere az miktarda toprak dağıtıyorduk, ama köylülerden arka çıkmıyorduk, silahı ve parayı hep beylere ağalara veriyorduk ve hep onların dediklerini yerine getiriyorduk.

III — Askeri nedenler

1970 yılından sonra, niteliği kulak arkası ederek peşmergelerin sayısını arttırmayı istiyorduk. Savaşımızın partizanca bir savaş olması gerektiğini unuttuk. Ancak silahlarımız bir cephe savaşı silahları değildi. Bu nedenle de düşmana güçlü bir saldırı yöneltemedik; ne cephede, ne de cephe gerisinde, kendi bölgesinde onu hezimete uğratamadık veya güçten düşüremedik. Bu da bizim Iran'a ve Amerika'ya daha çok yanaşmamıza, onlara el uzatmamıza neden oldu.

11.3.1970'te yalnızca 12 bin peşmerge vardı. 1974 yılında peşmergelerin sayısı dört kat artmıştı. Bunlar o döneme göre yeter bilgi ve beceriden yoksundular.

Bütün bu eksikliklere ek olarak 400 bin kişi köylerden, kentlerden ve uzak bölgelerden gelerek çocukları ve hastalıklarıyla harekete yük oldular. Bu politik, sosyal ve askeri nedenler, dolaylı olarak, devrimin 1975 yılında yenilgisine neden oldular.

Şunu da unutmamak gerekir ki Bağdat hükümetleriyle ilişkilerimiz hiç de dediklerimize uygun düşmüyordu. Biz sürekli olarak, «Irak için demokrasi, Kürdistan için otonomi» diyorduk. Ama 1963 yılında Bağdat hükümetiyle bir hayli ilişkilere girildi, görüşmeler yapıldı ki bu hükümet hiç de demokratik değildi ve Kürdistan için otonomi de sağlanamadı.

1966 yılında Bezaz hükümeti demokratik bir hükümet değildi ve programında Kürdistan için otonomi yoktu; ama biz onunla uzun boylu ilişkiler içine girdik.

1970 yılında hükümetle yine görüşmelere girdik, onunla uzlaştık ve savaşı durdurduk; ama bir kez daha gerçek anlamda bir otonomiye kavuşamadık ve Irak'ta demokrasi gerçekleşmedi.

Yaptıklarımızın sözlerimize, program ve çağrılarımıza uymaması hareketimize büyük zararlar verdi; bu yüzden Irak'taki solcu, ilerici ve

yurtsever örgütler bizden uzaklaştılar ve dışarda bize güven kalmadı.

1971 yılına kadar, bazı ilerici örgütlerin, parti ve kişilerin, belli ölçülerde de olsa, bizimle ilişkileri vardı; ancak İran'a ve daha sonra da Amerika Birleşik Devletlerine yönelişimizin açığa çıkması bizi Irak'ta yalnız başımıza bıraktı; bu durum bizi zayıflatırken düşmanı da güçlendirdi.

b) **Doğrudan Nedenler, Savaşın Durdurulması Kararı**

1962 yılında İran'la ilişkilere girdik. Buna politik bir taktik olarak başvurmuştuk, öyle ki askeri alanda hükümete daha güçlü karşı koyabilelim. Ancak ilişkilerimiz günden güne arttı, ta ki bilinen sona ulaşıncaya kadar.

1967 ve 1968 yıllarında İran Kürdistanı Demokrat Partisi yöneticilerinden birkaç kişinin Irak Kürdistanı'na gelmeleri ve bunların kendilerini tüm Kürdistan için politik ve silahlı bir güç saymaları üzerine hareketin liderliği onları öldürttü, bazılarını da sağ olarak İran'a teslim etti. Bu çirkin ve namertçe hareket, bizim İran'la ilişkilerimizi yeni bir düzeye soktu ve güçlendirdi. 1970 Mart antlaşmasından sonra İran'la ilişkilerimizi kesmemiz sözkonusuydu; ancak hükümetin 1970 Mart antlaşmasının hükümlerini yerine getirmemesi ve Molla Mustafa Barzani ile İdris'i öldürmeye kalkışması, hareketin yönetimi (Barzani liderliğindeki Kürt yönetimi kastediliyor Ç.N.) ile İran arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine neden oldu.

1972 yazında ABD bizimle doğrudan ilişkilere girdi, böylece hareketimiz yeni bir durum aldı ve hiç bir bağımsızlığı kalmadı.

Molla Mustafa Barzani, İran'a hiç bir zaman güven duymuyordu; ABD'nin işin içine doğrudan girmesi üzerine Barzani bu işin yürüyeceğine inandı ve sırtını tümüyle onlara dayadı. Artık aklına yattı ki taş yerini buldu ve Amerika Kürdistanı özgürlüğüne kavuşturacak. Ve kendi işimizi artık kendi çabamızla yapmadığımız açığa çıktı; hareketin yenilgisinden beş ay kadar önce, İran Şahının askerleri silahlarıyla Irak Kürdistanı'na girdiler.

Benim inancıma göre, hareket dış ilişkilerden dolayı yenilgiye uğramadı, hareket doğrudan doğruya dış devletlerin eliyle yenilgiye uğramadı; bana göre iç nedenler, diğer nedenlerin ortaya çıkışını kolaylaştırdılar ve hareketin yenilgisine yolaçtılar. Bana göre hareketin yenilgiye uğramasından şu kimseler baştan sona sorumludurlar:

— Birincisi, Molla Mustafa Barzani'nin liderliği.

— İkincisi, Irak KDP politbürosu.

— Üçüncüsü, Irak KDP Merkez Komitesi.

Bu yönetimin, o çetin şartlarda canu gönülden, bilgi, yiğitlik ve kararlılıkla Kürt ulusunun önünde yürümesi, onun kurtuluş mücade-

lesine devam etmesi gerekirdi; ama o teslim olmaya, savaşın durdurulmasına karar verdi ve ülkeden kaçarak İran'a sığındı.

Bu yönetimde savaşı sürdürecek ve Kürt ulusunu koruyacak yiğitlik ve kahramanlık kalmamıştı.

O zaman bazıları, savaşın sürdürülemeyeceğini, bunun mümkün olmadığını söylüyorlardı ve bazıları hâlâ da böyle söylüyorlar; ama ben kendim de işin içindeydim ve iyi biliyorum ki bu sözler doğru değil. Israrla söylüyorum ki savaş sürdürülebilirdi ve eğer öyle yapılsaydı daha iyi olacaktı.

Savaşın durdurulmasına ve kaçışa karar verildiği günlerde yönetimin elinde 22 milyon Irak dinarı ve 17 milyon mermi vardı. Peşmergelerin sayısı 60 bin idi ayrıca 43 bin kişilik milis gücü vardı. Devrimin elindeki topraklar ise 40 bin kilometre kare idi ki Hollanda ve İsviçre'nin toplam genişliğine eşitti.

Buna karşılık hükümetin askeri güçleri iyi bir durumda değildi. Bu nedenledir ki Saddam Hüseyin Takriti Şah'a boyun eğdi ve onunla Cezayir antlaşmasını imzaladı. Sovyet Hükümeti ise Cezayir Antlaşmasını beğenmemişti. Sovyetler bize bir telgrafla, birkaç partili temsilciyi kendileriyle görüşmek üzere yollamamızı istediler. Ama partili temsilciler gitmediler, çünkü liderlik savaşın durdurulmasına karar vermişti.

İnancım odur ki savaşın devam etmesi daha iyiydi, yararı zararından fazlaydı. Bence zararları şu olabilirdi:

— Ola ki İran hükümeti, Irak Kürdistanı'ndan Iran'a geçmiş olan kürtleri Bağdat hükümetine teslim edecekti.

— Birçok kişi daha ölecekti.

Yararları ise şuydu :

— 14 yıl devam etmiş bir devrimci hareketin, korkmadan, kurban vererek sonuna kadar devam etmesi gerekirdi.

— Eğer savaşa devam etseydik İran ve Amerikayla olan ilişkilerimiz kesilecek, ama böylece ulusumuzun dostlarına, müttefiklerine yaklaşacak ve kendi çıkarlarımızı daha çok koruyacaktık.

— Devrim halk düşmanı kişilerden, hainlerden, casuslardan, satılık kişilerden, gericilerden temizlenecekti.

Bütün bu nedenlerle, kanım odur ki, savaşın durdurulması ve teslim olma kararı Kürt ulusunun çıkarlarına aykırı idi, tarih önünde bir ihanet kararı idi. Hareketin yönetimi —onun bir üyesi olan ben de dahil— Kürt ulusunun karşısında sorumlu ve suçludur.

Soru : Kürt halkı ve onun örgüt ve partileri, Kürdistan'ın tüm parçalarında, Irak Kürdistanı devrimini, başlangıcından sonuna kadar desteklediler ve ona yardımcı oldular. Buna karşılık Barzani liderliğindeki Irak Kürdistan Demokrat Partisinin politikası ne idi?

Cevap : Bana göre hareketin liderliği birçok hatalar, yanlışlar yaptı.

Örneğin, İran KDP üyelerinden bir kısmının öldürülmesi ve bazılarının Iran hükümetine verilmesi. Bunlardan biri de Süleyman Muini adındaki emekçi idi. Bundan da fazlası, liderliğin emriyle peşmergelerin sınırı geçmesi ve yiğit İran Kürdistanı kürtlerinin yakalanması ve öldürülmesinde Şahın jandarmasına yardımcı olmaları idi. 1970 ve 1971'de birkaç İran'lı kürt partizan tutuklanarak İran'a teslim edildi. 1970 ve 1971'de Türkiye Kürdistanı demokrat partisinin birkaç önde gelen üyesi öldürüldü. Sait Elçi ve bir arkadaşından sonra Doktor Şıvan, Çeko ve Bırusk da öldürüldüler. Bütün bu öldürmeler, yargılamalar ve teslim etmeler, Ankara ve Tahran hükümetleriyle onların arkasındaki Amerika'yı memnun etmek ve onlardan aferin almak içindi.

Suriye Kürdistanında işler daha kötü idi. Çünkü biz onların işlerine ve örgütlerine karışıyorduk. Bu yüzden onların çalışmalarını bozduk, başlarına zorla bir sekreterlik koyduk, bu sekreter yaşamında partinin, ya da herhangi bir siyasi partinin üyesi olmamıştı.

Soru : 19 Mart 1975 günü **Hacıamaran**'da bir toplantı yapıldı ve bu toplantıda teslim kararı alındı. Bu bir parti toplantısı mıydı, yoksa başkaları da toplantıda hazır bulundular mı?. Kimler savaşın durdurulmasından yana idiler ve kimler buna karşı çıktı?

Cevap : Gönül isterdi ki bu sorunun cevabı verilirken Hacıamaran toplantısına katılan tüm kişiler ve savaşın durdurulması kararında payı olan tüm kişiler burada hazır olsunlardı. Ama diğerleri burada olsalar da olmasalar da ben tüm gerçekleri açıkça söyliyeceğim. Zaten her şeyimiz düşmanın pençesi altına düştü ve yalnızca Kürt halkı henüz birçok şeyden habersizdir. Tüm gerçekleri söylemeyi tarihi bir görev sayıyorum. Kürt ulusu, iyi veya kötü, tüm yaptıklarımızı bilmelidir.

O toplantıda 25 ya da 26 kişi vardı. Barzani ve iki oğlu, KDP'nin politbürosundan yedi kişi, Merkez Komitesinden yedi kişi, birkaç peşmerge birliği komutanı ve İbrahim Ahmet gibi bazı belirli kişiler bu toplantıda hazır bulundular. Mustafa Barzani söze başlayarak şöyle dedi: «Ben yaşlandım ve oğullarım bensiz hiç bir şey yapamazlar. Eğer ben eskisi gibi güçlü olsaydım tek başına düşmana karşı savaşırdım. Bana kalırsa İran'a gidelim, dönüş için fırsat çıkıncaya kadar orda kalalım. Öyle görünüyor ki Irak'la İran'ın ittifakı uzun sürmeyecek. Saddam Hüseyin'in amacı Kürt devrimini ezmekti ve o bu amaca ulaştı, bu nedenle birkaç aya kalmaz İran'la savaşa tutuşacak ve bu ittifakı bozacaktır... Ve biz altı ay sonra Kürdistan'a dönüp mücadelemizi yeniden sürdürebiliriz.»

Barzani'nin her iki oğlu ve silahlı birliklerin komutanları, tartışmasız, Barzani'nin dediklerine hak verdiler ve onun yanını seçtiler. Başka birkaç kişi, dediler ki, «savaşırsak iyi olacak, ama başkan Barzani'nin söyledikleri doğrudur, bu nedenle, savaşı durdurup İran'a gitmeli».

Az sayıda kişi ise uzun uzadıya konuşarak savaşın durdurulmasına karşı çıktılar. Ben kendim şöyle dedim: «Bütün güçlüklere, zorluklara ve Iran'la Amerika'nın artık bize yardımı kesmiş olmalarına rağmen mutlaka savaşı sürdürmeliyiz ve Mustafa Barzani de bizimle birlikte kalmalıdır.»

Tartışma açıldı. Çoğunluk Barzani'nin önerisinden yana çıkıyor, savaşın durudurulmasını istiyordu. Sonunda Barzani sesini yükselterek şöyle dedi: «Savaşın devam etmesine dair isteğiniz, benim ve oğullarımın öldürülmesini istemek demektir. Alın size tabanca ve bizi şimdi öldürün daha iyi!.»

Böylelikle savaşın durudurulmasına karar verildi ve on dört yıl süren mücadele çözüldü.

Çok kişi vardı ki gerçekten savaşı sürdürmek istiyorlardı, ama silahları ve maddi olanakları yoktu. Örneğin 20-21 Mart gecesi Şahab Nuri (sonradan şehid edildi. Bakınız **Roja Welat, 1.** Sayı) ve başka birkaç kişi, liderliğe yazılı olarak başvurdular, Kürdistan'da kalmak ve partizan savaşını sürdürmek istediklerini bildirdiler, bunun için bir miktar para, silah ve birkaç ABC istediler. Yönetim, 23 Mart günü Şahab Nuri ve arkadaşlarının başvurusu üzerinde görüştü, ancak Barzaninin ısrarla istediği savaşa son verilmesi ve İran'a geçilmesiydi. Dedi ki: «BUGÜN SAVAŞI SURDÜRMEK ISTEYEN HERKES IRAK'IN CASUSUDUR»!

Soru : Irak Kürdistanı'nda 1976 yazında bir partizan (gerilla) savaşı başladı ve bugüne kadar devam ediyor. Bu savaşı hangi örgütün yürüttüğünü ve bu peşmergelerin miktarını söyleyebilir misiniz?

Cevap : Bundan kırk gün kadar önce edindiğim güvenilir bilgilere göre iki bine yakın peşmerge Irak Kürdistanın'da partizan savaşını yürütmekteler. Bunların 3/4'ü Süleymaniye, Hewlêr ve Qeredağ bölgesindeler. Bu peşmergelerin çoğunluğu Kürdistan Yurtsever Birliği (Yekiti yê Nıştımani Kurdistan) örgütüne bağlıdırlar. İran sınırı yakınında İdris Barzani'ye bağlı 50 kadar peşmerge var. Ama Idris'in kendisi Iran'da bulunuyor.

400 kadar peşmerge de Dihok çevresindeler (...) Bunlar Kürdistan Demokrat Partisi Geçici Komitesi'ne bağlıdırlar (...)

Soru : Siz, Irak Kürdistanı Demokrat Partisi Hazırlama Komitesi'nin bir üyesiniz. Size göre, Kürt Ulusu Irak Kürdistanı'nda nasıl özgürlüğüne kavuşabilir?

Cevap : Kanım odur ki Irak Kürdistanı'nda Kürt ulusunun mücadelesi için uygun ve doğru yol yalnızca partizan savaşı yoludur. Çünkü Bağdat hükümeti son derece şoven ve faşist bir hükümettir ve biz o durumdayız ki, önümüzde savaşmaktan başka bir yol yoktur. Ama bizim geçmiş yıllardan dersler çıkarmamız gerekir. Düşmana karşı savaşımız bir partizan savaşı, olmalı. Ve bu savaş devrimci bir savaş olmalı. Bu savaşı yürüten kişiler devrimci olmalı, halka inanmalı, onun politik ve sosyal çıkarlarını savunmalıdırlar. Biz halkın dostlarını ve düşmanlarını tanımalı, birbirinden ayırmalı, düşmanlardan uzaklaşıp dostlara yaklaşmalıyız. Biz kesinlikle ve çok iyi bilmeliyiz ki Iran Şahı ve onun rejimi bizim düşmanımızdır. (...) ve bunun gibi bilmeliyiz ki Amerikan emperyalizmi Kürt halkının düşmanıdır. Biz hiç bir zaman onlardan yardım beklememeli, onlarla olmamalıyız. Biz onlarla mücadele etmeliyiz. Bu devletler, güttükleri temel politikayla Kürt halkına dost olamazlar, Kürt halkının ve Kürdistan'ın kurtuluşuna karşı çıkarlar. Onlar temel düşmanlarımızdır. Benim inancım odur ki, Amerika-dan, İran'dan veya Türkiye'den yardım istemeye çalışırsak Kürt ulusuna ihanet etmiş oluruz.

Bilmeliyiz ki Kürt ulusunun dostları şunlardır :

— Dünyadaki tüm kurtuluşsever güçler.

— Sosyalist ülkeler. Zaman zaman aramıza soğukluk girdiyse de, onlar, uzun yolumuzda dostlarımız, arkadaşlarımızdırlar.

— Üçüncü dünya ülkeleri ve kapitalist ülkeler işçilerinin örgütleri ve mücadeleleri.

Şunu unutmamalı: Kürdistan'ın tüm parçalarında Kürt örgütleri birbirleriyle arkadaşça, kardeşçe ve eşitliği gözeterek çalışmalı, birbirlerinin örgütsel işlerine karışmamalı, biri diğeri üstünde üstünlük, ya da liderlik gütmeden birbirleriyle ilişkileri güçlendirmelidirler.

Bugün Irak Kürdstanı'nda sürmekte olan savaşla ilgili olarak şunu söylemek isterim. Kürtler birbirlerine düşmanca davranmamalıdırlar. Savaşmakta olan peşmergeler birbirlerini vurmamalıdırlar. Her iki kesimin liderleri aralarında siyasi ittifak oluşturmalıdırlar. Bunun için onların politik hatları da birbirine yakın olmalıdır. Eğer her iki tarafın stratejileri temelde birbirinden ayrı ise askeri ittifak oluşamaz ve yarar getiremez.

Son olarak, hangi grup ya da kişi Kürdistan'da devrimci hareket koyduklarını veya örgütlerinin orada savaştığını söylüyorsa, bu hareketе liderlik edenlerin de bizzat Kürdistan'a gitmesi zorunludur. Öyle ki onlar kendilerini başka hükümetlerin planlarından korusunlar, hiç bir devlete bağlanmasınlar; Kürt halkı da inansın ki o örgüt bağımsız bir örgüttür, Kürdistan halkının örgütüdür, devrimcidir ve devrime öncülük etmektedir.

Kürt Halkının Durumuyla İlgili Olarak Belgrad Toplantısına ve Taraf Ülkelere Yapılan Başvuru

Helsinki Güvenlik ve İşbirliği Konferansının bir devamı olan Belgrad toplantısı, iki aya yakın bir süredir Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'ta devam etmektedir. Merkezi Amsterdam'da bulunan «Türkiye'deki Kürt Halkının Ulusal ve Demokratik Haklarını Savunma Komitesi» adındaki bir örgüt, Helsinki Konferansına taraf olan ülkelere gönderdiği bir açıklama ile, Türkiye'de Helsinki Konferansı ilkelerinin ve diğer uluslararası bağlayıcı sözleşmelerin çiğnenişini ve Kürt halkı üzerindeki ağır anti-demokratik baskıları dile getirdi; bu konunun Belgrad toplantısında ele alınmasını istedi.

Fransızca, İngilizce, Almanca, Kürtçe ve Türkçe dillerinde hazırlanıp ilgili taraflara ve Belgrad toplantısına sunulan bu belgeyi aşağıda okurlarımıza aynen sunuyoruz.

Helsinki'de yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın üzerinden iki yılı aşkın bir zaman geçti. Belgrad toplantısında, bu iki yıllık uygulama gözden geçirilecek ve sözleşmeyi imzalamış olan devletlerin bu ilkelere ne derece uydukları da tartışılacaktır.

Uluslararası sözleşmelerin, bu arada Birleşmiş Milletler İnsan Haklar Bildirisi'nin, Avrupa Konseyi ilkelerinin bazı ülkelerce zaman zaman çiğnendiği, bazılarının ise bu ilkeleri kaale bile almadığı bilinen bir şeydir. Türkiye bu ülkelerden biridir. Nitekim Helsinki Konferansına katılan ve alınan kararlara imza atan, bu kararlardan doğan yükümlülükleri yerine getireceğini vadeden Türk hükümeti, bu iki yıl zarfında da eski tutumunu sürdürmüş; hatta bu dönemde iktidarda bulunan «Milliyetçi Cephe» denen koalisyon hükümeti zamanında demokratik haklar daha yoğun biçimde çiğnenmiş; düşünce, söz, basın ve örgütlenme özgürlükleri üzerindeki baskılar doruğuna varmıştır.

Türkiye bir siyasi cinayetler ve işkenceler ülkesidir

Türkiye dışında da, bu ülkedeki olayları izleyen herkesin iyi bildiği gibi, bu ülkede siyasi cinayetler, işkenceler, siyasi inançlarından dolayı tutuklamalar ve ağır cezalar, dernek kapatmalar günlük olaylar haline gelmiştir. Hükümet hertürlü sol ve demokratik düşünceye karşı idari ve adli mekanizmayı bir baskı ve yıldırma unsuru olarak kullanıyor, polis ve jandarma terörüne başvuruyor. Diğer yandan, iktidara ortak olan neofaşist Milliyetçi Hareket Partisinin «bozkurt» diye nitelenen milisleri, siyasi cinayet, saldırı ve terör kampanyasında büyük rol oynuyorlar. Hükümet, onlara engel olmak, yurttaşların can ve mal güvenliğini korumak için tedbirler almak şurda kalsın, muhaliflere karşı girişilen bu saldırıları her bakımdan örgütlüyor, destekliyor, himaye ediyor. Faşist milisler ve polis örgütleri içiçe geçmiştir ve terörü birlikte yürütmektedirler.

İspanya'da ve Portekiz'de faşizmin çözülüşünden, Yunanistan'da cunta döneminin sona ermesinden sonra bu ülkelerde oldukça demokratik şartlara dönüldü ve komünist partileri dahil, tüm siyasi örgütler legal çalışma olanaklarına kavuştu. Ancak Türkiye, Avrupa'da, ilerici ve demokrat nitelikteki her türlü parti, dernek, basın ve kişiler üzerinde ağır baskıların sürdüğü, faşist tırmanma içinde olan tek ülke olarak kalmıştır. Türk hükümetinin Helsinki Konferansı'nın ilkelerini her bakımdan çiğnemeye devam ettiği açıktır.

Olumsuz koşullara ve ağır baskılara rağmen, Türkiye'de kurulmuş ve mücadelesini sürdüren legal sosyalist partilerden biri olan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, bundan bir süre önce, Helsinki Konferansı'na katılmış tüm ülkelere ve bu arada Türk hükümetine gönderdiği bir muhtırada, Türkiye'de insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin ve bu arada Helsinki Konferansı ilkelerinin çiğnendiğine dair ayrıntılı bilgi ve örnekler vermişti. Biz ise bu mektupta, Türk hükümetlerinin Kürt halkıyla ilgili olarak insan haklarını, uluslararası sözleşmeleri ve Helsinki Konferansı'nın ilkelerini nasıl çiğnediğini kısaca belirtmek istiyoruz.

Kürt halkı ağır bir ulusal baskı altındadır ve ülkesi bir sömürgeye çevrilmiştir.

Uluslararası toplantılarda pek tartışma konusu olmasa da, Kürdistan'ın ve Kürt halkının durumu ,uluslararası düzeyde elbette bilinir.

Yıllar boyunca Osmanlı ve İran İmparatorlukları arasında bir savaş alanı olan ve onlar tarafından bölüşülen Kürdistan, 1. Dünya Savaşını izleyen dönemde bu bölgede oluşan devletler arasında yeni bir bölünmeye uğratıldı. Bu bölünmede, Kürdistan topraklarında çıkan

zengin petrolün büyük payı oldu. Kürdistan'ın üç büyük parçası Türkiye, Iran ve Irak arasında bölüşüldü, küçük bir parçası da Suriye sınırları içinde kaldı. Bu devletlerden her biri, Kürt halkının ulusal direnmesini kırmak, onu zorla asimile etmek —Türkleştirmek, Farslaştırmak, Araplaştırmak— için yoğun çaba harcadı. Bu ülkelerin herbirinde yer alan sayısız Kürt ayaklanmaları, bu devletlerin kendi aralarındaki işbirliği ve emperyalistlerin desteği ile ezildiler; yüzbinlerce Kürt katledildi, bir okadarı yurtlarından sürüldü. Zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip olan Kürdistan'ın her parçası geri kaldı, Kürt halkı yoksulluk ve cehalet içine itildi. Kürdistan bu devletlerin ve emperyalistlerin ortak sömürgesine dönüştü. Bütün bunlar herkesçe iyi bilinir.

Türkiye Kürdistanı Türkiye'nin coğrafya olarak 1/3'ünü, Kürt halkı ise Türkiye'nin toplam nüfusunun 1/4'ünü oluşturuyor.

Kürdistan'ın Türkiye hudutları içinde kalan bölümü, bölünmüş Kürdistan'ın en büyük parçasıdır, Türkiye'nin «Doğu» ve «Güneydoğu» diye adlandırılan bölgelerini kapsamaktadır. Bu bölgede Kürt halkı nüfusun ezici çoğunluğunu, yaklaşık olarak % 80i'ni oluşturmaktadır. Bu bölgede Türkiye'nin 67 ilinden 20 kadarı bulunur.

Türk hükümeti Kürt halkının varlığını inkâr ediyor ve onları keyfi bir şekilde Türk sayıyor; bu nedenle de onlara verilmesi gereken herhangi bir hak olmadığını iddia ediyor. Oysa Türkiye'de Kürtlerin varlığını ve onların, ayrı bir tarihe, dile, kültüre sahip olduğunu bütün dünya bildiği gibi Türk devlet adamları da elbet herkesten iyi biliyorlar ve zaman zaman kendileri de gerçeği ağızlarından kaçırıyorlar. Örneğin Lozan Konferansı sırasında Türk temsilcisi (Ismet Paşa), Türkiye'de yaşıyan Kürt halkının Türklerle beraber asli bir unsur oluşturduğunu, azınlık sayılamayacağını, yani başlıbaşına bir ulus olduğunu kabul etmiş, ama kendisini aynı zamanda onların da temsilcisi diye sunmuştu. O dönemde, sözde Kürt halkını temsil eden 70'i aşkın mebusun parlamentoda olduğu anlatılıyordu. Ama Ankara hükümeti, Lozan Konferansı sonuçlandıktan sonra Kürtlerin varlığını hemen unuttu. Kürt ve Kürdistan kelimeleri bile yasaklandı. Kürt halkı 1925'te ayaklandı. Bu ayaklanma seferberlik ilan edilerek bastırıldı ve daha sonra 30 bin kişi katledildi. Kürt halkı 1930'da, 1934'te, 1938'de yeniden büyük ayaklanmalara girişti; ama bunlar da kanlı şekilde ezildiler; yüzbinlerce Kürt katledildi, bir okadarı Batı Anadolu'ya sürüldü. Türk hükümeti, Kürt halkına karşı pek çok kereler **jenosid** suçunu işledi.

Resmi Türk istatistikleri bile, sayımlarda Kürt halkını yok göstermek için alınan tüm tedbirlere rağmen, Kürt halkını tümden yok saymayı başaramıyorlar. Nüfus sayımları sonuçlarında, daima 2 milyonu

aşkın anadili Kürtçe olan kişinin varlığı resmi belgelere geçiyor. Ama bu istatistikler gerçekleri göstermekten çok uzaktır; çünkü çoğu kez, Kürtçenin yazılması yasaklanıyor. Örneğin halkının % 95'inin yalnızca Kürtçe konuştuğu bir ilde, Kürtçe konuşanların sayısı sadece % 20 olarak gösteriliyor.

1971 yılında Adliye Bakanı İsmail Arar, Le Monde muhabiri Paul Baltanın bir sorusu üzerine Türkiye'de 5 milyon Kürt olduğunu söylemişti. Aslında Kürt halkının nüfusu bunun çok üstündedir. Salt Türkiye Kürdistanındaki Kürt nüfusu 8 milyonu bulduğu gibi, Türkiye'nin diğer bölgelerinde, büyük kentlerde, özellikle İç Anadolu'nun kırsal kesimlerinde önemli bir Kürt nüfusu vardır. Örneğin Başkent Ankara'nın Bala, Haymana, Polatlı; Konya'nın Cihanbeyli, Kulu gibi pek çok ilçede Kürtlerin nüfusu % 50'yi aşar.. Böylece Kürt halkının, Türkiye toplam nüfusunun 1/4'ünü oluşturduğuna kuşku yok.

Ekonomik sömürü

Türkiye Kürdistanı yeraltı kaynakları bakımından çok zengindir. Türkiye'nin petrol yatakları buradadır (Siirt-Batman ve Diyarbakır yöresinde). Türkiye'nin başlıca demir (Divriği'de), bakır (Maden'de), kırom (Dersim ve Guleman'da), kömür (Elbistan, Cizre v.s.) yatakları bu bölgededir. Kürdistan ülkenin başlıca hayvancılık alanıdır. Akarsular bakımından son derece zengindir. Ülkenin en büyük barajı (Keban) bu bölgede inşa edilmiştir, enerjisi ise Batı'ya akmaktadır. Bölge tarla tarımı için son derece elverişlidir.

Buna karşılık Kürdistan, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla son derece geri kalmıştır. Aradaki uçurum, en basit bir gözlemle bile farkedilir. Çünkü Türk hükümetleri yalnızca bu bölgenin ürünlerini, doğal zenginliklerini sömürmekle, talan etmekle kaldılar. Bunun yanı sıra bölge halkına uyguladıkları zulüm, kırım ve sürgünlerle bölge ekonomisini yıkıma götürdüler. Kürdistanı ucuz bir işgücü deposu olarak kullandılar. Kürdistanda oluşan sermaye de sürekli olarak Batı'ya aktı. Bölge ilkel yarı-feodal yapısını korumakta devam etti.

Kürt Halkına Herhangi Bir Ulusal Hak Tanınmamıştır

Türk hükümetleri Kürt halkına herhangi bir ulusal ve demokratik hak tanımadılar. Kürt halkı kendi diliyle eğitim yapamamaktadır. Türkiye Kürdistanı'nda Kürt diliyle eğitim yapan tek bir okul bile yoktur. Kürt diliyle kitap basılmasına, gazete, dergi yayınlanmasına olanak tanınmamıştır. Zaman zaman böyle şeylere cesaret eden Kürt aydınları çıkınca, bunlar hemen zindanları boylamışlar, yayın organları kapatılmış, çıkan yayınlar toplanmıştır.

1963 yılında Türkçe-Kürtçe olarak çıkarılan Deng (Ses) dergisi, Dicle-Fırat gazetesi ve 1966 yılında Türkçe olarak çıkarılan, ama içinde bazı Kürtçe şiirlere ve halk türkülerine de yer verilen Yeni Akış dergisi çok kısa ömürlü oldular. Sahipleri, sorumlu müdürleri ve yazarları tutuklandılar, işkence edildiler, uzun hapis cezalarına çarptırıldılar. Sözü edilen dergi ve gazetelere ise el konuldu. Yine de bütün bunlar 1960 sonrasının nisbeten «demokratik» ortamında yapılabildi. Daha önceki yıllarda ise böyle şeyler olanaksızdı; böyle işlere kalkışan Kürt aydınlarına verilecek ceza idamla ölçülürdü.

Kürt halkının varlığını inkâr eden, yaşayan Kürt dilini yok sayan Türk hükümeti, diğer yandan Kürtleri zorla Türkleştirmek için yoğun bir çaba harcıyor. **Baskı, işkence** ve **hapis** ve zaman zaman **jenosid** ve **sürgün** kampanyalarının, **dil ve kültüre ilişkin yasaklamaların** yanısıra, bu bölgede açılan yatılı bölge okullarıyla Kürt çocukları daha küçük yaşta ailelerinden koparılıp onlar, şoven burjuvazinin kültürü ile eğitilmeye çalışılıyor. Şimdiye dek bu bölgede 50'nin üzerinde bu türden yatılı bölge okulu açılmıştır.

Bu **ırkçı-şoven, sömürgeci** uygulama, yalnız Kürdistan'ı ekonomik bakımdan bugünkü yoksul duruma düşürmekle kalmamış, Kürt halkının eğitim olanaklarını yok ederek, kültürel gelişmeye fırsat vermeyerek, varolan kültürü de tahrip ederek Kürt halkını sosyal ve kültürel bakımdan da tam bir geriliğin içine itmiştir.

Türk hükümetinin dil, kültür üzerindeki baskıları, Türkiye'de yaşayan diğer Türk olmayan Laz, Çerkez, Arap vb. nüfusça daha küçük halklar üzerinde de aynen uygulanmaktadır.

Bu uygulamanın Birleşmiş Milletler Insan Hakları Bildirisine ters düştüğü açıktır. Türk hükümetleri, kararlı biçimde uyguladıkları bu politikayla tüm uluslararası sözleşmeleri, bu arada Roma Antlaşması'nın 9. ve 10. maddelerini, yine Lozan Andlaşmasının, Türk olmayan halkların dil ve kültürlerini serbestçe geliştirmesini garantileyen 39. maddesini ihlâl etmiştir.

Bu uygulama günümüzde de devam etmektedir.

12 Mart 1971'i izleyen faşist dikta döneminde Türkiye'deki yüzlerce Kürt demokrat ve yurtseverleri de tutuklandılar, haklarında yüksek cezalara hükmedildi. Diyarbakır sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan Kürt aydın ve emekçilerine yöneltilen suçlar insanda şaşkınlık uyandıracak niteliktedir. Bunlardan birisi otobüsünde Kürtçe plak çaldırdığı için yargılanıyordu. Diğer biri, okuma yazma bilmemekle birlikte, duvarlara yapıştırılmış afişleri seyretmişti! Bunlar hakkında istenen ceza 3 yıldan 15 yıla kadar değişiyordu ve mahkeme onları mahküm etti..

Türk Siyasi Partiler Yasası, başka bir kültürün varlığından söz etmeyi suç sayıyor.

Siyasi Partiler yasasının 89. maddesi, Türkiye'de Türk kültüründen başka bir dil ve kültürün varlığından söz etmeyi siyasi partilere yasaklamıştır. Türkiye İşçi Partisi, Kürt halkının varlığından söz ettiği ve bu halk üzerindeki baskılara karşı çıktığı için Anayasa mahkemesince kapatıldı. TİP yöneticileri Ankara Sıkıyönetim mahkemesinde 15 yıla varan hapis cezalarına çarptırıldılar.

Diyarbakır Sıkıyönetim mahkemeleri, Demokratik bir kültür derneği kurmuş Kürt aydınlarını 16 yıla varan hapis cezalarıyla mahküm ettiler. Kürt halkının varlığından söz eden ve onlar üzerindeki ulusal baskıya karşı çıkan Türk aydınları, ilerici ve demokratları da aynı akıbete uğramaktan kurtulamıyorlar. Örneğin, Kürt toplumu hakkında bilimsel bir araştırma yapmış olan Dr. İsmail Beşikçi, bundan dolayı üniversiteden atıldı ve Diyarbakır sıkıyönetim mahkemesi onu 15 yıla varan hapis cezasıyla cezalandırdı.

1973'te genel seçimler yapılıp nisbeten demokratik şartlara dönüldüğünde de baskılar devam etti. Ankara'da Kürt gençlerinin kurdukları demokratik bir kültür derneği kapatıldı, yöneticileri tutuklanarak devlet güvenlik mahkemesinde yargılandılar.

1976 yılında Türkçe-kürtçe olarak yayınlanan **Rızgari** dergisinin bir bölümüne daha matbaada iken el kondu, dağıtılabilen nüshaları hakkında ise toplatma kararı verildi. Derginin yazı işleri müdürü tutuklandı.

Aynı yıl, Kürt tarihi ve ulusal hareketleriyle ilgili kitaplar yayınlayan **Komal** yayınevi sahibi tutuklandı.

1975 Haziranın'dan beri çıkmakta olan aylık **Özgürlük Yolu** dergisinin bazı sayıları toplatıldı, bazı sayılarına postada iken el kondu. Yazı İşleri Müdürü hakkında askeri ve sivil mahkemelerde birçok davalar açıldı. Bu davalar halen devam ediyor.

Kürt halkının dili, kültürü, edebiyatıyla ilgili eserlerin basılmasını ve okunmasını engellemek için çok daha ağır baskılar uygulanmaktadır. Yayınevi sahipleri, yazarlar kadar, kitapçılar, dağıtıcılar ve okuyucular da türlü tehdit, baskı ve işkencelerden nasiplerini alıyorlar. Kitapçılar çoğu yerde bu tür eserleri satmaya cesaret edemiyor. Polis ve onun yardımcısı sayılan faşist milisler kitabevlerini basıyor, hakkında toplama kararı olsun olmasın kitapları alıp götürüyor, kimi zaman da sokağa döküp yakıyor ve satıcıyı da gözaltına alıyorlar. Bu tür olayların yüzlercesi Türk basınına da yansımıştır.

«Komando» Baskınları ve Köylülere Yapılan İşkenceler

Türk hükümetinin Kürdistan'daki ırkçı ve insanlık dışı uygulamalarından biri de, 1968 yılından beri, sistemli bir şekilde sürdürülen **komando** terörüdür. Gerilla yöntemlerine göre eğitilmiş bu resmi birlikler Kürdistan'ın köy ve kasabalarında dehşet salmaktadırlar. Sözde devletin güvenlik kuvvetleri arasında sayılan bu birlikler, silah ve suçlu arama bahanesiyle köy ve kasabaları basıyor, kadın-erkek, çocuk-yaşlı ayırımı yapmadan halkı kitle dayağından, işkenceden geçiriyor ve türlü insanlık dışı, onur kırıcı yöntemlere başvuruyorlar. Bu arada ölenler, sakatlananlar oluyor.

Bu tür baskınlardan birine uğrayan Diyarbakır'ın Silvan İlçesi halkı, 8.4.1970 tarihli olayı, yüzlerce kişinin imzaladığı bir telle basına şu şekilde duyurdular:

«Şafakla beraber Silvan ilçe merkezi jandarma 2. Bölge komutanlığına bağlı 6 helikopter, 200 motorlu araç ve donatılmış 2000 jandarma ve komando, topçu keşif uçaklarının da desteğiyle kuşatılmıştır. Kuşatma harekâtıyla beraber ilçe merkezine giren birlikler, hiç bir arama yetkisi olmadan aynı gün saat 19.00'a kadar, 17 saat süreyle, yüzlerce ev didik didik edilmek suretiyle aramaya tabi tutulmuş ve yataklarından kaldırılan erkekler özel kamplara alınarak korkunç işkencelere maruz bırakılmışlardır. Kadınlar ve kızlar evlerinden alınarak jandarma ve polis karakoluna getirilmişler ve işkence ile birlikte hakaretlere maruz bırakılmışlardır. Adalet Partisi iktidarının, bakanlar kurulunun verdiği tam yetkiyle hareket ettiklerini söyleyen komandolar, ne Anayasayı, ne de mer'î kanunları tanımamakta, âdeta işgal edilmiş düşman topraklarında işgalci kuvvetler gibi davranmaktadırlar...»

Komando baskınları, bölgeyi sarmış bir çekirge afeti gibi bölgeyi tarayıp durmaktadır. Öyle ki artık kamuoyu, ülkeyi saran cinayet ve işkence uygulaması gibi, bu olayları da kanıksadı; basın artık ancak «büyük» olaylara yer veriyor ve böyle şeyler pek «küçük» sayılıyor.. 1977 Haziran ve temmuz aylarında **Erzurum, Muş** gibi illerde yer alan komando terörü, bazı gazetelere küçük haberler biçiminde geçti. İçişleri Bakanı, Muş köylerinde ele geçirilen silahlardan söz ederek bölgeye salınan dehşeti, köylülere yapılan işkenceleri haklı göstermeye çalıştı. Oysa devletin güvenliği sağlamadığı, tam tersine halkın en çok o «devlet»ten korktuğu bu bölgede, halk kendi güvenliği için bir silaha sahip olmak gereğini duymakta ve tüm yoksulluğuna rağmen onu temin etmektedir.

Eylül 1975'te **Hakkâri'nin Tuzluca köyünde,** bir köy ağası ile ilçe savcısının kişisel rekabetinden patlak veren bir olay üstüne Hakkâri

bölgesine geniş askeri birlikler yığıldı, geniş bir yöre kuşatma altına alındı. Yoksul köylüler korkularından çoluk-çocuklarıyla birlikte dağlara sığındılar.

Türkiye Başbakanı Demirel'in Helsinki'ye gelmeğe hazırlandığı temmuz 1975'te, **Lice** ilçesinde jandarma birlik komutanı köyleri basıyor, yol kesiyor, zorla kadınların ırzına geçiyordu. Uzun süre, hiç bir engelle karşılaşmadan bu marifetlerini sürdüren bu üsteğmen, sonradan bir rüşvet olayında yakalandı ve ender rastlanan bir olay olarak tutuklandı.

Aynı tarihlerde **Eruh** İlçesi Gümüşyazı Köyünü basan komandolar, hiç bir suçu olmayan köylüleri çırılçıplak soyup kendilerine dayak attılar.

17 Temmuz 1975 günü **Viranşehir** ilçesi Alisarik köyü karakol komutanı, **Şabo** köyünde Mehmet Tanrıverdi adlı köylüyü çırılçıplak soydurmuş, boynuna ip geçirerek köy meydanında dolaştırmış ve hunharca dövmüştür. Bu şahıs ,dövüldüğüne dair 3 günlük bir doktor raporu almayı başarmıştı.

6 Eylül 1975'te, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde meydana gelen deprem bu kasabayı yerle bir etti. Uzmanlar, yıllarca önce buranın yerleşime elverişli olmadığını ve kasabanın yerinin değiştirilmesi gereğini rapor ettikleri halde herhangi bir tedbir alınmamıştı. Depremden sonra ise hükümet, bu insanların yardımına koşmadığı gibi, ilk işi oraya tomsonlu bir birlik göndermek oldu. Jandarmalar ise, enkaz kaldırmaya, yaralıları kurtarmaya boş verip, yıkılan cezaevinden kaçabilen mahkümların peşine düştüler.. Kürdistan'da yoksulluğun sonucu olan ilkel mesken yapısı, ulaşım yetersizliği ve hükümetin ilgisizliği yüzünden, bu bölgede depremler sık sık büyük can ve mal kayıplarına neden oluyorlar. Türk hükümeti dışardan gelen yardımları ise ya deprem bölgesine ulaştırmıyor, ya da bu yardımlar hükümetin adamlarının, vurguncuların eline geçiyor. Geçen yıl meydana gelen Van depremine gönderilen yardımların büyük kesimi ordu depolarına taşındı. Subaylardan birinin, «keşke deprem gece vakti olsaydı da bu Kürtlerin hepsi geberseydi» tarzındaki sözü ise dış basına bile yansıdı.

Ocak 1976'da Midyat'ta jandarmalar, Suriye sınırı yakınında yakaladıkları Abdülkadir Akay ve Ömer Ağırman adındaki iki Kürt köylüsünü kurşuna dizerek öldürdüler.

28 Ocak 1976'da, Mardin'in Idil ilçesinde meydana gelen bir olayla ilgili olarak bölgedeki demokratik örgütlerin yayınladıkları ortak bildiride aynen şunlar yazılıdır:

«Idil ilçesi yöresinde bir mağarada, kaçak ve kaçakçılıkla ilgisi olmayan silahsız beş koyun çobanının etrafı jandarmalarla çevrilmiş ve ilk ateş sırasında katledilmişlerdir. Diğer bir kişi de ayağından ya-

ralanmıştır. Yaralanan yoksul köylümüz, «ne olur bana su verin» diye feryat ederken ağzına matara uzatılmış ve su içmesine fırsat verilmeden başı taş ve tekmelerle ezilerek o da katledilmiştir. Ölenlerin ağzına ölü iken kurşun sıkılmış ve cesetleri süngülerle delik deşik edilmiştir. Tutsak edilenler çırılçıplak soyundurulduktan sonra çeşitli işkenceler yapılmış ve öldürülecekleri sırada, bir jandarma erinin, «beş kişiyi öldürdük, bu seferlik bu kadar yeter» demesi üzerine ikinci katliamdan vazgeçilmiştir...» (Bu bildirinin altında 10 kadar demokratik örgütün imzası vardır).

Şubat 1976'da **Nusaybin**'in Akarsu bucağında, Nusaybin jandarma komutanı üstteğmen ,belediye başkanı ve dört öğretmeni evlerinden alarak götürmüş, onlara tuz yedirmiş ve kerpetenle bıyıklarını çektirmiştir.

Temmuz 1976'da **Uludere**'deki Jandarma teğmeni, köyler üzerinde terör estirdi. Çeşitli işkence yöntemleri arasında, demir bir karyolaya sırt üstü bağlayıp çırılçıplak günboyu güneşte bırakma, güneşe karşı gözleri açık tutma, ayağından ağaç dalına bağlatıp sarkıtma, çamura gömme, dayak vb. vardı. Bu teğmen yağmalara da girişti. Elcan Köyüne yapılan baskında kadınların bilezik, küpe gibi süs eşyaları alındı, peynir küpleri kırıldı; un, buğday, yağ gibi yiyeceklere gazyağı döküldü.

23 Ağustosta Silvan'da, silahını temizlerken kaza ile bir arkadaşını öldüren askere, subayı şöyle bağırdı: «İt oğlu it! Vazifeniz Kürtleri öldürmektir, birbirinizi değil!.»

18 Eylül 1976'da Şırnak'ta bir başçavuş, bir çocuğun gülüşüne sinirlenerek otomatik silahla halkın üzerine ateş açtı ve dört kişiyi ağır yaraladı.

Kasım 1976'da Diyarbakır'da, İsmail Gökhan Edge adlı bir solcu genç, poliste gördüğü işkence sonucu öldü. Polis buna intihar süsü vermek istediyse de durum anlaşıldı ve demokratik örgütler olayı protesto ettiler. Bunun üzerine polis kentte terör estirdi. Birçok kişi tutuklandı, susmaları için tehdit edildiler ve işkence gördüler.

18 Ocak 1977'de **Mardin**'in Cevzat köyüne baskın yapan polis ekipleri, burada herhangi bir «suçlu» bulamadılar ama, bir köylünün 5 bin lira parasını aldılar ve kışlık zahiresine fare zehiri kattılar. Köylülere kar üstünde çıplak ayakla talim yaptırdılar. Bir başçavuş, «Siz insan değilsiniz, Kürtsünüz, gâvurdan da betersiniz,» dedi.

Örnekleri çoğaltmağa gerek yok. Yukarda sayılanlar, Türkiye Kürdistanında son yıllarda yer alan benzer binlerce olaydan birkaçı. Bütün bu baskılara, zulme karşı halkın «resmi» mercilere başvurması bir şey ifade etmez; çünkü zaten bu zulmü onlara uygulayanlar aynı mercilerdir. Bu işkence ve cinayetleri yürüten «görevliler»e çoğu za-

man bir ikaz bile yapılmaz; çünkü onlar zaten bu amaçla, bütün bunları yapsınlar diye yetiştirilmişlerdir. Onları şikâyet etmek halkın başına yeni dertler açabileceği gibi, bu zorbaların terfi ve taltif edilmesinden başka sonuç da vermez.

İşte Türk hükümeti Kürdistan'da böylesine ırkçı, gaddar, insanlık dışı bir yönetim kurmuştur. Burada yapılanlar, hiç kuşkusuz, pek az sömürgede rastlanan cinstendir. Türk hükümeti, bütün bu zülum ve zorbalıkla Kürt halkının hertürlü direnişini ezmeye, bu halkı korkuyla sindirmeye, köleleştirmeye çalışıyor.

Ama ne gariptir ki aynı Türk hükümetinin sözcüleri, uluslararası arenada ırkçılığa, sömürgeciliğe karşı yüksek sesle nutuklar atmaktan da geri kalmıyorlar. «Özgürlükçü demokrasi»lerinden söz ediyor ve onunla övünüyorlar! Ve yine onlar, aynı pişkinlikle Helsinki Konferansı'na da katıldılar, orada alınan kararların altına imza atıp dönmekte bir sakınca görmediler. Neden görsünler? Bu tür taahhütlerini paçavra gibi çiğnemeye alışık olduktan sonra?..

Helsinki Deklerasyonunun 7. maddesinde şöyle deniyor:

> **«İştirakçi devletler, ırk, cins, dil ve din ayırımı yapmaksızın insan haklarına, vicdan, din ve inanç özgürlüğü başta olmak üzere, temel özgürlüklere saygı duyarlar.»**

Türk hükümetleri bu ilkeye daha önceleri uymamışlardı ve şimdi de uymuyorlar. Türk Ceza Yasasının 141. ve 142. maddeleri başta olmak üzere yasalarda o kadar anti-demokratik hüküm var ki düşünce ve vicdan özgürlüğünü bir hiçe indiriyor, iktidarın hoşuna gitmeyen düşünceleri suç sayıyor, bu görüşleri taşıyanların yaşamını tehlikeye sokuyor. Hemen tüm ünlü Türkiyeli yazarlar, mutlaka cezaevlerinde kısa ya da uzun bir süre yatmışlardır..

Helsinki deklerasyonunun 7. maddesi şöyle devam ediyor :

> **«Topraklarında ulusal azınlıklar bulunan iştirakçi devletler, bu azınlıklara dahi insanların kanun önünde eşitlik hakkını tanırlar; insan haklarından ve temel özgürlüklerinden gerçekten yararlanma imkânı verirler ve bu şekilde, azınlıkların yasal çıkarlarını korurlar.»**

Türk hükümetinin, azınlıklar bir yana, 10 milyon nüfuslu Kürt halkına nasıl davrandığını yukarıda örneklerle gösterdik. Ve zaten bu durumu bütün dünya da bilmektedir.

Helsinki deklerasyonu'nun IV. bölümünde, «Ulusal azınlıklar ve bölgesel kültürler» başlığı altında şöyle deniyor:

> **«İştirakçi devletler, ulusal azınlıkların veya bölgesel kültürlerin, kendi aralarında kültürün çeşitli alanlarına katkıda bulunabileceklerini kabul ederler. Kendi topraklarında böyle-**

sine azınlıklar veya kültürlerin varolması halinde vatandaş ların kanuni çıkarlarını gözönünde bulundurarak bu katkıyı kolaylaştırmaya karar vermişlerdir.»

Türk hükümeti, Kürt halkının dilini ve kültürünü yok sayarak, hatta bu halkı yok sayarak, uluslararası sözleşmeleri ve bu arada Helsinki ilkelerini çiğniyor; «bölgesel» kültürün katkısını olumlu bulmak şurda kalsın, onun kökünü kazımaya çalışıyor.

Helsinki Deklerasyonu'nun 8. maddesinde şöyle deniyor:

«Halkların haklarının eşitliği ve halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi ışığında bütün halklar, tamamen hür olarak, istedikleri zaman ve istedikleri şekilde, hiç b:r dış baskı olmadan iç ve dış siyasi statülerini belirlemek ve arzuladıkları biçimde siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini düzenlemek hakkına her zaman sahipt:rler...»

Bu ilke de Türk hükümeti için hiç bir şey ifade etmez; çünkü onlara göre Türkiyede bu maddeyi ilgilendiren başka halklar yoktur. Türk sömürgecileri, Kürt halkının kaderini kendileri belirlemişler ve onu zorla boyunduruk altına almışlar. Onlar, bu halkın kendi kaderini serbestçe tayin hakkına razı olmak şurda kalsın, onu herhangi bir ulusal hakka da lâyık görmemişlerdir.

Bütün bunların, temel insan haklarını teminat altına alan, Türkiye'nin de taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmeler gibi, Helsinki ilkelerine de aykırı düştüğü açıktır.

Helsinki Deklerasyonu, tüm iştirakçi devletlerin, devletler hukukundan doğan yükümlülüklerini de yerine getirmelerini belirlemiştir. B. M. üyesi olan Türkiye, insan Hakları Evrensel bildirisi'nde yazılı ilkelere uymak zorundadır. Sözkonusu bildirinin 14. maddesinde şöyle deniyor:

«Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından MÜLTECİ muamelesi görmek hakkına sahiptir.»

Türk hükümeti Irak'ta özgürlükleri için Irak birliklerine karşı savaşırken Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan binlerce Kürde bu hakkı tanımadı, onları Irak hükümetine teslim etti. Irak hükümeti bunların birçoğunu idam etti, ya da toplama kamplarına götürdü.

Mülteciler sorunu parlamentoya da yansıdı. Hükümet bu sığınmaları bahane ederek, durumu Türkiye açısından tehlikeli göstermeye çalışarak, 4 Kürt ilinde sıkıyönetim ilan etmek istedi. Maksadı, olup biteni dünya kamuoyundan gizlemek, Kürt savaşçılarının yenilgisini kolaylaştırmak ve Türkiye Kürdistanı halkına da gözdağı vermekti. Ancak hükümet sıkıyönetimi meclisten geçirmeyi başaramadı. İnsani

amaçlarla sığınmalara olanak tanınmasını isteyenlere ise, o zamanki Başbakan Sadi Irmak şöyle cevap verdi: «Kılıç artıklarını biz mi barındıracağız?!.»

İşte Türk hükümetlerinin insan haklarına ilişkin tutumu, Kürt halkına karşı özetle böyledir. Hükümetlerin değişmesiyle bu politika asla değişmemekte, bir yumuşama bile göstermemektedir.

Son birkaç yılda, bir ölçüde demokrat bir görünüm kazanan ve kitlelere özgürlük vadeden Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve onun genel başkanı Ecevit'in Kürt halkıyla ilgili tutumu da aynıdır. Üstelik Bay Ecevit, sermaye çevrelerine, militarist güçlere güven vermek, şirin görünmek için bu konuda çok daha titiz görünme çabasındadır. Ecevit, Türkiye'de Kürt halkının varlığını kabul etmediği gibi böyle söyleyenlere de fena halde öfkelenmekte, onları vatan hainliği ile suçlamaktadır. Herkese özgürlük getireceğini vadeden Ecevit, bu özgürlüklere bir tek sınır koyuyor, o da Kürt halkıyla ilgili: «Ülkeyi ve ulusu bölücü görüşlere özgürlük tanıyamayız» diyor. Bilindiği gibi, şimdiye kadar, Kürt halkından ve onun haklarından söz eden herkes, daima «ülkeyi ve ulusu bölmek»le suçlanmıştır.

100 Bin Kıbrıslı Türk ve 10 Milyon Türkiyeli Kürt..

Bay Ecevit de öteki Türk devlet adamları da sık sık, başka ülkelerde yaşayan Türklerin haklarından sözeder ve bunu iç politikada bir rekabet unsuru olarak kullanırlar. Örneğin Kıbrıs'a ilişkin olarak böylesine bir yarış içindedirler. Türk devlet adamları, Kıbrıs'ta yaşıyan 100 bin Türk'ün hakları üstünde çok hassas görünüyorlar. Bunun Kürt halkının Türkiye'deki durumuyla karşılaştırmakta yarar var.

Dünya kamuoyu, Kıbrıs'taki Türklerin sayısını ve onlara, daha önceki anlaşmalarla verilen hakların niteliğini biliyor. Bu Türk azınlığı, nüfusu oranında Kıbrıs parlamentosunda temsil ediliyor. Cumhurbaşkanlığı yardımcılığına Türk cemaatinin seçtiği bir Türk yapıyor. Belediye meclislerine ve çoğunlukta oldukları yerlerde belediye başkanlığına Türkler kendi temsilclierini seçiyorlar. Türkler kendi okullarında okuyorlar ve Kıbrıs radyosu Türkçe yayın yapıyor. Türk dili, kültürü üzerinde hiç bir baskı ve sınırlama yok. O halde Kıbrıs Türklerini Rumlara karşı savaşmaya ve Türkiye'yi adayı işgal etmeye sürükleyen sebepler nedir?

Açıktır ki Türkiye'yi bu olayların içine zorlayan haklı nedenler yoktur. Kıbrıs rumları ve Türkleri arasında düşmanlık yaratanlar her iki taraftaki ırkçılar ve onların ardındaki emperyalist güçlerdir. Türk devlet adamları, «Kıbrıs'taki soydaşları»nın hakları üstünde heyecanlı nutuklar atarken aslında doğruyu söylemiyorlar, çünkü o soydaşlarının hakları temin edilmişti.

Buna karşılık Türk devlet adamları, Türkiye'de yaşayan 10 milyonu aşkın Kürdün hakları ve özgürlükleri üzerinde ne düşünüyorlar? Bu 10 milyon insana, hem de Kürdistan'da bir azınlık değil, ezici bir çoğunluk olan bu halka hangi ulusal ve demokratik hakları tanımışlar? Onlar kendi anadillerinde öğrenim yapan okullarda okuyabiliyorlar mı? Kendi dillerinde radyo yayını var mı? Kendi dilleriyle gazete, dergi çıkarma, kitap basma imkânları var mı? Kürt halkının parlamentoda temsilcileri var mı? Elbet orada Kürdistan'dan seçilip gelen birtakım boyunları tasmalı adamlar var; ama onlar ancak Kürt halkını red ve inkâr ettikleri, efendilerine sadık bir uşak oldukları zaman oraya gelebilirler ve onların çoğu zaten Kürt halkını iliklerine kadar sömüren, sömürgeci yönetimin ortağı, ortaçağ kalıntısı ağalar, derebeyler şeyhlerdir. Onlar Kürt ve Kürdistan adını ağızlarına alamazlar; çünkü bu onların birer kukla olarak yaptıkları göreve aykırı düşer.

Kürt ulusunun yanı sıra, Türkiye'de, sayıları Kıbrıs'taki Türkleri kat kat aşan ve belli bölgelerde nüfusları yoğun olan Lazlara, Çerkezlere, Araplara, Gürcülere de elbette hiç bir hak tanınmamıştır. Bu insanların da birtakım hak ve özgürlüklere gerek duyacağı herhalde sayın Türk devlet adamlarının aklına gelmiyor. Öyle ya, Türk idaresi altında yaşama mutluluğuna eriştikten sonra insan başka ne isteyebilir?..

Mazlum Kürt halkı, dünyanın tüm ilerici, demokrat, barışsever güçlerinin yanındadır ve onların da kendisine dostluk elini uzatmalarını bekler.

Belgrad toplantısı, dünyada barış uğrundaki çabaların yoğunlaştığı bir dönemde yapılıyor. İnsan haklarının sözkonusu çiğnenişi bu çabalarla bağdaştırılamaz. Ülkesi dört devlet arasında bölüşülmüş 20 milyonluk Kürt halkı, ne yazık ki bu toplantıda temsil edilmiyor. Ama biz, barış ve özgürlük uğrunda yoğun çaba gösteren, temel insan hak ve özgürlüklerini savunan demokratik ülkeler temsilcilerinin, bu toplantıda, Türkiye'de genel olarak temel insan hak ve özgürlüklerinin çiğnendiği gerçeğinin yanısıra, aynı zamanda Kürt halkının özel durumunu, onun ulusal demokratik haklardan yoksun kılınışını, zorla assimile edilişini ve baskı altında tutuluşunu tartışma konusu yapacaklarına inanıyoruz. Hiç kuşkusuz, Kürt halkı, ulusal ve demokratik haklarını en başta kendi çabasıyla kazanacak, ülkesini parçalanmışlıktan ve bir sömürge olmaktan kurtaracaktır. Halkımız, içinde bulunduğu ağır koşullara rağmen, mücadelesini yılmadan sürdürmektedir. Dünya ilerici, barışsever halklarının, uluslarının desteği, bu mücadelenin başarısını kolaylaştıracak, halkımız üzerindeki baskı ve zulmü geriletecektir. Mazlum Kürt halkı, dünyanın tüm ilerici, demokrat, ba-

rışsever halklarının, uluslarının, güçlerinin yanındadır ve onların da kendisine dostluk elini uzatmalarını bekler.

Belgrad Konferansının, uluslararası düzeyde barış, güvenlik ve işbirliği yolunda ileri adımlar atacağını ve bu adımların daha sağlam güvencelere bağlanacağını içtenlikle umut ediyoruz. Tüm taraf ülkelerin hükümet başkanlarından ve yardımcılarından, insan hak ve özgürlüklerini içeren uluslararası antlaşmalara ve taahhütlere uymayan, Kürt halkının ve ülke sınırları içindeki ulusal azınlıkların haklarına saygı göstermeyen Türkiye'yi protesto etmelerini isteriz.

Belgrad Konferansına taraf olanlar, Türk hükümetini :

1. Milliyet ve dil farkına bakılmaksızın, tüm yurttaşlara sağlanmış olan eşit hak ve özgürlüklere saygı göstermeye,
2. Kürt halkının varlığını tanımaya,
3. Kürt halkının kendi dilinde eğitim yapmasını; Kürtçe veya Kürt kültürü ve tarihi ile ilgili gazeteler, dergiler, kitaplar yayınlanmasını garanti etmeye,
4. Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkına saygı göstermeye zorlamalıdırlar.

Başvurumuzu anlayışla karşılayacağınızı ve ona destek olacağınızı umarız. Saygılarımızla.

Türkiye'deki Kürt Halkının
Ulusal-Demokratik Haklarını
Savunma Komitesi
Amsterdam - Hollanda

Romanya'da Eğitim ve Gezi Notları

Süleyman YAŞAR

Cezayir'de yapılan «Filistin Öğretmenleri ve Halkıyla Dayanışma Semineri»ne katılan Gültekin Gazioğlu'na, yine Moskova'da yapılan FISE'nin 11. Genel Kurulu'na katılan heyetimize karşı çıkartılan engellemeler Romanya'ya giden heyetimize karşı da çıkarıldı. Çıkış izni, İçişleri Bakanlığından normal süreden fazla bir zamanda ve güçlükle alınabildi. Bakanlığa, Romanya'dan gelen bir davet üzerine gideceğimiz bildirildiği halde, İstanbul Yeşilköy Hava alanında görevli polis memuru tarafından, Genel Başkanımızın uçağa binmesi engellendi. Gerekçe, başkanın döviz haddini doldurmuş olduğu idi. Bizim heyet olarak gittiğimiz, dövize ihtiyaç duymayacağımız, gerekirse dövizlerimizi paylaşabileceğimizi söylememiz fayda etmedi.

Böylece, Genel Başkan Gültekin Gazioğlu, Genel Başkan Yardımcısı Süleyman Yaşar, Genel Sekreter Yardımcısı Ömer Arslan ve Merkez Yürütme Kurulu üyesi Ayhan Kutlay'dan oluşan delagasyonumuzun sayısı 3'e inmiş oldu.

Kazanılmış hakların kullanılması ve varolan demokratik hakların genişletilmesi mücadelesini başarı ile yürüten örgütümüzün kurduğu uluslararası ilişkinin burjuvaziyi ne derece tedirgin ettiği her vesile ile ortaya çıkmaktadır. Diğer uluslararası andlaşmalarda olduğu gibi daha iki yıl önce, Türkiye'nin tek eleştiri dahi getirmeden imzaladığı «Helsinki Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı»nda alınan kararlar dahi çeşitli bahanelerle uygulanmamakta ve bu andlaşmalarla kazanılmış haklar gasbedilmeye çalışılmaktadır. Ancak tutucu güçler, bugünkü şartlarda bile demokratik haklarına sahip çıkan ve onu kullanmakta direnenlere karşı da gerilemektedirler. TÖB-DER'in FISE'ye katılmasını önleyemeyenler, öte taraftan, mecliste, yayın organlarında ve çeşitli propaganda araçlarıyla örgütümüze iftira etmekten, yalan ve tezvirattan geri durmadılar. Sosyalist olmayan ülkelerin, örneğin İran öğretmenlerinin de katıldığı FISE (Dünya Öğretmen Sendika-

ları Federasyonu)'nun Genel Kurulunu, bazı yayın organları «Komünist Öğretmen Sendikaları Toplantısı» diye yazdı. Bazıları da, sanki oradaymış gibi, Genel Başkanımızın «konuşmalarını» yayınladılar. Bunun üzerine TÖB-DER olarak, hakkımızda yalan yere yayın yapan gazeteler hakkında tazminat davası açtık. İşin garibi, Basın Savcısı da sözü geçen iftira ve yalan yayınları «ihbar» sayarak, TÖB-DER hakkında dava açtı. Henüz kendini dünyaya kapamayı göze alamayan MC, dünydaki demokratik dayatmanın karşısında acze düşmektedir. Uluslararası ilişkilerimizin önüne direkt olarak çıkamaması bundandır. Bu ülkeler sosyalist ülkeler bile olsalar. Hele son yıllarda, Türkiye'nin bu ülkelerle geliştirmek istediği ekonomik ilişkiler ve buna duyduğu ihtiyaç da gözönünde tutulduğunda, uluslararası şartların demokratikleşmeyi ne derecede etkilediği ortaya çıkar. Varolan uluslararası şartların yanısıra ülkemizdeki demokratik mücadeleyi ve bu mücadele içinde TÖB-DER'in yerinin de bu kapıları aralayan bir diğer önemli unsur olduğunu saymamak mümkün değildir. Bilindiği gibi, ilk uluslararası kapıyı Cezayir'le açtık. Daha sonra da FISE Kongre'sinin yapıldığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne gidildi. Bu iki toplantının da çok önemli sonuçları olmuştur: 1.sinde, Dünya öğretmenleriyle tanışma, 2.sinde ise Dünya öğretmen örgütleriyle örgütsel birliğe ulaşmayı sağladık. 3. cü çıkışımızda, bize bir ülkenin —hem de, bizim pek çoğumuzun yeterince tanımadığı sosyalist bir ülkenin— eğitimini tanıma olanağını sağladı.

Biz bu yazımızda, Romanya'da kaldığımız süre içinde edindiğimiz bilgileri aktarmaya çalışacağız.

Yeşilköy Havaalanı'ndan saat 19.00 da hareket eden uçağımız, saat 20.05 de Bükreş'e indi. Havaalanında bizi Sendika Başkanı Silvia Ilie, Sendika Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Nicolae Burcea ve tercüman Prof. Ion Penişoara karşıladı. FISE Toplantısında tanıştıkları Gazioğlu'nu aramızda göremeyen, başkan çok üzüldü. Havaalanındaki kısa bir görüşmeden sonra, Sendika Başkanından ayrılarak, Sendikalar Birliği'nin misafirhanesine gittik. Bu misafirhanede bizden başka, çeşitli ülkelerin sendikalarını temsilen gelmiş delegasyonlar da vardı.

20.9.1977

Sabahleyin davetlisi olduğumuz sendikanın merkezine gittik. Burada Sendika Başkanı, Yardımcıları ve Genel Sekreteri bizi karşıladılar. Tanışmadan sonra, kalacağımız günler için hazırlanmış program açıklanarak, varsa değişiklik önerilerimiz istendi. Küçük bir-iki değişiklikle program benimsendi. Daha sonra karşılıklı olarak örgütleri-

mizi tanıtıcı bilgiler verildi. Biz, örgütümüzün grev hakkı olmayan bir dernek olduğunu ve bu derneğin ne gibi bir yasaya göre kurulmuş olduğunu, mücadele geleneğini ve bugünkü örgütlenme düzeyini kısaca anlattık.

ROMANYA EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR SENDİKALARI BİRLİĞİ

Romanya'da devrim öncesi, öğretmen sendikasının grev hakkı 1893 yıllarında başlar. Öğretmenler bu haklarını 1939 Nazi işgaline kadar etkin bir biçimde kullanmışlar. 1939 - 1944 yılları arasında Alman faşistleri, öğretmen örgütlenmesine yasak koyunca, öğretmenler faaliyetlerini bu kez gizli olarak sürdürmüşler. 23 Ağustos 1944'e kadar verilen anti-faşist mücadelede aktif olarak yerlerini almışlar. 1948'de de Eğitim, Bilim, Kültür Sendikaları Birliği'ni kurmuşlar. Bu tarihe kadar sendikanın adı Öğretim Sendikası'dır. Sendika, FISE'nin oluşturulması için yoğun çabalar sarfetmiş. Ve nihayet 1946'da diğer ülkelerin öğretmenleriyle bir çatı altında toplanmışlar. E.B.K.S.B. aynı zamanda 13 birlikten oluşan Romanya Sendikalar Genel Birliği'ne de üyedir. Ülke çapında 720 örgütü ve 400.000 üyesi var. «İş» adında Eğitim Bakanlığıyla beraber haftalık bir gazete çıkarmakta.

Sendika Merkezindeki tanışma, örgütleri tanıtıcı kısa bilgi ve kalacağımız günler için yapılan program görüşmesinden sonra, politeknik Enstitüsüne gidildi.

POLİTEKNİK ENSTİTÜSÜNDE :

Saat 11.45'te vardığımız Enstitüde Rektör, Rektör Yardımcısı ve Elektrik Fakültesi Dekanı, Metalürji Fakültesi Dekanı bizi birlikte karşıladılar. Bizimle beraber Sendika Genel Sekreteri, MYK üyesi Burça ve Tercüman da Enstitüye gelmişlerdi. Rektör, Enstitü hakkında genel bilgiler verdi. Politeknik Enstitüsü üniversite ayarında bir okul. Romanya'da toplam dört tane Politeknik Enstitüsü var. Tüm ülkedeki toplam öğrenci sayısı 160.000 dolaylarında. Bükreş'teki sayısı ise, 60.000... Enstitülerin dışında ayrıca her üniversitede bir Politeknik Fakülte de var. Enstitüler, çeşitli fabrikalarla işbirliği içinde ve öğrenciler pratik çalışmalarını bu fabrikalarda yapıyor. Fakülteler, başlıca iki bakanlığa bağlı. Hepsinin bağlı olduğu Eğitim Bakanlığının dışında, ayrıca, kendi dallarını ilgilendiren bakanlığa bağlanıyorlar. Bulunduğumuz Enstitü, dört alana uzman hazırlıyor: I — Mekanik, II — Elektrik, III — Metalurji, IV — Kimya... Mekanik alanda beş fakülte var: 1 — Mekanik, 2 — Cihaz Uzmanları, 3 — Hidrolik, 4 — Teknoloji, 5 — Tarım... Elektrik alanında dört fakülte var: 1 — Elektronik teknik, 2 — Enerji, 3 — Otomatik, 4 — Elektrik. Kimya alanında da iki

fakülte var: 1 — Kimya Teknolojisi, 2 — Kimya Mühendisliği. Metalurji alanında sadece bir fakülte var. Öğrenciler, okulu bitirdikten sonra, iki yıllık bir staj devresi geçiriyorlar. Öğretim parasızdır. 11.000 öğrencinin yatılı olduğu okulda, toplam öğrenci sayısı 22.000'dir. Ayrıca öğrenciler burs alabiliyor. Burs alma şartlara bağlanmış: Öğrencinin başarılı, ya da ailesinin gelir düzeyinin düşük olması gerekiyor. Öğrenciler okula; matematik, fizik ve kimyanın ağırlık taşıdığı yazılı bir imtihanla alınıyor. Okulu bitiren öğrenciler, beş yılda bir on günlük bir kurs devresi geçiriyorlar. Bu kurs sonunda başarılı olanlar, mesleklerinde ilerleme ve kademelerinde yükselme sağlayabiliyor. Enstitüde, yabancı uyruklu 600 öğrenci mevcut. Çoğunluğu Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin öğrencilerinden oluşan yabancı uyruklular da burs alabiliyor. Enstitüde toplam, 1500 kadar öğretim görevlisi var. Öğrencilerle beraber bir de gazete çıkarıyorlar.

Politeknik Enstitüsündeki Sendikal Çalışmalar :

Rektörün verdiği bilgilerden sonra, Politeknik Enstitüsünün Sendika Başkanı da, Sendikanın örgütlenmesi ve faaliyetleri hakkında kısa bilgi verdi. Sendika, Enstitüde tüm çalışanları örgütleyen ve il sendikasının bir altbirimi niteliğinde. 1500'ü öğretim üyesi olmak üzere, işyerinde toplam 3.500 sendika üyesi var. Temsilci, bir nevi Politeknik Enstitüsü Sendika Başkanı. Çünkü, üyeler, Enstitünün her fakültesinde bir alt gurup oluşturmuş. Bunların da ayrıca birer yönetim kurulları var. 12 Fakültenin dışında, yardımcı Personel ve yemekhanede çalışan işçilerin de birer bölüm örgütleri mevcut. Toplam 14 bölüm örgütü birleşerek Politeknik Enstitüsü Sendika yönetimini oluşturuyor. Sendikanın en önemli işlevi Eğitim. Bu da, genel olarak eğitim ve öğrencilerin eğitimi olmak üzere iki alanda kendini gösteriyor.

Okul ve Sendika hakkında alınan bilgiden sonra, Enstitüdeki bölümler dolaşıldı. Ve bilgiler alındı. Öğrencilerin eğitim yaparken yarattıkları değerler arasında çeşitli motor aksesuarları ve ses cihazlarından tutun da kompüter, ve elektronik beyine kadar çok şey var.

ROMANYA'DA EĞİTİM :

Politeknik Enstitüsünün Rektörü, ayrıca program gereği, Romanya'da görülen eğitimin bütün dalları ve süreleri hakkında da bilgiler verdi. Bunlar daha iyi açıklanabilsin diye, bir de çizelge hazırladı.

Romanya'da devlet, çocuğa daha doğar doğmaz el uzatıyor. Sağlık Bakanlığına bağlı kreşlerde 0-3 yaşları arasındaki çocuklar beslenme, bakım ve eğitime tabi tutuluyorlar. Bütün illerde, kasabalarda ve birçok köylerde bu kreşler mevcut. Çocukların % 70'i bu kreşlerde

kalıyor. İlerde, gezdiğimiz kreşler hakkında daha geniş bilgileri aktaracağız. 3-6 yaşları arasındaki çocukların % 95'i de çocuk yuvalarında yetiştiriliyor. Çocukların eğitimi ile bu bölümde eğitim Bakanlığı da ilgilenmeye başlıyor. Çocuk yuvasından sonra, başlayan ilkokul devresi, dört yıldır. Bu yaştaki çocukların % 100'ü ilkokula devam etmektedir. Romenlerin «Cimlazu» dedikleri ortaöğrenim ise, yine dört yıl. Orta öğrenimden sonra da iki yılı mecburi olmak üzere iki bölümlü dört yıllık lise öğrenimi var. Kreş ve çocuk yuvalarının dışında, on yıllık mecburi öğretim, lisenin birinci bölümünün sonunda bitiyor. Öğrenci isterse, ikinci bölümüne de devam edebilir. Ancak, ikinci bölümüne devam edebilmesi için imtihanları başarması şart.

Romanya'da Liseler: 1 — Endüstri ve Sanayi, 2 — Ziraat ve Sanayii, 3 — İktisat, 4 — Sağlık, 5 — Pedagoji (öğretmen), 6 — Matematik, - Fizik, 7 — Filoloji ve Tarih, 8 — Güzel Sanatlarğ 9 — Biyoloji ve Kimya, liseleri olmak üzere dokuz alana ayrılır. Ve bunlar, Romanya'nın her tarafında bulunuyor.

Öğrenci, hangi liseyi bitirmiş olursa olsun, istediği yüksek okul ya da fakülteye girebilir. Girmek istediği okulun imtihanını kazanması şartıyla.

Liseden sonra, mühendis yardımcılığı için iki yıllık yüksek okullar da var.

Üniversitelerde fakülteler, genellikle dört yıl, tıp hariç (Romanya'da tıp fakülteleri altı yıldır) Politeknik bölümler, beş yıllık bir öğretimden sonra mezun veriyor. Hayata atılan üniversite mezunu bir kişi hangi bölümden mezun olmuş olursa olsun, iki yıllık bir staj devresini başarıyla geçirmiş olamazsa, yönetici olamıyor.

Romanya'da ilkokuldan hatta, oyuncaklar biçiminde de olsa, çocuk yuvalarından başlayarak bütün okullarda atölyeler bulunuyor.

Sınıfta iki yıl üstüste kalan öğrenciler, okuldan ayrılarak fabrikalarda çalışmaya başlıyor, geceleri de yine öğretim kurslarına devam ediyor. Liseyi bitiren öğrencilerin % 30'u ancak yüksek okullara devam edebiliyor. Geri kalanlar da fabrikalarda çalışma hayatına atılıyor.

Romanya eğitimi hakkında alınan bu genel bilgilerden sonra, ilerde program gereği gezilecek olan okullar hakkında da alınan bilgiler aktarılacaktır. Politeknik eğitim enstitüsünden ayrıldıktan sonra, akşam sendikanın tiyatrosunda folklor gösterilerini izledik.

21.9.1977

KREŞ VE ÇOCUK YUVASINDA :

Bükreş'in dış semtlerindeki çocuk yuvalarından birine gittik. Gör-

düğümüz çocuk yuvası, gerçekten çocukların iyi yetişebilmesi ve sağlıklı bir gelişim gösterebilmelerinin bütün olanaklarını taşıyor. Temiz, bakımlı, bol araç ve gereçli, yeterli sayıda öğretmen ve diğer personellere sahip... Eğitim Bakanlığınca yapılan programın hedefi, daha çok çocukların ilköğretime hazırlanması. Bunun için de çocukların sıhhatli yetiştirilmesiyle beraber sağlam düşünebilme, konuşma yeteneğinin ve zekânın gelişebilmesi, yurt sevgisinin yerleşmesi, morallerinin yüksek tutulması, estetiklerinin geliştirilerek politeknik eğitimle (oyuncaklarla da olsa) tanışmaları için yoğun çaba sarfediliyor.

Çocuk yuvalarında, aileler çocuk başına ayda 30 Lei (takriben 45 TL.) harcıyor. Buna karşılık devletin yatırımı çocuk başına ortalama 600 Lei'yi buluyor. Dört çocuğu olan ailelerden ise hiç para alınmıyor.

Bulunduğumuz yuvada toplam 300 öğrenci var. 240'ı çocuk yuvasında, 60'ı da kreş bölümünde. Çocuk yuvasında sekiz, kreşte ise toplam dört dersane var. Yuvada bulunan onbeş öğretmen, yirmi sağlık personeli, onbeş de hizmetlinin hepsi de sendika üyesidirler. Yuvanın yönetimi, müdür, parti sekreteri, bir veli, bir sağlıkçı, bir sendika yetkilisi (Sekreter), İki başarılı öğretmen, ve bir muhasebeciden oluşuyor.

ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİNDE :

Aynı gün saat 12.00'de Endüstri Meslek Lisesine gidildi. Okul, altı yıl önce daha çok öğretmen ve öğrencilerinin işgücüyle yapılmış. Toplam 2.500 öğrenci, 25 mühendis. (öğretmen), 20 uzman (mühendis yardımcısı), 40 kişi genel kültür öğretmeni ve 30'u gündüz, 15'i de gece olmak üzere okulda toplam 45 sınıf var. Binalardaki dersanelerin toplam sayısı da 75'i buluyor. Öğrenciler, dört dilden (Rusça, Fransızca, Ingilizce, Almanca) ikisini seçip öğrenmek zorunda. Derslerinin yarısı pratik, diğer yarısında da genel kültür konularını kapsamakta. Okulda Genel Müdür, Pratik İşleri Müdürü, Öğretim İşleri Müdürü olmak üzere üç müdürlük var. Hayata atıldıktan sonra, okulun bağlı olduğu fabrikada beş yıl çalışmak karşılığında öğrencilere burs veriliyor. Bu fabrika, öğrencilerin pratik çalışmalarını da yürüttüğü okulun hemen yanıbaşındaki ağır makina sanayii fabrikasıdır. Çoğunluğunun politeknik enstitüsü imtihanlarını kazandığı öğrenciler, Enstitüyü bitirdikten sonra öncelikle bu fabrikada işe giriyorlar. Öğrencilik yıllarında pratik yaptıkları yere mühendis olarak dönmüş oluyorlar. Ayrıca, okulun pratik işlerini yürüttüğü bu fabrikanın dışında bir de büyük atölyesi var. Öğrenciler Pratik çalışmaları sırasında, yarattıkları ürünleri piyasada satıyor ve okula gelir sağlıyorlar. Okul, bugüne kadar dört milyon Lei (takriben 6 milyon TL. sı) kazanmış.

Bunun yarısıyla okula araç-gereç almışlar, diğer yarısını da okulun güzelleştirilmesine ayırmışlar. Dersaneler, genellikle taşınmayacak ağırlıkta araç-gereçlerle dolu olduğu için öğrenciler, dönerli ders görüyor. Öğrenimin 4. yılında ise, sadece fabrikada ders (pratik) yapılıyor. Verilen bilgilere göre, fabrika Avrupa'da kendi alanındaki fabrikaların en büyüğü. Fabrika, elektrik santralleri için tribünler yapıyor. Lise, öğretim açısından eğitim, meslek bakımından da inşaat-makina bakanlığına bağlıdır. Öğrencilerin fabrikada çalıştıkları süre için emeklerinin karşılığı olan parayı fabrika, mezun olduktan sonra kendilerine ödüyor. Bir öğrencinin yılda aldığı burs miktarı 7.000 Lei. dir. Günde en çok altı saat ders görülüyor. Okul, kışın üç hafta ilkbaharda iki hafta, yazın da üç ay olmak üzere, üç defa tatile giriyor. Tatil aylarında başarılı öğrencilerden bir kısmı, yabancı ülkelere, diğer bir bölümü de yurt içindeki dinlenme kamplarına gidiyorlar. Kamplara giden toplam öğrenci sayısı mevcudun % 5'ini oluşturuyor.

Okulun yönetimi; müdür, iki müdür yardımcısı, parti sekreteri, K. Gençlik Birliği temsilcisi, iki başarılı öğrenci, sendika temsilcisi, bir veli ve başarılı üç öğretmenden oluşuyor. Bu komite ayda en az bir kez toplanır.

PREDEAL

Aynı gün saat 17.00'de Bükreş'ten ayrılan delegasyonumuz, saat 20 dolaylarında Braşov'un turistik bir ilçesi olan Predeal'a geldi. Bükreş'ten sonra gideceğimiz her yerde, sendika Merkez Yürütme Kurulu üyesi Burcea ve tercümanımız Ion Penişoara ile beraber olacağız. Gezilerimizi, sendikanın bize ayırdığı küçük bir minibüsle sürdürüyoruz.

Predeal, Karpat Dağları üzerine kurulmuş oldukça şirin bir kent. Devrim öncesi varolan dinlenme evleri restore edilerek, bunlara yenileri katılmış. Evlerin çoğu devlet ya da ona bağlı örgütlerin malı. Geriye kalanlarda da aileler oturuyor. Kiminin kendi malı, kimileri de kirada. Kişilerin birden fazla evi sahiplenerek kiraya vermeleri yasak olduğundan, kiralık evler devletten kiralanabiliyor. Yurttaşlar, buradaki turistik tesislerden, diğer yerlerde olduğu gibi, turistlerden daha düşük bir ücretle faydalanma olanağına sahip.

Bizim kaldığımız köşk, sendikanın kendi malı. Oldukça kullanışlı ve güzel bir yer. Bütün tarihi geçmişini olduğu gibi, canlı bir şekilde koruyor. Ancak bu yapısını bozmadan bazı yenilikleri de benimsememiş değil. Eskiden odunla yanan köşkün sobaları, şimdi havagazına bağlanmış. Romanya'nın bir çok yerinde (apartmanların dışında kalan yapılarda) bu tarihi sobalar halen mevcut; ve burada olduğu gibi gazla ısıtılıyor. Bu sobalar, takriben bir adam boyunda, içi tuğla, dış

kısımları fayansla kaplı, bir metrelik bir alan üzerine kurulmuş çıkıntılı bir şömineyi andırıyor.

Ertesi sabah Predeal'den Braşov'a gittik. Yol boyunca gördüğümüz evler de Predeal'daki evleri pek aratacak cinsten değil. Hepsi de oldukça güzel ve şirin şeyler. Bazı köylerde, bu tek katlı villa tipi evlerin yanısıra 9-10 katlı apartmanlar da yükseliyor. Tercümanımız, köylere bu apartmanları yapmakla, arsa zayiyatını önlediklerini, ayrıca köylülerin bu evlerde kalorifer, sıcak su v.b. imkanlara kavuştuğunu söylüyor. Benzeri yeniliklerle, köy-şehir arasındaki sosyal farklılıkların hızla kapatılmakta olduğunu da sözlerine ekliyor.

Predeal'dan Braşov'a giderken bir başka ilginç olayla daha karşılaştık. 9 yaşlarında bir çocuk, trafik polislerinin giysileri içinde, bir kamyonu durdurmuş, şöforle bir şeyler konuşuyordu. Bu «mini polis» bir polisin tüm yetkilerine sahip. Yakında bir ilkokulda da öğrenci. Anlatılanlara göre, çocuk, bu kamyon şöforünü ya fazla süratten ya da bir başka trafik suçundan ötürü durdurmuş. Ya ihtar verecek, ya da ihtarları dolmuşsa ceza yazacak. Fazla süratten ötürü iki defa ihtar alan bir şoför, üçüncüsünde ehliyeti alınarak (belli bir süre için) cezaya çarptırılıyor. Bu tür «polis» lerden Romanya'da çokça görmek mümkün. Öğrenciler bu, pratik trafik eğitimini nöbetleşe yapıyor.

Yol boyunca, köylerdeki kreş ve çocuk yuvasındaki çocukların, sabah gezintisine, yahut oyun için çıkmış olanlarına sık sık rastlıyoruz. Bunlar da, Bükreşte gördüğümüz çocuklar kadar iyi giyimli ve sıhhatlıydılar.

BRAŞOV

Saat 09.30 girdiğimiz Braşov'un doğruca sendika merkezine gittik. Tanıştığımız yöneticiler, Braşov Şehri ve buradaki sendikaları hakkında bilgiler verdiler.

Şehir, 13. yüzyılda kurulmuş. Romanya'nın Bükreş'ten sonra ikinci büyük endüstri merkezi. Nüfusu, 205.000 olan şehir, daha önce Macarların yönetiminde imiş. Ilk Romen ilkokulunun açılışı da 16. yüzyıla raslar. Sendikanın da burada 3000 üyesi var ve 23 üyeden oluşan bir komite ile yönetiliyor. Sendika üyeleri, bu üst komiteye işyeri temsilcilikleriyle bağlanmışlar. Sendika üst komitesi de, il çapında oluşan komiteye bağlı. Bu il komitesinin başkanı, sendika genel merkez komitesinin (Genel Yönetim) doğal üyesi ve profesyonel. Sendika faaliyetlerini; Kültür, spor, politika, sağlık-sosyal, kadın ve örgütlenme başta olmak üzere çeşitli büroları vasıtası ile yürütüyor.

Sendika merkezindeki tanışma toplantısından sonra delegasyonumuz, üniversiteye giderek buradaki yetkililerle tanıştı. Üniversite

rektörü ve sendika başkanından alınan bilgilerden sonra üniversitenin bölümleri gezildi. Her yerde olduğu gibi burada da biz, Türkiye'yi ve örgütümüzü anlatmaya çalıştık. Bu kişiler içinde, Türkiye' nin gerçeğini bize yakın bir düzeyde bilenlere de rastlıyoruz.

Üniversite binası 100 yıllık tarihi bir geçmişe sahip. Ancak bina yetersiz kaldıkça ek bölümler de yapılmış. Genellikle teknik elemanlar yetiştiren bu üniversitenin bir de öğretmen yetiştiren fakültesi var. Toplam öğrenci sayısı 8000'i bulan üniversitede, 1 — Mekanik, 2 — Makina - İnşaat Teknolojisi, 3 — Ormancılık, 4 — Ağaç sanayii olmak üzere 4 teknik fakülte var. Matematik fakültesi ise, bu alana öğretmen hazırlamakta. Mekanik fakültesine bağlı bulunan Elektro - Teknik, Matematik, Kimya - fizik gelecek yıl birer bağımsız fakülteye dönüştürülecekmiş. Tamamı 4 yıl olan öğrenimin son yılı, tamamen fabrika yahut araştırma enstitülerinde geçiyor. Aynı zamanda bu üniversitenin, Braşov ili dışında da fakülteleri mevcut, 3000 kişilik bir yurtları olan öğrenciler, ayrıca sözleşmeli burs da alabiliyorlar. Toplam 4 yıl olan mühendis yardımcılığı gece kurslarında da 1100 öğrenci öğrenim görüyor. Bu kurslara liseden sonra üniversiteye giremeyen, gündüz fabrikalarda çalışan istekliler devam ediyor. Bu okullarda bölümler, daha çok yörenin özelliklerine göre seçiliyor. Orman ve ürünlerinin bir hayli geliştiği buralarda ilgili fakültelerdeki araç ve diğer makinalar da bir hayli modern ve gelişkin fabrikaları andırıyor.

Üniversiteden saat 14.00 dolaylarında ayrılan delegasyonumuza, «Sendika Evi»nde yöneticiler tarafından bir yemek verildi. Samimi bir sohbet havası içinde geçen yemekten sonra, Braşov'un turistik dağ tesislerini gezdik. Bu tesisleri tarif etmek, anlatmak bir hayli güç olacak. Tek kelime ile hayranlık vericiydiler. Hemen hepsi devrimden sonra yapılmış olan bu tesislerin mimarisi insanı hayrete düşürecek kadar güzel. Karpatların bu gözalıcı doğası içine, çok uyumlu bir şekilde yerleştirilmişler.

Gece saat 21.00'de, Braşov Sendika Başkanı ve coğrafya kürsüsü Profesörü Maria Şoneriu ile Üniversite sendika başkanı ve Matematik fakültesi dekanı Prof. Dr. Claudia - Lidia Simionescu'nun bizim için verdikleri yemekte bulunduk. Yemek yediğimiz lokanta, tarihi ve turistik bir yerdi. Yemekte, sendikalara bağlı folklor ekipleri ve sanatkarlar çeşitli oyunlar ve şarkılar sundular. Bütün bunlar, Romanya'da yaşayan bütün halkların ayrı ayrı özelliklerini yansıtır nitelikteydi.

Gece saat 24.00'e kadar süren programdan sonra evsahiplerine veda ederek tekrar Predeal'e döndük.

23.9.1977

Sabah kahvaltısından sonra, program gereği Sıbıu kentine doğru yola çıktık. Ancak yarı yolda arıza yapan minibüsümüz programımızı önemli ölçüde etkiledi. Arızanın, kısa zamanda tamir edilmesinin mümkün olamayacağı anlaşılınca, Burcea vasıta temini için bizden ayrıldı. Şoforümüz Freday, oldukça üzgündü. Bulunduğumuz yerin çevresindeki tarlalarda öğrenciler, traktörlerin söktüğü patatesleri topluyorlardı. Bizi almaya gelen iki otomobille yakındaki, Romanya'nın ünlü «Çiçek Serası»na geldik. Tercümandan sadece yakınından geçerken göreceğimiz bu ünlü sera hakkında epeyce bilgi almıştık. Beklenmeyen kaza, bize serayı gezme ve tanıma fırsatı vermişti. Altmış çeşit çiçeğin yetiştirildiği bu serada bin kişi çalışıyor. Aynı zamanda domates de yetiştirilen bu serada yılda yaklaşık elli ton domates üretiliyor. Elli hektar üzerine kurulmuş bu komplekste, herşey en modern usullerle yapılıyor. Fidenin yetiştirilmesi, sulama ve ısıdan tutun da ürünün kalitesine göre ayıklanması işine kadar, her şey en ileri teknikle yapılıyor. Burada yetiştirilen çiçeklerin büyük bir kısmı yabancı ülkelere ihraç ediliyor.

Biz, serayı gezerken Burçea da, Sıbıu'ya gitmemiz için araç teminine çalışıyordu. Üç - dört saatlik bir gecikmeden sonra nihayet, temin edilen iki otomobille Sıbıu'ya gitmek üzere yola çıktık. Otomobillerden biri, seranın bulunduğu köyün Parti Başkanlığınındı. Bu otomobile Burcea, Ömer ve Ayhan, ikincisine de ben ve tercümanımız İon yerleştik.

En kötü günümüzdeydik. Seradan henüz uzaklaşmıştık ki, yolda aniden bizim bindiğimiz otomobilin önüne bir inek çıktı. Şöförümüzün soğukkanlı ve ani hareketle direksiyonu kırması, bizi yüzde yüz bir kazadan kurtardı. Tarlaya giren araba devrilme tehlikesini atlatarak tekrar yola girdi. Hayli gecikmiş olarak vardığımız Sıbıu'da bizi, İl Sendika Başkanı ve diğer yetkililer karşıladılar. Vakit geçirmeden yakında bir ilkokula gittik. Gittiğimiz okulda bizi karşılayanlar, okul ve sendikası hakkında bilgiler verdikten sonra sınıflar dolaşıldı. Bulunduğumuz okul, şehrin toplam yirmi okulundan biri ve onlar gibi ortaokul kısmıyla beraber öğrenim yapıyor. Toplam 28 dershanesi, birer fizik ve kimya laboratuvarı, dört atölyesi ve iki de dikiş - nakış atölyesi var. 13.000 ciltlik bir büyük kütüphaneye ve bir büyük jimnastik salonuna sahip. 500'ü ilk, 420'si de orta okulda olmak üzere, toplam 920 öğrenci ve 40 öğretmeni var. Ders öğretmenliği esasına göre öğretmenler, haftada yirmi saat ders veriyor. Öğrenciler, ilkokul ikinci sınıfında birinci, beşinci sınıfta da ikinci yabancı dil öğrenimine başlıyor. Dersler kırkbeş, teneffüslerin de onbeşer dakika olduğu bu okulda, günlük toplam ders saati dörttür. Ortaokulda haf-

tada toplam ders saati otuzikidir. (İlk ve ortaokuldaki ders dağılımı için bakınız. Şekil 1 ve 2.)

Aynı günün akşamı bir Alman okuluna gidildi. Okul, ilkokuldan başlayarak orta ve lise bölümlerini de kapsamakta. Romanya'da romenler dışında yaklaşık bir milyon Alman, iki milyon dolaylarında macar, yüzbin de türkmen yaşamakta. Romenlerin dışındaki bu halkların yaşadığı her yerde kendi dillerinde, ilkokuldan yüksek okula kadar eğitim yapma olanakları mevcut. Gezdiğimiz okulda çocukların hepsinin Alman olmadıklarını, bazı romen ailelerin de çocuklarını bu okulda okuttuklarını öğrendik. Bütün dersler almanca okutulmakla beraber, haftada beş saat de romence öğretiliyor. Yine, diğer romen okullarında olduğu gibi, bu okulda da iki yabancı dil öğretiliyor. Diğer sosyalist ülkelerde olduğu gibi, Romanya'da da her alanda ulusal ayrıcalık yokedilmiş ve her halk kendi ulusal değerlerini koruyup, onu geliştirme olanaklarına kavuşmuş. Bu konuda, konuğu olduğumuz EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR SENDIKALARI BIRLIGİ önemli görevler yapmakta. Kültürel faaliyetleri, kendi üyeleriyle sürdüren sendika, bu değerlerin daha da geliştirilmesine çalışıyor. Bunun en somut örneğini Bükreş'te ilk gün gittiğimiz konserlerde izledik Sendika, kendine ait olan bu ve bunun gibi salonlarda üyeleri vasıtasıyla Romanya'nın dört bir tarafından yansıyan kültürel oluşumları en güzel bir şekilde vermeye çalışıyor.

Alman okulunda yemekten sonra, Sıbıu'daki meslektaşlarımıza veda ettik. Yolculuğumuzu yine sendikanın aynı model bir minibüsüyle yapıyoruz. Serada Burcea'nın telefonla durumu bildirmesi üzerine Sendika Merkezi, ikinci bir arabayı hemen yola çıkarmış ve araba biz akşam yemeğindeyken Sıbıu'ya ulaşmıştı. Edindiğimiz bilgilere göre, sendika daha küçük grup gezileri için otomobillere, daha büyükleri içinse çok sayıda minibüs ve otobüslere sahipti.

Sıbıu'dan ayrıldıktan sonra, kaybettiğimiz zamanı telafi için şöförümüz normalden biraz daha hızlı gitmiş olacak ki, çok geçmeden trafik ekiplerince durdurulduk. Tercümanın verdiği bilgiye göre, normalin üstündeki hızımızı radarlarla tesbit eden ekip, yolumuzu kesmişti. Romanya'da şehirlerarasında otomobillerin azami sürati seksen, minibüsler ve otobüsler içinse 60 km. dir. Bizim yabancı bir delegasyon olduğumuzu, aksayan proğramımızı telâfi için biraz fazla sürat yaptığımız söylenip, polislerden özür dilendi. Durumu kavrayan polisler, sadece sözlü ihtarda bulunmakla yetindiler. Daha sonra yola süratle devam ederek gece saat 22.30 dolaylarında Romanya Sendikalar Genel Birliği (UGRS)'nin ünlü senatoryumunun bulunduğu Kıculota'ya geldik. Senatoryum, bir kaplıcanın üzerine kurulmuş, her türlü konforu haiz, yüzlerce yatağı bulunan büyük bir oteli andı-

rıyor. Ancak, bodrum katlarına inildiğinde sadece otel değil, romatizma ve diğer kemik hastalıklarının tedavi edildiği büyük bir kompleks olduğu anlaşılıyor. Sendikalı işçilerin parasız olarak tedavi gördükleri bu senetoryum, son derece modern cihazlara sahip. Hastalananların sayısı az da olsa, hastalıklarının bu kadar gelişkin ve bakımlı bir yerde kısa sürede yokedilmemesi mümkün değil. Hastalığın çok az görüleceği bir yaşama kavuşmakla beraber, hastalanacak olanların kısa zamanda acılarını dindirecek olnakları da yaratmışlar. Günün belirli saatlerinde fizik tedavisi görenler, daha sonra yukarda oldukça konforlu odalarına çekiliyor, ya da diğer sosyal olanaklardan yararlanıyorlar. İnsan hayatına verilen önemin küçük, fakat önemli bir örneği. O geceyi senetoryumda geçirdik.

24.9.1977

Ertesi sabah, hastaların tedavi gördüğü bölümleri gezip, bilgi aldıktan sonra yola çıktık. Yol üzerindeki Piteşti'ye uğradık ve aynı gün Bükreş'e vardık. Bükreş'te yıkılan eskiden kalma evlerin yerine şimdi dev gibi apartmanlar yükseliyordu. Bir taraftan da birkaç ay önce meydana gelen depremden kalma son izleri yoketmekle uğraşıyorlar. Bilhassa devrim öncesi yapılarda büyük hasarlara yolaçan deprem, Romanya'yı önemli ölçüde sarsmış... Fakat, bunun da izlerini kısa zamanda yokederek eskilerin yerine daha sağlam ve güzel yapılar kuruyorlar. Halkın olağanüstü çaba sarfettiği bu onarıma, komşu sosyalist ülkelerden gençler de gönüllü olarak katılıyorlar.

Sendikalar Birliği'nin misafirhanesine dönen delegasyonumuz, akşam yemeğini yerken tercümanımız Ion, bizi kahve içmek ve ailesiyle tanıştırmak üzere evine davet etti. Ion'un evinde, hanımı ve iki çocuğu tarafından büyük bir coşkuyla karşılandık. Ion, daha önce onlara tanışma imkânı olmadığını söylediği halde, bizi eve götürmüş olmakla onlara sürpriz yaptı. Ev kendilerinin; devletin kendilerine verdiği faizsiz krediyle almışlar. Şimdi bunu maaşlarından azar azar ödüyorlar. Ion, Öğretim Ve Eğitim Bakanlığına bağlı Dilbilimleri Enstitüsünde bilimsel araştırıcı olarak çalışıyor. Hanımı öğretmen olan Ion'un iki de çocuğu var. Magda lisede, oğlu Deniz de ilkokulda öğrenciydi. Dokuz yaşında olan Deniz, öğreniminin yanısıra Romanya TV. sinin çocuk korosunda çalışıyor ve böylece ailesine bin Türk Lirasına yakın bir gelir sağlıyor. Deniz, bize babasından öğrendiği birkaç türkçe şiir ve romence şarkılar okudu. Bu şarkılardan biri de ünlü jimnastikçi Komaneçi için bestelenmiş. Bizim de kısa zamanda sevdiğimiz Ion'un ailesinden ayrılmak güç oldu.

25.9.1977

Saat 9.30'da hareket eden delegasyonumuz, Romanya'nın önemli tarım alanlarından geçerek saat 15.00 sıralarında Efori'ye vardı. Burada sadece geçtiğimiz yollardan görebildiklerimizi anlatmaya çalışacağım. Çünkü proğram gereği Köstence'ye bir an önce varmak gerekiyordu. Zaten proğramımızın temel esprisi de Romanya Eğitim-Öğretimini tanımaktı. İncelememiz, daha objektif olsun diye de öğretim kurumları, çeşitli bölgelerden seçilmişti. Ancak, Köstence bölgesi, proğrama, ilk gün sendika genel Merkezinde yaptığımız görüşme sırasında bizim de düşüncemiz alınarak sonradan konulmuştu.

Özellikle Tuna'yı geçtikten sonra, Köstence'ye kadar alabildiğine uzayan ova, tümüyle tarım arazisi... Arkadaşların «üzüm ormanı» diye niteledikleri geniş üzüm bağlarının yanısıra, önemli ölçüde mısır, ayçiçeği ve tahıl yetiştiriliyor. Tarım, son derece modern araçlarla yapılmakta. İnsan emeği daha çok bu makinalaşmış üretimde makinaları çalıştırmak ve üretimi planlamak gibi yorucu olmayan işlerde harcanıyor. Örneğin ayçiçeği ve mısır, döver - biçerlerle toplanıyor. Sulama, yeraltında toprağı ağ gibi saran su kanallarıyla gerçekleştiriliyor.

Tarlaların belli yerlerinden toprağın üstüne çıkan musluklara, bağlanan ince borularla da tarlanın üzerine yayılıyor. Ve su, tarla üzerine yayılmış bu ince borulardan bir fıskıye gibi etrafa yayılıyor.

Çorak ve verimsiz bir parça araziye rastlamak mümkün değil. Deniz kıyısındaki, Karadeniz'in sert dalgalarının yaladığı kayalıklar dışında, her yer yemyeşil ve canlılık içinde. Yolda bir ara tercümanımız Ion, ihtiyar ve pek yüksek olmayan bir tepeyi göstererek, «Buranın eskiden kayalıklarla örtülü olduğunu» söyledi. Şimdi ise, bu arazi üzerinde tarım yapılıyordu.

Saat 15.00 dolaylarında Eforie'ye varan heyetimiz, yemekten sonra güneye doğru uzanan sahil şeridini gezdi. Braşov'da dağlara kurulmuş turistik tesislerden de çarpıcıydı buralarda gördüklerimiz. Köstence, Eforie ve Mangalia dışında kalan Agigea, Costineşti, Neptün, Jüpiter, Venüs ve Satürn, tatil köyleri devrimden sonra yapılmış başlıbaşına birer şaheser. Buralardaki tesislerin mükemmelliğini anlatmak oldukça güç. Bunca güzelliğin, üstün mimarinin ve emeğin bu derece yaratıcılığını gördükten sonra insan Romanya'nın neden bu kadar çok turist çekebildiğini daha iyi anlıyor. Ki, biz buraların deniz mevsimindeki canlılığını da göremedik. Burada hâlâ canlılığını koruyan oteller, eğlence yerleri ve bunun gibi şeylerin dışında turistik eşya sergileri de vardı. Romanya'da bütün ticaret devlet tarafından yapıldığı halde, bu küçük turistik eşya sergileri romenlerin «par-

tiküler» dediği özel mülkiyetin. Böyle olduğunu, arkadaşlardan birinin bir eşya fiyatı için «daha ucuz olsaydı, alırdım» demesi üzerine satıcının «biraz ikramda bulunabiliriz» diye karşılık vermesiyle, anladık. Çünkü, Romanya ticaretinde pazarlık yoktur. Ancak, bu birkaçı geçmeyen sergilerdeki eşyanın tümü, fabrikasyon olmayıp, ulusal motiflerle işlenmiş evlerde yapılan şeylerdi.

26.9.1977

Ziraat Lisesi:

Sabahleyin Köstence'de bir ziraat lisesini gezdik. 1967'de Veteriner Lisesi olarak yapılan okul daha sonra Ziraat Lisesine dönüştürülmüş. Okul; gıda, veteriner ve zooteknik bölümlerinden oluşuyor. Okulun eşya ve araçlarını, öğrencilerin kendileri yapmış. Eğitime dört dersane, 140 öğrenci ve öğretmenle başlayan okulda, şimdi 27 dershane, 1000 öğrenci, 55 öğretmen ve 50'de öğretmen yardımcısı var. Toplam 17 laboratuvarı, bir yemekhanesi, bir termik santrali, bir spor salonu ve 500 kişinin barındığı bir de yurdu mevcut. Laboratuvar dışındaki pratiklerini fabrikalarda yapan öğrenciler, hasat zamanında da pratiklerini tarlalarda ürün toplamakla geçiriyorlar. Bu okuldaki öğrenciler de ikinci bölümüne devam için sınavlarda başarılı olmak durumundalar. Ancak, öğrencilerin % 95'i bu sınavları başararak ikinci bölümüne devam ediyor. 1. Bölümünde ziraat ve gıda sanayii, ikinci bölümünde ise, gıda sanayii, veterinerlik ve zooteknik dersleri ağırlıkta. Pratik derslerin yanısıra, az olmakla beraber, genel kültür dersleri daha çok ikinci bölümde görülüyor. Liseden sonra üniversitelerin istedikleri bölümlerine girebilen öğrenciler daha çok, ziraat yüksek okulları gibi yetiştikleri alanlarla ilgili bölümlerde başarılı olabiliyorlar. Tercümanımız Ion gibileri de çıkmıyor değil. Altı yıl matematik öğretmenliği yapan İon, daha sonra, merak sardığı dilbilimini seçmiş, başarılı da olmuş tabii... Öğretmenliğin yanısıra Dilbilimleri Enstitüsünü bitiren Ion, şimdi bu Enstitüde bir araştırıcı. Romencenin dışında, Türkçe, Fransızca, Rusça'yı çok iyi bilen Ion, şimdilerde de Romence ile birçok ortak kelimeleri ve ortak gramerinin olduğunu keşfettiği Kürtçe'ye çalışmakta. Bu iki dil arasındaki tarihi bağları da bu açıdan oldukça merak ediyor.

Öğretmen Lisesi :

Delegasyonumuz, güzelliğine oldukça hayran olduğu Ziraat Lisesini gezdikten sonra, saat 12.00 sıralarında Öğretmen Lisesine geldi. Okulda bizi, ünlü bir pedagog olan Okul Müdiresi karşıladı. Oldukça mütevazi, ileri yaşına rağmen enerjik ve neşeli bir insan. Okul, es-

ki bir yapı. 200'ü yatılı olmak üzere, öğrencilerin toplamı sayısı 400. Kreş, çocuk yuvası ve ilkokul öğretmeni hazırlayan okula girebilmek için müdüre Hanımın deyimiyle, «Sıkı» bir imtihanı başarabilmek gerekiyor. Her sınıf, haftada bir gün, her öğrenci de yılda bir hafta pratik yapıyor. Son sınıfta ise, öğretmenlerin kontrolünde iki hafta öğretmenlik stajı yapılıyor. (Öğretmen Lisesinde ders dağılımı için bk. şekil: 3)

Her okulda olduğu gibi, bu okulda da öğrencilere kitaplar parasız veriliyor. Dar gelirli aile çocuklarına ayrıca bir burs bağlanmış. Kreş ve çocuk yuvası bölümünün öğrencileri, sadece kızlardan oluşuyor. Bu okulu bitiren öğrenciler de isterlerse, imtihanlarda başarı sağlamak kaydıyla yüksek okula devam edebilirler. Mezun olan öğrenciler, mesleklerinin ikinci yılında stajyerliklerinin kaldırılması için sınava tabi tutuluyor, ayrıca her beş yılda bir meslek içi eğitim kurslarına katılıyorlar.

Devlet Üretme Çiftliği :

Öğretmen Lisesinden ayrıldıktan sonra Köstence'ye bağlı bir köye gittik. Bu köy gezi, bizim isteğimiz üzerine programa konmuştu. Ziyaret ettiğimiz yer, onbin hektarlık alan üzerine kurulmuş bir devlet çiftliğiydi. Toplam 700 işçinin çalıştığı bu komplekste, on kadar da yüksek okul mezunu eleman bulunmakta. İşçilerin yanısıra, çok sayıda öğrenci ve askerin de çalıştığı bu çiftliğe vardığımızda, bir kısım öğrencilerin iş elbiseleriyle tarladan çiftliğe yemek için döndüklerini gördük. Biz de öğrencilerle beraber aynı kazanlardan yedik. Yemek, en lüks restoranlarınkini aratmayacak derecede çeşitli ve nefisti.

Toplam 120 traktörün yanısıra, 35 adet mısır, buğday vs. toplama makinası, 60 kadar da kamyon ve bunun gibi araçlara sahip olan çiftlikte; yılda yaklaşık 4.000 ton buğday, 16.000 ton mısır, 3.000 ton arpa, 18.000 ton da hayvan yemi üretilmekte. Ayrıca, yılda beşyüz ton üzüm, 200 ton elma, 100 ton erik, 100 ton armut, 100 ton da ceviz elde ediliyor. Hayvanlardan da, 1500 ton sığır eti, 28 milyon litre süt, 15 ton yün sağlanıyor.

Romanya'da devlet çiftliklerinin yanısıra, birçok yerde, köylülerin birleşerek oluşturdukları kooperatifler de mevcut. Bu kooperatiflerin yanısıra, köylü ailelerine eğer isterlerse, kendileri için bir dönüm toprak da veriliyor. Aileler, bu toprakta, boş vakitlerinde kendi tüketimleri için (pazarlama yaptırılmıyor), istedikleri ürünleri yetiştirebiliyorlar. Devlet çiftlikleri ve köy kooperatiflerinin dışında (bizim gidemediğimiz) kuzey kesiminde, yer yer hayvancılıkla geçinilen yörelerde, özel olarak ailelerin hayvan besleme olanakları da var. Bu aileler, bu

iş için devletten kredi alabiliyor, ancak ticareti yine kurumları vasıtasıyla, devletin kendisiyle yapabiliyorlar.

Çiftliğin Kreş ve Çocuk Yuvası :

Yemekten sonra, çiftlikte çalışan işçilerin çocukları için yapılmış olan bir kreş-çocuk yuvasına gittik. Romanya'nın hemen hemen her yerinde olduğu gibi, kreş ve çocuk yuvası birarada. Ancak, çocuklar kreş için ayrı, çocuk yuvası için de ayrı programlara göre yetiştiriliyorlar. Kreş programı, tamamen sağlık Bakanlığı tarafından yapılmakta olup, bir-üç yaşları arasındaki çocukların sağlıklı gelişimlerini sağlamaya yönelik. Biz vardığımızda çocuklar, öğle uykusunda idiler. Tertemiz yataklarda ve sevimli yatak odalarının sessizliği içinde.. Diğer zamanlarında da yaşlarına uygun oyuncaklar içinde öğretmenleri ve sağlık ekipleriyle beraber... Çocuk yuvasındaki çocuklarla ise, Sağlık Bakanlığının yanısıra, Eğitim Bakanlığı da ilgilenmeye başlıyor. Üç-altı yaşları arasındaki bu çocuklar, daha gelişkin oyuncaklar ve diğer yardımcı araçlarla eğitilmeye başlanıyor. Film ve slaytlı eğitimin yanısıra yaşamla eğitimin içiçeliğini en iyi şekilde örnekleyen bir başka eğitimle karşılaşıyorlar: Bir nevi laboratuvarı andıran bir dersanede çocuklar birden fazla gruplara ayrılarak çalışıyor, ya da eğleniyor. Eğleniyor, çünkü kimi masada sağlıkla ilgili oyuncaklarla çocukları sağlık eğitimi görürken, bir başka grupta çocuklar da, basit maketlerle inşaatlar, barajlar yapıyor, bir diğerinde trafik eğitimi yapıyor. bunları taklitle trafik polisi, öğretmen, mühendis, doktor, garson, vs. oluyorlar. Ve her grup öğrenci, sırayla yer değiştirerek bütün bu bölümlerle ilgilenmiş oluyor. Bütün bu çalışmalar, politeknik eğitimin ilk basamaklarıdır. Çocuklar sıkılmadan, aksine eğlenerek yapıyor bütün bunları.

Bu yaştan sonra ilkokula başlayan çocuklar arasından yapılan seçmelerle «piyonerler» örgütü oluşturuluyor. Orta okuldan sonraki çocukların oluşturdukları gençlik örgütlerinin temel örgütü oluyor bu. Bu yaşlardan sonra oluşan gençlik örgütü de, partiye giden son ve en önemli basamaklardan biri.

Daha sonra, devlet çiftliğinden ayrılan delegasyonumuz, kaldığımız otele geri döndü. Geceyi burada geçirdikten sonra, yine önerimiz üzerine geldiğimiz yoldan değil, daha güneydeki Bulgaristan sınırını teğet geçen yoldan Bükreş'e dönmeye karar verdik.

27.9.1977 :

Adamclisi'nin dev anıtına kadar geçtiğimiz yöreler hakkında sadece verilen bilgilerle yetinebiliyorduk. Nihayet, kilometrelerce öteden görünmeye başlayan Adamclisi heykeline vardık. Bu heykel, Romalıla-

rın bu bölgeyi işgâli sırasında onlar tarafından yapılmış. Ön planda savaş tanrısı ve etrafında da Adamclisi başta olmak üzere diğer savaşçılar yeralıyor. Geniş bir alan üzerine kurulmuş olan bu heykelin gövdesinde ise, Romalıların yaşantısını tasvir eden çeşitli kabartma tablolar var. Bu tablolardan biri, tercümanın verdiği bilgiye göre, İstanbul Topkapı'da bulunmaktadır. Osmanlılar buraya geldiklerinde anıta dokunmamakla beraber, sözügeçen tabloyu alıp, İstanbul'a taşımışlar. Romanya'nın Türkiye ile bu konuda kurduğu ilişkiler sonucu, ancak, İstanbul'daki tablonun kopyasını almayı sağlayabilmişler. Tercüman, şimdiki romenlerin burada eskiden yaşayan Dacia halkıyla işgalden sonra yerleşen romalıların kaynaşmalarından meydana geldiğini söylüyor. Adamclisi heykelinden sonra, Bulgaristan - Romanya sınırını yalayan bir yoldan Tuna'ya vardık. Romanya - Bulgaristan sınırının, daha önce gördüğümüz sınırlardan en önemli farkı trafiğinin yoğunluğuydu. Bu iki ülke arasındaki geçiş, oldukça kolaylaştırılmış. Günde yüzlerce Romanya'ya da Bulgaristan yurttaşı gidip-geliyor buradan. Bir feribotla Tuna'yı geçen delegasyonumuz uzun ve fakat, yorucu olmayan bir yolculuktan sonra nihayet saat 14.00 sıralarında Bükreş'e vardı. O akşam, konuğu bulunduğumuz sendika başkanı tarafından yemeğe davet edildik. Bükreş'in turistik Atina Otelinde kabul edildiğimiz yemekte, TÖB-DER Delegasyonunun yanısıra, E.B.K.S.B. Başkanı Silvia, Başkan Yardımcısı, Burcea, ve tercümanımız bulunuyordu. Yemekte, gezilerimiz ve alınan sonuç hakkında kısaca bilgilendikten sonra, biz, örgütlerimiz arasında kurulan işbirliğinin yararları üzerinde durarak, gösterdikleri gayreti ve konukseverliklerini övdük. Romanya'yı ve eğitimini tanımak için bize sağlanmış olan bu fırsatın önemini belirttik. Gece saat 21.00'de başlayan, saat 23.00'e kadar süren yemek sırasında Küba'dan henüz dönen Başkan Yardımcısı da bize izlenimlerini kısaca da olsa aktardı. Yemek oldukça samimi bir hava içinde geçti. Bu arada Başkanın daha önce Gençlik Örgütünün Genel Sekreterliğini de yapmış olduğunu öğrendik. Bize sendika adına eşlik eden Burcea'nın devrimci disiplin ve sorumluluk anlayışını Başkan'a anlatırken; Başkan da, kendisi hakkında çok az şey bildiğimiz Burcea'yı bize kısaca tanıttı. Altmış yaşlarında olan Burcea'nın, Sendika Merkez Yürütme Kurulundaki görevinin Parti Sekreterliği olduğunu ve bu çok önemli görevi Burcea'nın bize anlatmamış olmasının, O'nun devrimci alçakgönüllülüğünden geldiğini belirtti. Burcea, devrim öncesi yaşamıyla da saygı duyulacak bir kişiydi.

Yemekten sonra ertesi gün görüşmek üzere, misafirhaneye geldik.

28.9.1977

Romanya'da Son Gün :

Sabah kahvaltısından sonra doğruca bizi kabul edecek olan Bakan yardımcısıyla görüşmeye gittik. Görüşmede Bakan yardımcısının yanısıra, Bakanlık müsteşarı, Sendika Başkanı, Burcea ve tercümanımız da hazır bulunuyordu. İzlenimlerimiz hakkındaki kısa bir açıklamadan sonra Bakan Yardımcısı, bize Bakanlığının çalışmaları hakkında özetle bilgiler verdi. Bakan, öğretim yılı başı münasebetiyle yurt gezierine çıktığı için bizi Yardımcısı kabul ediyordu. Bakanlıkta aldığımız genel bilgilerle Romanya Eğitimi hakkındaki bilgilerimizi tamamlamış olduğumuzu ve tüm yaptıkları için TÖB-DER adına teşekkürlerimizi ve iyi çalışma dileklerimizi belirttikten sonra, Bakanlıktan ayrıldık. Bakan Yardımcısının verdiği bilgiye göre, Romanya Bütçesinin % 27'si eğitim-öğretime ayrılıyor. Eğitim-öğretim için 1975 Yılında 12 milyar 893 milyon, 1976 Yılında 14 milyar 463 milyon Lei olan miktar, 1977'de 15 milyar 803 milyon Lei'ye ulaşmış. Bunların dışında kalan başlıca sosyal ve kültürel faaliyetler için ayrılan miktar ise, 1977'de 57 milyar Lei... (Bir Lei yaklaşık olarak 1,5 TL. dir.)

Sendika Merkezindeki Son Görüşme :

Bakanlıktan ayrılan Heyetimiz, doğruca sendika merkezine geldi. Burada karşılıklı örgütlenme ve faaliyetlerimiz hakkında bilgiler verildi. E.B.K.S.B'nin örgütlenmesi, illere göre oluşuyor. Beş yılda bir yapılan Kongrede bizdeki Genel Yönetim Kurulunun karşılığı olan kırk kişilik komite seçiliyor. Bu komite de kendi arasından 15 kişilik Merkez Yürütme Kurulunu seçiyor. Bu kurul; 1 — Başkan biri profesyonel olmak üzere üç Başkan Yardımcısı (Geri kalan ikisinden biri Yüksek Okullar, diğeri de kültür sorunlarıyla ilgili), 1 Sekreter ve on üyeden oluşuyor. Merkez Yürütme ayda bir Komite (Genel Yönetim) altı ayda bir Genel Kurul da beş yılda bir toplanıyor.

Sendikada verilen bilgilere göre, Bakan ve Bakan Yardımcıları sendikanın önereceği kişilerin arasından seçiliyor. Ülkede, on yılda bir yükselen fiyatlara karşılık, maaşlarda beş yıllık plana göre beş yılda bir ortalama % 30'luk bir yükselme oluyor. Fiyat artışları sürekli ücret artışlarının gerisinde tutularak bu oran giderek çalışanların lehine açılıyor. Böylece çalışanların satınalma güçleri sürekli artıyor.

Sendikadan ayrılan delegasyonumuz, bu iyi insanları terketmek zorunda kalmanın verdiği üzüntüyle oldukça ağırlaşmıştı. Ancak, ülkemizde bizi bekleyen yeni görevlere dönmenin bilinci ile, bu «rüya»

dan ayrılıp bir an önce dönmekte istiyorduk. Çünkü günlerdir Türkiye'den olup bitenlerden haberimiz yoktu.

Havaalanında, uçak kalkıncaya kadar Burcea ve Ion bizden ayrılmadılar Onlara da alıştıkları insanlardan ayrılmak güç geliyor olmalıydı. Gözleri dolmuştu onların da. Romanya Sendikalar Genel Birliği (UCSR)'nden bizi yolcu etmeye gelen yöneticiler de bu havadan etkilenip duygulanıyorlardı. Yürekleri insan sevgisiyle dolup taşan bu insanların hepsi de önemli kişilerdi, fakat duygulanmaktan da kendilerini alamıyorlardı. Çünkü bu devrim öncesini de yaşamış insanlar, acıyı da sevinci de çok iyi tanıyorlar ve onu doruğunda tadmışlardı. Dostu da düşmanı da iyi tanırlardı onlar. Sürekli olarak, devrim öncesi günlerde çok daha zor günler yaşadıklarını hatırlatarak, bize yaşadığımız günlerin güçlüklerin idaha kolay aşabileceğimizi söylüyorlardı.

Mücadeleleriyle koparıp aldıkları bu güzel günlere, bizim de kısa zamanda kavuşmamız umuduyla içten başarı dileklerini gönderdiler son defa kucaklaşırken.

İLKOKULDA SINIFLARA GÖRE HAFTALIK DERS DAĞILIMI

(Şekil : 1)

DERSLER		S I N I F L A R I	 II	 III	 IV
Romen Dili	:	8	8	8	6
Matematik	:	5	5	5	5
Spor	:	3	2	2	2
Resim	:	2	1	—	—
Müzik	:	2	1	1	1
El İşleri	:	1	1	1	—
Sosyal Faaliyetler	:	2	—	—	—
Gezi - İnceleme	:	1	—	—	—
Tabiat Bilgisi	:	—	1	1	1
Yabancı Dil	:	—	3	3	3
Güzel Yazı	:	—	1	1	1
Desen Çalışması	:	—	1	1	1
İl Coğrafyası	:	—	—	1	2
Tarih	:	—	—	—	2
T O P L A M	:	24	24	24	24

ORTA OKULLARDA SINIFLARA GÖRE HAFTALIK DERS DAĞILIMI

(Şekil : 2)

DERSLER		S I N I F L A R			
		I	II	III	IV
Romen Dili	:	5	4	4	4
Fransızca	:	3	3	3	3
İngilizce	:				
Rusca	:				
Almanca	:	2	2	2	2
Tarih	:	2	2	3	2
Matematik	:	4	4	4	4
Fizik	:	—	2	2	2
Kimya	:	—	—	2	2
Biyoloji	:	2	2	2	2
Coğrafya	:	2	2	2	2
Desen	:	1	1	1	1
Müzik	:	1	1	1	1
Beden Eğitimi	:	3	3	3	3
Pratik	:	2	3	3	4
TOPLAM	:	27	29	32	32

ÖĞRETMEN LİSESİNDE GÖRÜLEN DERSLER

(Kreş - Çocuk Yuvası dahil)

1 — ROMEN DİLİ VE EDEBİYATI
- a) Gramer
- b) Çocuk Edebiyatını Öğretme Metodu
- c) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

2 — MATEMATİK
- a) Matematik öğretme Metodu
- b) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

3 — BİYOLOJİ
- a) Çocuk Bakımı
- b) Biyoloji Öğretme Metodu
- c) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

4 — COĞRAFYA
- a) Coğrafya Öğretme Metodu
- b) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

5 — TARİH
a) Tarih Öğretme Metodu
b) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

6 — DESEN
a) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

7 — MÜZİK
a) Müzik Öğretme Metodu
b) Orkestra Şefliği
c) Enstrüman
d) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

8 — BEDEN EĞİTİMİ
a) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

9 — ELİŞİ
a) Pedagojik Pratik Rehberliği (Plân)

10 — PSİKOLOJİ
a) Pedagoji
b) Pedagoji Tarihi
c) Pratik Pedagoji
d) Milli Çocuk Konseyi
e) Çocuk Oyunları Metodu

11 — EKONOMİ POLİTİK
a) Felsefe
b) Bilim

12 — FİZİK

13 — KIMYA

14 — İNGİLİZ EDEBİYATI

15 — FRANSIZ EDEBİYATI

16 — RUS EDEBİYATI

17 — ALMAN EDEBİYATI

18 — PRATİK PEDAGOJİ

19 — BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME

Pekin:Tehlikeli Bir Dönüm Noktasında Denge Kurmaya Çalışıyor

I. Alexeyev — G. Apalın

Çin aşağı yukarı bir yıldır Mao Tse-Tung'suz yaşıyor, bu, bir çok olayın meydana geldiği bir dönem, olaylardan bazıları beklenmedik, hatta sansasyonal.

Belli bir zaman için bunlar dikkat çekti, fakat bir çok gözlemciyi asıl ilgilendiren günümüzün «Mao sonrası» Çin'i.

Mao ideoloji, ekonomi ve politika alanında çok karışık bir ortam bıraktı. Onun anti-Marksist sübjektif önerileri, Çin halkının mevcut ihtiyaçlarıyla çelişiyor. Çok miktarda kaynak ve canlı emek maceracı Maoist planlarla ziyan edildi. Geçtiğimiz 20 yıl içinde, Çin toplumunun sosyo-ekonomik gelişmesi gözle görülür biçimde yavaşladı. Ve Çin Halk Cumhuriyetinin ilk dönemlerindeki sosyalist kuruluşlar deforme edildi. Ülkenin ekonomisi hegemonyacı amaçların hizmetine verildi ve savaş hazırlığı yapıldı. Sonuç olarak halkın yaşamındaki maddi şartlar gelişmedi, konut ve kültürel inşada hiç bir ilerleme kaydedilmedi.

Sosyalist demokrasinin kuralları açıkça ve ilkelce çiğnendi. Çin Komünist Partisi, «lider»in arzusunu yerine getirmek için bilimsel temelden yoksun programı olan bir mekanizmaya dönüştürüldü. Sendikalar, Genç Komünistler Birliği, Kadın Örgütleri ve diğer kitle örgütleri çalışmıyor. İktidar organları istikrarsız ve tam anlamıyla fonksiyonsuz. Şövenizm ve Büyük Güç fikirleri insanların kafalarına işleniyor. Üretici güçlerin çok geri bir düzeyde oluşu, sosyal ilişkilerin yavaş gelişmesi, ilkel tarım faaliyetleriyle uğraşan köylülük arasında okur yazarlığın yaygın olmaması ve küçük burjuvazinin inatçılığı ve milliyetçi şartlandırmalar, özellikle çağdaş dünya hakkında Çin, merkezci düşünceler gibi, objektif faktörler üzerine kurulan ve geçtiği-

miz dönemde şekillenen Maoizm tabii ki, Çin'de şu andaki süreci etkileyecektir.

Fakat ülkenin geleceğiyle ilgili olarak önemli olan, yeni Çin yönetiminin izlemeye çalıştığı politika ve politik çizğisini oturtmaya çalıştığı kurumlardır.

MAOİZM OLDUĞU GİBİ MUHAFAZA EDİLİYOR

ÇHC yeni yöneticilerinin bildirileri ve pratik adımları ülkenin gelecek beş yılda iç ve dış politikada ne yapacağı ve Pekin'in iki dünya sisteminin sosyalizmin ve kapitalizmin tarihi mücadeleleri karşısında oynamayı ümit ettiği rolün ne olduğu konusunda bir fikir verdi.

Olaylar gösteriyor ki, Çin'in yeni liderleri çabalarını Maoist «kültür devrimi» temeli üzerine «kurulmuş» rejimi güçlendirmek ve Pekin politikasının tabanı olan Maoist milliyetçilik ve Büyük Güç önerileri üzerine yoğunlaştırmışlardır. Ve bu arada sosyalist dünya görüşü üzerindeki sınırsız spekülasyonlarına devam etmektedirler.

Tüm Çin liderleri Mao'nun düşüncesine ve sloganlarına bağlılıklarını resmen bildirmişler ve onun çizgisini devam ettirme niyetlerini açıklamışlardır.

ÇKP Merkez Komitesinin aldığı karara göre, Pekin'de altı ayda büyük bir mezar anıtı dikildi, Mao'nun seçme eserlerinin 5. cildi günün ihtiyaçlarına göre düzeltildi ve çarçabuk organize edildi. 1 Mayıs 1977 de ÇKP Merkez Komitesi başkanı Hua Kuo-Feng'in ÇHC ve ÇKP'nin tüm faaliyetlerinin Mao'nun çizgisini izleyeceğini bildiren makalesi Çin gazetelerinde yayınlandı. Tüm bunlar Çin'in yeni liderlerinin Maoizmle doğrudan bağlı olduğunu ve Çin'i Maoist yolda tutmaya niyet ettiklerini gösteriyor. Maoizmin bütün kurumlarını olduğu gibi muhafaza ettiler, buna rağmen Pekin politikasında ve Mao'nun kendisini küçük düşüren en göze batan konuları gözden saklamak için bir nevi makyajla bunları kapattılar. Örneğin, düzenleyiciler Mao'nun çalışmalarının 5. cildinden «helmsman»ın yeni bir termonükleer dünya savaşında bir çok insanın —dünya nüfusunun yarısının— kaybedileceğine dair güvensiz ibarelerini ve despotik bir imparator olan Chin Shih - Huang hakkındaki övgüleri çıkarttılar.

Mao'nun ölümünden hemen sonra Çin basını «helmsman»ın önermelerinin bazıları tarafından radikal bir biçimde gözden geçirileceği hakkında haberler taşıdıysa da, 1976 sonu ve 1977 başlarında Çin yöneticileri bu embrionik adımları ört bas etmek için ellerinden geleni yaptılar ve sonuç olarak Maoizmin tüm milliyetçi ve anti-sosyalist muhtevasıyla korunacağını gösterdiler. Bu anlamda Hua Kuo-Feng in 1 Mayıs 1977 makalesini değerlendirerer UPI «bu uzun makalenin

asıl amacı Çin'deki bazı unsurların Maoculaştırmayı bozma sürecinin başlamasının» korunması içindir, demiştir.

Çin yöneticilerinin mevcut rejimi koruma çabaları politik sistemin belirli istikrarsızlığına karşı sosyal ve politik uzlaşmazlıkların derinleşmesine geniş halk yığınları arasında memnunsuzluğa, ekonomik zorlukların sürekli büyümesine ve resmi ideolojinin krizlerinin keskinleşmesine yol açtı.

ÇHC yöneticileri tarafından açıklanan, ülkede «büyük düzen»in kurulması merkezi siyasi amacını hatırlıyalım. Fakat böyle bir düzeni kurmak için hiç bir somut sosyo-ekonomik tedbir yok. Geçmişte olduğu gibi, Pekin yöneticileri siyasi kampanyalar açmak ve sıkı yönetim tedbirleri almanın dışında bir şey yapmayı başaramamışlar. Şimdi tüm ülkede Parti'nin ve devletin statüsünü yükseltmek ve Maoist rejimin tüm kusurlarını üstlerine yüklemek için «dörtlü çetenın» eleştirisi yoğun kampanyalar biçiminde devam ediyor.

Fakat bütün bunlar sadece ülkenin bugünkü ölü durumunu Mao «düşüncesinin» gerçekleşmesinden kaynaklandığını gizlemek için yapılırken aynı zamanda mevcut rejime herhangi bir yerde ve herhangi bir şekilde yapılacak muhalefeti yok etmek amacını taşıyor.

Bu «dörtlü»yü «faşist diktatörlük», demokrasiyi «ortadan kaldırma» vb. şeyler için kınarken, Çin yöneticileri ÇHC'inde «kültür devriminden» önce varolan demokratik kuralları işletmek konusunda hiç bir şey yapmıyorlar.

Çin'in bugünkü iç siyasi durumu çok karmaşıktır ve birçok yönden karanlıktır. Yönetici çekirdekte yeni tabaklaşmalar oluşmakta ve yeni gruplar ortaya çıkmaktadır. Parti, hükümet ve askeri kadrolar içinde —Çin basınının da kabul ettiği gibi— sonugelmez siyasi kampanyalara karşı büyüyen bir hoşnutsuzluk vardır. Yabancı gözlemcilerin belirttiğine göre, hızla değişen siyasi sloganlara karşı halk içindeki antipati ve güvensizlik çok yaygındır, ve üretim disiplinindeki yasalar ve düzende bozulmalar vardır. Bu tutum «ikinci on yıl (ÇHC kuruluşunu takib eden) birinciden daha kötü oldu, üçüncü ikinciden de kötü» diye halk deyişlerine geçmiştir.

Pekin'in yeni liderleri şartların baskısıyla yeni bir manevra yapmak zorunda kaldılar. Geçtiğimiz bir kaç ay içinde ülkenin karşılaştığı acil sorunları halletme yolları ve amaçları aramak için ulusal ve sektörel planda sanayi ve tarım işçileri konferansları düzenlendi. Bakanlıkların başkanları konuşmalarında ülke ekonomisinin sorunlarına daha ciddi değerlendirme eğilimi gösterdiler, ve bazıları ekonomik sorunlara daha gerçekçi bir yaklaşımla çözüm bulunmasını önerdi. Genel olarak Mao'nun «talimat»larına bağlı kalındığı halde, yönetim temsilcileri ve ekonomi uzmanları maddi temelin öncelikle öne-

mine değindiler, ve ekonomik inşanın bir plan gereğince yapılmasını kabul ettiler. Böylece personel ekonomiden anlayacak, geniş bir mühendis ve teknisyen yetiştirme işlemi vb. yapılacaktı.

Fakat incelemeler bu rasyonal önerilerin hayata geçirilmediğini gösteriyor. Çin'in dengeli ve oranlı gelişmesinin 1958'deki «Büyük Sıçrama» ile önlendiğini hatırda tutalım, ne o zaman ne 1976-1978 için plan yapılmamış, halbuki bunun bol bol reklamı yapılmış, ama uzun vadeli bir plan için hiç bir çalışma yok.

Resmi propaganda ekonominin durumunu gözalıcı renklerle boyamaya kalkışmış, ve yeni bir büyük sıçrama için zamanın geldiğini belirtmiştir. Fakat Çin gazeteleri 1976 daki tarım üretiminin 1975 den düşük olduğunu itiraf ediyorlar. (Jenmin Jihpao, 21 Mayıs 1977) Aynı zamanda sınai kuruluşların kesintilerle çalıştığını demiryolu ulaşımında bozukluklar olduğunu, kömür, gaz ve elektrik enerjisinde dar boğazlar olduğunu söylüyorlar. Tahıl ithali önemli ölçüde arttı. Haziran'a kadar ABD'den, Kanada'dan ve Avustralya'dan aşağı yukarı 7 milyon tonluk tahıl alımı ve teslimatıyla ilgili kontrat sona erdi. Kanada ile de 3 milyon ton tahıl almak için görüşmeler sürüyor. Yabancı gözlemciler, mevcut ekonomik yaklaşım korunursa, bu durumu düzeltmenin çok zor olacağını öne sürüyorlar.

Bir Finlandiya gazetesi olan Helsingin Sonomat'ın Haziran 1977 de çıkan bir sayısındaki «Çin Ekonomisinin Krizi» adlı makalede, «bu Çin için beklenmedik bir durum değildir, fakat bu sefer krizin boyutları ve derinliği olağanüstü» deniyor.

Yeni Pekin yönetimi «Çin'e özgü, kapitalizme ve revizyonizme doğrudan karşı olan bir gelişme yolu» ilan ederek, Çin'deki yayınlarla karar vermişler ve devlet bütçesinde % 40'ı aşan askeri harcamaları azaltacak yerde, her çeşit politik ve idari baskıyı, milliyetçi isteriyi ve «kemerleri sıkma» politikasını kullanarak ülkenin üretimini yükseltmeye kalkışmışlardır, bu birincil olarak Çin halkının çıkarları pahasına yapılmıştır. Tüm Çin Sanayi Konferansı, üretimdeki maddi girişimleri «revizyonizmin» ifadesi olarak kınarken, halkın yaşama seviyesinin yükseltilmesi konusu ile hiç ilgilenmemesinin bir çok açık sebebi vardır.

Çin yöneticileri, ülkenin ekonomik gelişmesinde kullanılacak olan ve zaten sınırlı Çin kaynaklarını ziyan etmek pahasına, aktif savaş hazırlığı içinde olduklarını gizlememektedirler. Mayıs ve Haziran 1977'de Pekin liderleri Çin'in ekonomik gelişmesiyle ilgili programla bağıntılı olarak benimsedikleri Maocu savaş doktrinini açıkça savundular.

«Bir dünya savaşı zorunlu olarak çıkacaktır,» ve bu «insanların iradesine bağlı bir şey değildir.» 9 Mayıs 1977'deki Tüm Çin Sanayi

Konferansında Hua-Kuo-Feng, «savaşmaya hazır olduğumuzdan emin olmalıyız. Fırsat kaçırılmamalıdır, zaman beklemez,» demiştir. (Jenmin Jihpao, 13 Mayıs 1977) Aynı Konferansta Savunma Bakanı Yeh Chien-Ying «kişiyi savaş bilinciyle yetiştirmek»ten söz etti. (a.g.e.) Ordu basınıyla beraber, sürekli ve metodlu olarak Mao'nun «büyük bir savaş», «erken savaş» ve «güç denemesi olarak savaş» düşüncelerinin methedilerek, tercih edileceğini söyledi. (Jenmin Jihpao, 13 Mayıs 1977, 5 Haziran 1977)

Pekin'in tüm propaganda makinası modern bir savaşı sürdürebilecek «güçlü» Çin'in yaratılması için gerekli sınai gelişmenin hızlandırılmasına dayanıyor.

Sonuç olarak, yeni Pekin yöneticileri Çin halkına ülkenin siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmesi için bir program vermekten aciz. En yoğun sürdürülen kampanya «genel düzen kurma», bu güç mekanizmasını sıkılaştırma, baskıyı arttırma olarak işlev görüyor ve bu da askeri bürokratik diktatörlüğün daha da baskıca olmasına yol açıyor.

SAĞA KAYIŞTA ARTMA

Yeni Çin yönetimi ülkenin uluslararası faaliyetlerinin ideolojik ve politik temelinde de tamamiyle Maoizme bağlılar. (Jenmin Jihpao, 2 Kasım 1976, 1 Ocak 1977) Pekin'in dış politika stratejisi, hırslı önerileri, hegemonya anlayışı ve Büyük Han Şövenizmiyle Mao'nun kinin aynısı. Yayılmacılık ve militarizm milliyetçi amaçları gerçekleştirmede sadece —eğer en önemlisi değilse— bir araç.

Pekin'in dış politikası ÇKP'nin 10. Kongresinde hedeflenen kararların kapsamı dışında ve 1975 Anayasası gözönünde tutulmadan ele alınamaz.

Mao öldükten sonra da tekrar belirtildiği gibi, amaç Çin'i 2000 yılına kadar dünyanın politik merkezi olan bir güç haline getirmektir. Harward Üniversitesi Profesörlerinden Prof. Ross Terill şöyle yazıyor: «Interland şovenisti Çin'i diğer uluslardan farksız görmek istemiyor. O, Çin'in eski Orta Krallık dönemindeki uygarlık hayallerine sıkı sıkıya sarılıyor.» (Foreıgn Affairs, Ocak 1977, s. 298) Çin liderliği besbelli bu görevi yerine getirmek için sabırsızlanıyor.

Son birkaç ayın tecrübesi, Çin liderlerinin eski çizgiyi izlemekle kalmayıp onun en gerici ve şöven yanlarını, yani onların Büyük Güç emellerini karşılayabilecek yanlarını da devraldılar. Bu liderler Mao'nun, günümüzde dünya sosyalizmi gibi temel bir gücün varlığını yadsıyan, Sovyetler Birliğinin «sosyal-emperyalist bir devlet şekline dönüştüğünü» savunan ve sosyalist kampın «ortadan kalktığını» iddia eden anti-Marksist «üç dünya» teorisine (See Jenmin Jıhpao, Aralık

1976, 1 Mayıs, 1977) olan bağlılıklarını bir kez daha kanıtladılar. Bu teori, tarihsel gelişmeyi uluslararası alanda belirleyen temel çelişkinin, yani sosyalizm ile kapitalizm arasındaki çelişkinin bugün «süper güçlerin hegemonyasına karşı mücadele»ye yerini bıraktığını iddia ediyor. (a.g.e.,) Bunlar Çin'in «dünya devriminin ana desteği» olduğu fikrini bir kez daha ortaya attılar. (Jenmin Jihpao, Nisan, 11, 1977) Yeni bir dünya savaşının kaçınılmaz ve arzu edilen bir şey olduğuna ilişkin Mao'nun fikrini geliştirdiler.

Pekin'in son zamanlarda uluslararası arenadaki faaliyetlerinin özelliklerini sayarken, bu dönemin belirleyici özelliğinin, Mao'nun «klasik» düşüncesinin daha sağa kayarak emperyalizm'e daha sıkı bir işbirliği içine girmiş olduğudur. **Afrique-Asie** Dergisi'nin Mayıs 1977'de Fidel Castro ile yaptığı görüşmede Castro şunları söyledi: «Uzunca bir süre Çin siyasi öncülerinin korkunç hatalar yaptığını sandım. Şimdi kesinlikle eminim ki, bunlar hata değil, enternasyonalizme ihanet ve emperyalizmle ittifak politikasıydı. Çin liderlerinin politikalarının emperyalist politikayla uyuşmadığı tek bir uluslararası durum mevcut değildir.»

Pekin'in daha fazla sağa kayışının somut ifadesi nedir?

İlk olarak, Sovyetler Birliği ve sosyalist sistemle tam bir politik ve ideolojik zıtlaşma, ve sosyalist ülkelere karşı, «farklı yaklaşım» taktikleri ve ABD tarafından yönlendirilen emperyalist güçlerin eylemleriyle zamanlanmış olan faaliyetler, yani kısacası anti-Sovyetizm hastalığı var. Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki gerici ve sağ-milliyetçi rejimlerle uzlaşma çabaları, emperyalist politikanın saflarında yer alıp bu yörelerdeki gelişmekte olan ülkelerin ilerici güçlerine karşı düşmanca girişimler ve ulusal kurtuluş hareketlerine karşı emperyalist güçlerle işbirliği var. Uluslararası gelişmede görülen olumlu eğilimlere karşı, bir yandan detant politikasını baltalamak amacıyla, diğer yandan da Çin'in kendi askerî-sınaî potansiyelini yükseltmek için Batı'dan yardım almak amacıyla ortak bir mücadele platformunda emperyalizmin herhangi bir gerici gücüyle ilkesiz bir blok oluşturma girişimi var. Son olarak da, emperyalist kampta detanta karşı olanlarla birlikte, dünyadaki çelişkileri derinleştirmek ve gerilimi arttırmak için çelişki pozisyonları yaratıp bunları kullanmak amacıyla girişilen işbirliği çabaları var.

Maoizmin giderek emperyalist çevrelerin anti-komünizmi ile içiçe girmesinin tek nedeni yeni yönetiminde bunu giderek daha büyük bir anti-komünizm aracı olarak kullanması değildir. Uluslararası olaylarda dünya sosyalizminin artan etkisine, sosyalist ülkelerin barış mücadelelerindeki başarılarına karşılık Pekin'in cevabı emperyalizmle olan işbirliğini sıkılaştırmaktır, ki bu da sosyalist ülkelerdeki yeni ka-

zanımların ve çalışan halkın artan maddî ve kültürel standartlarının Çin üzerindeki muhtemel etkisinden korkan Çin yöneticilerinin bu korkularının bir ifadesidir. Moğol gazetesi «Ünen» şöyle yazıyor: «Küçük burjuva milliyetçiliği ve Büyük Han Şövenizmi ile dolu olan yeni Pekin yönetimi Maoizmi anti-komünizmin ve anti-Sovyetizmin pis bataklığında ilerletiyor... Hua Kuo-Feng ve yardımcılarının birbirleri ardınca söyledikleri şeyler bu yöneticilerin, büyük Sovyetler Birliği öncülüğündeki kardeş sosyalist sistemi, bunların sosyalist ve komünist inşada göstermekte oldukları başarıları ve barışçıl dış politikalarını kendi Büyük-Güç amaçlarına giden yoldaki ana engel olarak gördüklerini göstermektedir». (Ünen, 12 Haziran 1977)

Pekin'in uluslararası olaylardaki politikası dünyayı yeni bir savaşa itme stratejisinden kaynaklanmaktadır. Çinli liderlerın diğer ulus ve devletleri yeni bir savaşın kucağına itme ve böylelikle başka devletlerin yangından parsa toplamalarını sağlama gayretleri, onların hegemonyacı oyunlarıyla gerçek olanaklar arasındaki farklılıktan ve bu planların somut bir maddi temelden yoksun olmalarından kaynaklanmaktadır. Çin'in ekonomisi, sanayi ve silahlı kuvvetleri gelişmiş olmaktan bir hayli uzaktır. Ve bu durumun daha uzun bir süre böyle sürüp gideceği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, Pekin'in yayılma politikası, acil sorunların barışçıl yollardan çözüleceğine inanmadığının bir kanıtıdır. Savaş konusundaki, ısrarı da aynı şekilde, dünyanın öncü güçlerinin böyle bir savaşta çöküntüye uğrayıp Çin'in büyük nüfusu nedeniyle bu savaşı atlatabileceğini ümit ettiğindendir.

Dünyayı bir savaşa itme gayretinde Pekin başlıca üç çizgi üzerinde hareket etmektedir: Dünyayı bir savaşa itme politikasının ideolojik dayanağı; emperyalist militaristlerin silahlanma yarışını hızlandırıp detantı yıpratma teşvikleri; ve emperyalist güçlerin Çin'in ekonomik ve askeri yapısını modernleştirme yardımları.

ANTİ-DETANT İDEOLOJİSİ VE YAYILMACILIĞI

Mao'dan sonraki Çin yönetimi daha ilk günden beri Çin halkını ve dünya kamu oyunu, günümüzün uluslararası durumunda yeni bir dünya savaşının önemli bir unsur olduğu fikrine alıştırmaya yönelik bir çizgi izlemiştir.

Devlet Konseyi Başkan Yardımcısı Li Hsien-nien, 2 Kasım 1976 tarihinde bir Fransız gazetecisiyle yaptığı konuşmada Pekin'in dış politikasının sürekliliğini vurgulayarak şunları söylemiştir: «Biz savaşın kaçınılmaz olduğunu söylüyoruz» (Le Figaro, 3 Kasım 1976). «Bu artık 'detant'ın geri dönülmezliği sorunu değil, süper güçler arasındaki çekişmenin geri dönülmezliği sorunudur. Mücadelenin kızışması er ve-

ya geç savaşa yol açacaktır.» (Jenmin Jihpao, 1 Ocak 1977) Dış politika konularındaki bütün Çin yayınları ve konuşmaları bu tür fikirlerle doludur.

Savaşın kaçınılmaz olduğu doktrinine daha fazla dayanarak temin etmek için, Pekin yönetimi Sovyetler Birliğinin «savaşın ana kaynağı» olduğu masalına şimdi her zamankinden daha çok sarılıyor. Çinli liderler yabancılarla yaptıkları her konuşmada, her fırsatta «dünya üzerindeki Sovyet tehdidi» uydurmasını tekrarlıyordu. Aynı şekilde 1977 Martında İngiliz gazeteci Denis Hamilton'la yaptığı bir görüşmede Li Hsien-nien Batı dünyasını Avrupa, Afrika ve Orta Doğu üzerindeki «Sovyet Emperyalizmi tehdidi» ile korkutmaya çalıştı. Hatta, «eğer Ruslar dünyada herhangi bir yerde yayılmaya çalışırlarsa, Çin kaçınılmaz olarak müdahale edecektir.» (The Sunday Times, 27 Mart 1977) dedi. Dışişleri Bakanı yardımcısı Yui Chian'da Batı Alman Die Welt dergisine, Sovyetler Birliğinin kendi «yayılmacı politikasının planlarını» yürütmek için bir zaman tablosu çizdiğini söyledi ve «Sovyet saldırısının ilk hedefinin» Batı Avrupa olacağını ve bunu sırasıyla Orta Doğu, ABD ve en sonunda da Çin'in izleyeceğini iddia etti. (Die Welt 14/15 Mayıs 1977)

Bu uydurma iftiralar sahte emperyalist propagandadan farklı olmadığı gibi bazı yönleriyle onu geçiyor bile.

Pekin, Sovyetler Birliğinin «savaş tehlikesinin ana kaynağı» olduğu fikrini «güçlendirmek» için çeşitli oyun ve entrikalara başvurmuştur. Uzun «araştırmaların» yazarları, Çin'i ve diğer bütün ülkeleri «Rus yayılmacılığının» kurbanları ve «Sovyet saldırısı»nın hedefleri olarak göstermenin mümkün olamayacağını kanıtlayan tarihsel gerçekleri tamamiyle göz ardı ediyorlar.

Çinli liderlerin ve emperyalist kamptaki savunucularının iddialarının aksine, Pekin'in anti-Sovyetizmi Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki ulusal çıkar çatışmasından değil, Maoistlerin büyük güç şövenizminden kaynaklanmaktadır. Pekin ideologları anti-Sovyetizmin sadece SBKP ve Sovyetler Birliğini ilgilendiren bir şey olduğu ve diğer ülkelerle hiç bir ilgisi olmadığı izlenimini yaratmak isterler. Bu sosyalist üklelerle uluslararası komünist hareketin uyanıklılığını engellemek, onların birliğini parçalamak ve dünya devrimci, anti-emperyalist güçlerini Sovyetler Birliğinden uzaklaştırmak için uydurulmuş kocaman bir yalandır. Pekin uydurma «Sovyet hegemonyası» fikrini, en gerici çevrelerle birleşme politikasına bir kılıf olarak kullanmıştır.

Savaş iddiası ile Çin politikasındaki hegemonyacı eğilim birlikte değerlendirilmelidir. Çinli liderler esas yurt görevini «genel düzene geçiş» (Jenmin Jihpao, 28 Aralık 1976) olarak saptamışlar, aynı zamanda «dünyanın büyük kargaşalar içinde ilerlemekte olduğu» (a.g.e.

1 Ocak 1977) «mükemmel uluslararası durum»u övmekten de geri kalmamışlardır. Yani, Çin'de «genel düzen» dünyanın geri kalan bölümünde ise «büyük kargaşalar» olacak. Bu da böyle sözlerin (ve bunlar çok somut eylemlerle desteklenmektedir), «büyük kargaşalar» durumunda çoğu ülkeler şiddetli ve yıpratıcı bir mücadele içinde hapsolurken, Çin'in, «genel iç düzen» ile ekonomik ve askeri gücünü geliştireceği umudunu gizlediği ihtimalini vermektedir.

MİLİTARİST FİKİRLERIN EYLEME GEÇİŞİ

Çin'in emperyalist güçlerle olan ilişkileri detantı yıpratma ve dünyayı silahlanma yarışı içine sokma amaçlarına yöneliktir.

Pekin ABD'nin «Sovyet şeytanına» karşı silahlandığını söyler ve böylece detant sürecini sabote etmek amacında olan ve silahlanma yarışını sürdüren ABD'yi temize çıkarır. Bunu yaparken de detantın emperyalist muhalifleriyle birlikte tavır alır. Çin propagandası, daha yüksek düzeyde stratejik nükleer silahlanmayı taleb eden karşı-devrimci Amerikan emperyalizmi sözcülerininki ile aynıdır. Bu, ABD ile Çin'in stratejik çıkarlarının «paralel» olduğu yolundaki ABD teminatlarıyla da yansıtılmıştır. Hatta, Pekin ABD'den «barış gücü» olduğu için iltifatlar bile almıştır. (Başkan Carter'in 22 Mayıs 1977 tarihli konuşması).

Pekin ve Washington'un Asya'daki, Hindistan'daki ve Pasifik Okyanusundaki Amerikan üstlerinin muhafaza edilmesinde ve güçlendirilmesinde ortak çıkarları vardır. Nisan 1977 Amerikan Kongre delegasyonuyla yapılan bir konuşmada Li Hsien-nien, ABD'ye sadece üstleri muhafaza etmesini önermekle kalmamış, Avrupa'da da «pozitif rol» oynayacak birlikler kurmasını tavsiye etmiştir.

Fakat belki de Çin yönetimi, Yönetim temsilcilerinden gençlik örgütlerinin temsilcilerine kadar çeşitli seviyelerdeki Amerikalıların beynini yıkamaya dikkatini vermiş ve böylece, onlarla birlikte SSCB'ye karşı koyabilmek için detanta karşı tavır alıyor. Mao'nun ölümünden sonra Çin Halk Cumhuriyeti yönetimi Amerikayla ilişkilerini Sovyet-Amerikan ilişkilerine bağlı olarak yürüteceği konusunda Washington'la pazarlığa başladı. Bu Amerikan basınına, Çinlilerin birinci hedefinin Amerikayla SSCB'ye karşı iyi bir ortaklık kurmak olduğunu yazma sebebini sağlamış olmalı (Bakınız: The Washington Post, Nisan 20 1977) Geçtiğimiz dönemde Çin «uyarıları» isterik bir düzeye yükseldi: ABD'nin SSCB ile uzlaşmaya çalışmakla vakit kaybettiğini, bunu bomba kendi üstlerine ve müttefiklerine geldiği zaman anlayacağını söylüyorlar. Bazı durumlarda da yabancı temsilcileri Sovyet-Ame-

rikan ilişkilerindeki gelişmelere karşı kamuoyunu kullanarak savaşmaya kışkırtıyorlar.

Pekin'in Sovyet-Amerika detantı üzerinde çeşitli konulardaki tutumu onun politikasını iyice aydınlığa çıkartıyor. Herkes «ABD ile SSCB arasında», hegemonya için «korkunç bir mücadelenin» olduğu konusundaki Maocu düşünceyi duymuştur. Yeh Chien-ying, ABD ile SSCB arasındaki ilişkilerdeki karmaşıklıkların üzerine giderek Tüm Çin Sanayi Konferansında, 9 Mayıs 1977 tarihinde şunları söylemiştir: «Bu er veya geç savaşla sonuçlanacaktır.» (Jenmin Jiphao, 13 Mayıs, 1977) Fakat bu söylediği gerçek olsaydı bile, Çin yönetimi savaşı kışkırtmak yerine Sovyet-Amerikan ilişkilerinde detantı teşvik etmeliydi. Fakat bu yapılmadı, çünkü amaçları bunun tam tersi, yani ABD ile SSCB'yi «çarpışmaya» kışkırtmaktı.

Bu politika uluslararası meselelerin diğer konularında da dile getirildi. Günümüzde, Pekin'in politikası Japonya'ya kıyasla, bu ülkede askerileşmeyi hızlandırmaya çalışan güçlerin desteklenmesi ve intikam arayışıdır. Japon emperyalizmine ve militarizmine karşı propaganda 1970 başlarında yerini başka bir konuya bırakmıştır. Mart 1977' de bir Ingiliz gazetecisi olan Hamilton'la yaptığı mülakatta Li-Hsien-nien şunları açıklamıştır: «Biz Japonya'nın yeniden silahlanması konusunda tedirgin olmuyoruz (sanki 10 milyonlarca insan Japonya'nın Çin'e saldırısı sırasında hayatını kaybetmemiş gibi), tabii bu eğer kendilerini korumak içinse. Japonya kadar büyük bir ülkede gerekli savunma güçlerini kurmadan yapamaz.» (The Sunday Times, 27 Mart 1977). Kime karşı savunma. Bu dışişleri Bakanı Yui Chiah tarafından 15 Mayıs 1977'de Yomiuri gazetesi delegasyonuyla yapılan bir toplantıda şöyle açıklandı: «Japonya SSCB ile bir savaş olduğu takdirde «yalnız ve yardımsız» bırakılmayacaktır. (Yomiuri, 17 Mayıs 1977).

Kısaca Pekin'e göre, «Sovyet şeytanı» her köşeden çıkar. Çin yönetimi Tokyoyla anti-Sovyet bir anlaşma yapmayı büyük memnunlukla karşılayacaktır. Çin'le Japonya arasında kardeşlik ve barış için yapılan anlaşmanın Japon basının da belirttiği gibi, SSCB'ye karşı militarist bir anlaşmaya çevirmek istemektedirler. (Japon Post, No. 1839, Haziran 21, 1975).

Çeşitli Çin ve bazı Japon yöneticileri hegemonyacı anlayışın tehlikeli olmadığı intibağını bırakmaya çalışıyorlar. Asahi gazetesinin sorumlu müdürü S. Hata'ya verdiği cevaplarda Leonid Brejnev şu konular üzerinde durdu: Fakat bu girişim, devletler arasını açmak, onların aralarındaki ilişkiyi şu veya bu ölçüde engellemeye çalışmak değilmidir, Bütün bunların amacı nedir? Barış ve işbirliğine karşı olma amacını örtbas etmek değilmidir? (Pravda, Haziran 7, 1977). Japonya'da Çin'in asıl amacının Japonya'yı Pekin'in anti-Sovyet strate-

jisine alet etmek olduğunu anlayan insanlar var ve bunlar «hegemonyacılık tezine biraz daha müsamahakar davranılırsa Çin-Sovyet çelişkisine Japonya da karışacak ve bu Sovyet-Japon ilişkilerini kötüleştirecektir. Umarız ki Japonya Çin ile işbirliğinde kararlı ve etraflı düşünerek davranır» diyorlar. (Sankei Shimbun, Mayıs 31, 1977)

Geçtiğimiz bir kaç ay içinde Pekin sözlü teşvik yerine Japon Askeri çevreleriyle doğrudan bağlar kurmaya girişti. Bu eğilim Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarının zaferlerinin ve Uzak Doğu'da, Pasifik Okyanusu bölgesindeki gelişmelerin sonucunda daha da güçlenen dünya sosyalizmine karşı gelişti. Zaman zaman yabancı basın Çin görevlilerinin Japonya'yı ziyaret ederek, modern silahlar satın almak istediğini ve bu silahları üretmek için fabrikalar aldığını yazıyor. (Washington Star, 5. Mayıs, 1977).

Çin Batı'da da aynı amaçlarla, yani askeri hazırlıkları teşvik etmek ve silahlanma yarışını hızlandırmak amacıyla çalışmalar yapıyor. Bir ABD gazetesi son günlerde şöyle yazdı: «En az beş yıldır Çin NATO ittifakının en kararlı savunucusu ve daha güçlü, daha iyi bir NATO'nun istemcisi olmuştur.» (The Christian Science Monitor, Mayıs 25, 1977) Bu tavır yeni Çin yönetimince de değiştirilmemiş, hatta daha fazla NATO'cu olunmuştur.

Pekin politikasının Avrupadaki ayırdedici özellikleri kıtada detant düşmanlığı yapmak (detant «halkların afyonu» olarak adlandırılıyor) Batı Avrupa'da askeri-politik bütünleşmeyi sağlamaya çalışmak, NATO'yu güçlendirmek, ve Avrupa'yı soğuk savaş dönemine geri döndürmektir. Pekin'in amacı açıktır, Avrupa'da savaş öncesi düzenlemeleri kurumlaştırmak, ki bu devletlere çok fazla çabaya malolmuştu. Çin bunları yaparken Avrupa uluslarının istek ve çıkarlarını hiçe saymıştır.

Çin'in Avrupa doktrini hala Avrupa'nın «iki süper devletin mücadele merkezi» olduğu ve ABD ile SSCB'nin üzerinde askeri ve politik çabalar harcadığı, böylece dikkatlerinin Çin'den uzaklaştığı ve Asya'da bir ölçüde özgürlük tanıdığı bir alan olduğunu savunur. Pekin şimdi, NATO'nun Avrupa mensuplarına yaklaşıyor ve bunu Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'na karşı «ortak güvenlik» için yaptığını söylüyor. Die Walt gazetesinin yazı işleri Müdürü Herbert Kremp'e 14 Mayıs 1977'de yayınlanan bir mülakatta Yui Chian, Çin ve Batı Avrupa'nın ortak çıkarları olduğunu, «Sovyetler birliğinden gelecek bir saldırıya karşı aynı hassaslıktayız... Bu, Batı Avrupa politikasıyla ilgilenmemizin bir nedenidir» diyerek belirtmişti.

Hatta, yeni Çin yönetimi Batı Avrupa'dan gelen ziyaretçilere «yeterli bir ittifak sağlayamadınız, dağınıksınız ve Sovyetler Birliğine karşı yeterince güçlü değilsiniz. Biz daha kuvvetli savunmaya haiz

güçlü bir Avrupa istiyoruz.» diyerek «ilgilerini» pekiştirmişlerdi. Pekin propagandası Avrupa ülkelerinin «korkunç düşmanın (Sovyetler Birliği kastediliyor) saldırılarına karşı ulusal güvenlik ve ortak savunmalarının güçlendirilmesiyle güvenliklerini garanti edebilecekleri konusunda ısrar ediyor. Pekin onarı «birleşip savaşmak (Sovyetler Birliğine karşı) ya da teslimiyetçi politika izlemek» konusunda uyarıyor. İlk alternatif «Avrupalıların kurtuluş yolu, olarak sunulurken, teslimiyet, yani detant, «sadece savaşın çıkmasını hızlandıran faktör» olarak niteleniyor. (Jenmin Jiphao, 10 Nisan 1977). Halbuki Çin yöneticileri kabul ettiler ki, «bazı dostlarımız Rusya hakkında söylediklerimiz konusunda şüpheliler» (The Sunday Times, 27 Mart 1977) ve son zamanlarda bir başka «görüş» belirttiler. «Batı Avrupa'ya Sovyetler Birliğinden gelen tehlike günden güne büyüyor. Hatta, onlar Avrupayı Orta Doğu ve Afrika'dan kuşatmak istiyorlar» (Jenmin Jiphao, Haziran 9, 1977).

Çin yönetimi NATO'yu Avrupa detantına karşı en verimli silah olarak değerlendiriyor, bunun için propagandasını NATO'yu güçlendirmek üzere yoğunlaştırdı. Çin basını Mayıstaki NATO toplantısını övgüye değer buldu, örneğin «savunma ortak savunma için gerekli güçleri muhafaza etmek ve gerekli düzeyde tutmak» şeklindeki kararı çok destekledi. (a.g.e. Ocak 27, 1977). NATO'nun askeri hazırlıklarını desteklerken Pekin, sosyalist ülkelerin barışçı politikasına düşman olan blokla aynı tavrı aldı.

Geçtiğimiz bir kaç ay içinde Pekin propagandası Varşova Paktının Siyasi Komitesinin 26 Kasım 1976'da Helsinki Konferansına katılanların birbirlerine karşı nükleer silah kullanmalarını engelleyen önerilerini karalamaya çalıştı. Çin sözcüleri bu önerinin propaganda ve askeri sermaye elde etmek için yapılmış bir «Sovyet oyunu» olduğunu söylemekten utanmadılar. (Jenmin Jiphao, Aralık 23, 1976) Aynı zamanda Çin basını NATO Konseyinin sosyalist ülkelerin insiyatifini reddeden kararının reklamını yaptı.

1977'nin başından beri Çin yönetimi emperyalizmle birlikte sosyalist ülkelere karşı propaganda hücumuna geçti, amacı mevcut sisteme karşı anti-sosyalist unsurları teşvik etmek, bunu yaparken de tek tek ülkelerin iç işlerine karışmaktı. Çekoslavakyadaki Charter 77 diye anılan karşı devrimcileri tasvib ettiler ve onları «özgürlük ve ulusal hak savaşçıları» ilan ettiler. (a.g.e. 27 Ocak, 1977). Mayıs 1977 de Pekin Polonya Halk Cumhuriyetine karşı açık harekete girişti. «İşçi savunma komitelerinin» faaliyetlerini destekleyerek «halk kitleleri arasında geniş destek bulduklarını» yaydı. (Hsinhua News Agency, 26 Mayıs, 1977) Pekin'in Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyine karşı propaganda hücumları da bu süreç içinde yoğunlaşıyor. Çin

propagandası ekonomik bütünleşme ve KEYK ülkeleri arasındaki ticaret ve işbirliği sürecini, ulusal ekonomik planlar ve fiat oluşumları konusunda anlaşmalarını kabaca tahrif ediyor. Aynı zamanda iki bütünleşme arasında mukayese yapmaya teşebbüs ediliyor: Şöyle ki, KEYK özellikle «sömürgeci» ve «çelişkilerin büyümesine» sebep olan bir sistem olarak tanıtılırken, AET «sağlıklı» ve «verimli» olarak niteleniyor, sadece «büyük birlik içinde küçük anlaşmazlıklar»ın olduğu söyleniyor. (Jenmin Jihpao, 26 Ocak 1977).

Çin yöneticileri Batı Avrupa ülkelerine, sosyalist ülkelerle anlaşmalar yaparken, özellikle Sovyetler Birliğine karşı hiç bir taviz vermemelerini, onlara kredi de vermemeleri gerektiğini, çünkü bu paranın Batı Avrupa için «tehlike» olan Varşova Paktının askeri gücünü pekiştirmek için kullanılacağını öğretmeye çalıştılar. (a.g.e. 13 Mayıs 1977). Bu sadece Doğu-Batı işbirliği imkan ve gerekliliğinin inkarı değildir; Pekin, Avrupayı tekrar soğuk savaş dönemine geri döndürmek, savaş hazırlıklarını yoğunlaştırmak, bunun kıtada veya diğer yerlerde barışın korunmasını tehlikeye uğratılması sonucunu doğuracağını bilerek, açıkça bu politikayı sürdürmektedir.

Pekin'in Avrupadaki durumu vahimleştirmek ve sosyalist ülkelerin kapitalist ülkelerle siyasi, ekonomik anlaşmalarını engellemek için dayandığı güçler, İngilteredeki Konservatifler (tutucular) gibi, en karşı devrimci kafalı politikacılar ve Batı Almanyadaki HDP/HSP bloğu gibi intikamcılardır. Bu çeşit politikacılarla olan açık ittifakları özellikle birleşik desteklerinde ortaya çıkıyor: Pekin onları kışkırtır ve bunlar detanta karşı mücadele için Çin fikirlerini benimserler.

Bu yıl Mart sonu, Nisan başlarında, HDP'nin Başkan Vekili H. Filbenger Pekin de detanta karşı mücadelede ve silahlanma yarışının devamında «yoldaş savaşçı» olarak karşılandı. Filbenger Hua Kuo-Feng tarafından misafir edildi ve Pekin yöneticileri «tek Alman ulusu» iltihakçı fikriyle dayanışmalarını belirttiler. (Jenmin Jihpao, 24 Nisan 1977)

Unsere Zeit bu ziyaretle ilgili olarak şunları yazdı: «Bir kere daha görüldü ki, Pekin yöneticileriyle Batı Alman aşırı-sağcılarının politik görüşleri arasında tam bir özdeşlik var». Gazete, H. Filbenger, «kendisini karşılayanlar iltihakçı pasajlar söylerken detan politikasına karşı olmakta tam olarak anlaştı.» (Unsere Zeit, 9 Nisan 1977) Pekin, bu sonbahar bir başka HDP liderini kabul etmeyi tasarlıyor, bu, NATO savaş mekanizmasının sürekli geliştirilmesini, Federal Alman Cumhuriyetinin askeri harcamalarının yükseltilmesini savunan ve Bonn'un dış politikasına muhalif olan Budestag Savunma Komitesi Başkanı M. Wörner adlı kişi.

PEKİN'İN BATI İLE OLAN ASKERİ BAĞLARI

Pekin'in emperyalist kamptaki detant muhaliflerine tüm kalbiyle duyduğu sempati, Çin yöneticilerinin dünya siyasi iklimini kızıştırmayı pekiştirmesine yardım etmekle kalmaz. Detantın muhalifleri, aşırısağcılar, tekelci sermayenin, esas olarak da silah sanayiinin sözcüleridir. Böylesi «yaratıklarla» aynı tavrı almakla Pekin'in onlarla aynı amaçları taşıdığı anlaşılıyor, ve bu nedenledir ki Batı Çin'in askeri sanayi potansiyelini geliştirmeye yardım etmektedir.

Yabancı gözlemciler Pekin'in bilimsel ve teknik alandaki boşluklarını doldurmaya muktedir olmadığını ve «kendi kendine güven» sloganına rağmen Batı'dan silah almaya karar verdiğini yazıyorlar. ABD' de New York Times gazetesi, Maoistlerin elektronik bilgisayar almak için anlaşma yaptığını söylüyor. DPA ajansı Pekin ajanlarının Federal Almanya Cumhuriyetindeki Messerschmitts Bölkow-Blohm'dan ağır helikopter mamulü için lisans almaya çalıştıklarını rapor etti. Aralık 1975'de İngiliz Rolls Royce ile jet makinaları alma ve aynı tip makinaların Çin'de yapımı için lisans garantisi konusunda büyük bir pazarlık yapıldı. Çin, Fransadan da kısa bir süre önce Fulon helikopterleri satın aldı.

Kapitalist ülkeler, en fazla da ABD, Federal Alman Cumhuriyeti, İngiltere ve Fransa Çin'in askeri sınai potansiyelini (kendileri için tehlikeli olmayacak bir seviyede) Sovyetler Birliğine ve diğer sosyalist ülkelere karşı mücadele için geliştiriyorlar. Niçin Pekin ve emperyalist militaristler birbirleri için böylesi şeyler yapıyorlar? Niçin Çin halkının özgürlük mücadelesine hiç bir katkısı olmayan Japon ve ABD askeri çevreleri aniden Çin'e askeri yardım yapmaya karar verdi? Cevap çok basittir. Emperyalistler Pekin'i barış ve sosyalizme karşı çığlıklarında kullanmışlar, böylece elden az miktarda silah çıkarıp Çin'i emperyalizmin savaş papağanı yaparak, Çin yönetimini dünya çapında özgürlük ve bağımsızlık için savaşan halklara karşı alet olarak faydalanmışlardır.

Bir Macaristan gazetesi olan Tarsadalmi Szemle Mayıs 1977 de Pekin'in kapitalist güçlerle bağını kuvvetlendirmeye öncelik verdiğini belirterek, Pekin anti-Sovyetik tutumunu ve NATO'ya yastlanma politikasını sürdürürse, bunun Çin'i tekrar kapitalist dünyaya ve uluslararası tekelci sermayeye bağımlı kılacağını yazdı. Washington Star ise, askeri yardım üzerine gayrı resmi ABD beyanlarından anlaşıldığına göre Çin'in, Sovyetler Birliğine karşı savaşta bir kukla olarak kullanılacağının anlaşıldığını yazdı.

Geçtiğimiz dönemde, emperyalist ülkelerin, özellikle ABD'nin çeşitli çevrelerinde Çin'e verilen asker yardımın yararları ve maliyet-

lerinin sınırları konusunda tartışmalar oldu. Bu kapsamda en çok ilgiyi tanınmış ABD Sinologlarından D. Barnett'in Yabancı İlişkiler adlı makalesi çekti. Barnett Çin ile askeri işbirliğinin bazı yönlerini desteklerken «ABD-Çin askeri bağı, ABD'nin, dışında kalması gereken sorunlara ve çelişkilere karışmasında 'kaygan bir eğim'in ilk adımı olabilir. Daha ileri askeri işbirliği, ABD'nin Sovyetler Birliği, Japonya ve Çin ile olan ilişkilerinde daha derine varan sorunlar yaratılmasına sebep olabilir» diyor. Dikkatli bir yaklaşım öneren Barnett Çin'in istikrarsız iç politikasına dikkat çekiyor, yöneticilerin davranışlarındaki belirsizliğe ve Pekin'in bir ortak olarak «yönetilemeyecek düşman politikalara dönüş yapabileceği» için güvenilmez olduğuna değiniyor ve ne Amerika ne Çin «ilerde doğabilecek Çin-Amerikan çelişkilerini görmezlikten gelebilir» diye ekliyor. (Foreign Affairs, Nisan 1977).

Son dönemlerde Pekin'in Washington'la flörtüne ve Barnett'in şüphelerinin asılsız olmadığına ışık tutan daha fazla bilgi yabancı basına yansıdı.

PEKİN'İN BATI İLE OLAN ASKERİ BAĞLARI

Pekin'in emperyalist kamptaki detant muhaliflerine tüm kalbiyle duyduğu sempati, Çin yöneticilerinin dünya siyasi iklimini kızıştırmayı pekiştirmesine yardım etmekle kalmaz. Detantın muhalifleri, aşırısağcılar, tekelci sermayenin, esas olarak da silah sanayiinin sözcüleridir. Böylesi «yaratıklarla» aynı tavrı almakla Pekin'in onlarla aynı amaçları taşıdığı anlaşılıyor, ve bu nedenledir ki Batı Çin'in askeri sanayi potansiyelini geliştirmeye yardım etmektedir.

Yabancı gözlemciler Pekin'in bilimsel ve teknik alandaki boşluklarını doldurmaya muktedir olmadığını ve «kendi kendine güven» sloganına rağmen Batı'dan silah almaya karar verdiğini yazıyorlar. ABD' de New York Times gazetesi, Maoistlerin elektronik bilgisayar almak için anlaşma yaptığını söylüyor. DPA ajansı Pekin ajanlarının Federal Almanya Cumhuriyetindeki Messerschmitts Bölkow-Blohm'dan ağır helikopter mamulü için lisans almaya çalıştıklarını rapor etti. Aralık 1975'de İngiliz Rolls Royce ile jet makinaları alma ve aynı tip makinaların Çin'de yapımı için lisans garantisi konusunda büyük bir pazarlık yapıldı. Çin, Fransadan da kısa bir süre önce Fulon helikopterleri satın aldı.

Kapitalist ülkeler, en fazla da ABD, Federal Alman Cumhuriyeti, İngiltere ve Fransa Çin'in askeri sınai potansiyelini (kendileri için tehlikeli olmayacak bir seviyede) Sovyetler Birliğine ve diğer sosyalist ülkelere karşı mücadele için geliştiriyorlar. Niçin Pekin ve emperyalist militaristler birbirleri için böylesi şeyler yapıyorlar? Niçin Çin halkının özgürlük mücadelesine hiç bir katkısı olmayan Japon ve ABD askeri çevreleri aniden Çin'e askeri yardım yapmaya karar verdi? Cevap çok basittir. Emperyalistler Pekin'i barış ve sosyalizme karşı çığlıklarında kullanmışlar, böylece elden az miktarda silah çıkarıp Çin'i emperyalizmin savaş papağanı yaparak, Çin yönetimini dünya çapında özgürlük ve bağımsızlık için savaşan halklara karşı alet olarak faydalanmışlardır.

Bir Macaristan gazetesi olan Tarsadalmi Szemle Mayıs 1977 de Pekin'in kapitalist güçlerle bağını kuvvetlendirmeye öncelik verdiğini belirterek, Pekin anti-Sovyetik tutumunu ve NATO'ya yastlanma politikasını sürdürürse, bunun Çin'i tekrar kapitalist dünyaya ve uluslararası tekelci sermayeye bağımlı kılacağını yazdı. Washington Star ise, askeri yardım üzerine gayrı resmi ABD beyanlarından anlaşıldığına göre Çin'in, Sovyetler Birliğine karşı savaşta bir kukla olarak kullanılacağının anlaşıldığını yazdı.

Geçtiğimiz dönemde, emperyalist ülkelerin, özellikle ABD'nin çeşitli çevrelerinde Çin'e verilen asker yardımın yararları ve maliyet-

lerinin sınırları konusunda tartışmalar oldu. Bu kapsamda en çok ilgiyi tanınmış ABD Sinologlarından D. Barnett'in Yabancı İlişkiler adlı makalesi çekti. Barnett Çin ile askeri işbirliğinin bazı yönlerini desteklerken «ABD-Çin askeri bağı, ABD'nin, dışında kalması gereken sorunlara ve çelişkilere karışmasında 'kaygan bir eğim'in ilk adımı olabilir. Daha ileri askeri işbirliği, ABD'nin Sovyetler Birliği, Japonya ve Çin ile olan ilişkilerinde daha derine varan sorunlar yaratılmasına sebep olabilir» diyor. Dikkatli bir yaklaşım öneren Barnett Çin'in istikrarsız iç politikasına dikkat çekiyor, yöneticilerin davranışlarındaki belirsizliğe ve Pekin'in bir ortak olarak «yönetilemeyecek düşman politikalara dönüş yapabileceği» için güvenilmez olduğuna değiniyor ve ne Amerika ne Çin «ilerde doğabilecek Çin-Amerikan çelişkilerini görmezlikten gelebilir» diye ekliyor. (Foreign Affairs, Nisan 1977).

Son dönemlerde Pekin'in Washington'la flörtüne ve Barnett'in şüphelerinin asılsız olmadığına ışık tutan daha fazla bilgi yabancı basına yansıdı.

Angola: Sosyalist Yönelim Yolunda

Andrey Kirilenko, «Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarının zaferinden sonra Angola halkının haklı davâsının da başarıyla sonuçlanması, emperyalistlerin, Asya'da, Afrika'da ya da Latin Amerika'da, yani nerede olursa olsun eski sömürgeleri kendi boyunduruğunda bulundurmak için yapacakları girişimlerin başarısızlığa mahkum olduğunu, gösterdi» dedi.

SBKP Heyeti Başkanı, SBKP M.K. Politbüro Üyesi, SBKP M.K. Sekreteri Andrey Kirilenko MPLA'nın 5 Aralık'ta Luanda'da yapılan kongresinde, tüm ilerici insanlığın Angola Halk Cumhuriyeti'nin doğuşunu hararetle selamladığını söyledi. «Sosyalist ülkelerin, dünya komünist, işçi ve ulusal demokrasi hareketi temsilcilerinin kongrenize katılmaları olgusu, Angola Devrimi'nin geniş sempati kazandığını, tüm anti-emperyalist güçlerin bu devrimle dayanışma içinde olduklarını açıkça gösterdi», dedi.

Andrey Kirilenko yeni Angola'nın desteklerine rahatlıkla güvenebileceği pekçok dostu olduğunu, ama Angola halkının seçtiği yolda ilerlemesini engelleyen iç ve dış düşmanları da bulunduğunu söyledi. Kirilenko daha sonra: «Böylece ortamın kendisi politik uyanıklığın sürekli artırılmasının, halkın birliğinin güçlendirilmesinin ve bu birliğin ülkenin özgürlük ve bağımsızlığını savunma gücünün artırılmasının zorunlu olduğunu telkin ediyor», dedi.

MPLA'nin bilimsel sosyalizm kuramıyla silahlanan öncü bir parti haline getirilmesi sorununun, kongrenin dikkat merkezinde bulunduğunu anımsatan SBKP Heyeti Başkanı, «böyle bir partinin yaratılmasının ve güçlendirilmesinin, kuşkusuz, yeni egemenliği güçlendirme ve ülkeyi sosyalist yönelim yolunda geliştirme gibi karmaşık sorunlar bütünün de önemli bir halka olduğunu» belirtti.

SBKP Heyeti Başkanı sosyalizm ülkelerinin deneyiminin, sadece Leninci ilkeler temelinde kurulan partinin emekçi halkın çıkarlarını kusursuzca ifade edebileceğine ve bu çıkarları gerçekleştirme yollarını belirleyebileceğine, yığınlarda yüksek bir politika ve örgütlülük bilinci yaratabileceğine inandırdığını söyledi. «Sadece ve sadece Leninci

işçi sınıfı ve köylü birliği fikrini yaşama geçiren, işçi, köylü ve aydınların, tüm emekçilerin ilerici temsilcilerini saflarında birleştiren partiler halk yığınlarını toplumun devrimci değişimi için cesaretlendirebilir, mutlu gelecekleri için özveriyle çalışmalarını sağlayabilir. Bu deneyim ayrıca, parti saflarının birliğinin korunmasının ve güçlendirilmesinin, ara bozucu ve bölücülerin kesinlikle püskürtülmesinin de ne derece önemli olduğunu gösterdi».

Andrey Kirilenko: «MPLA'yı işçi sınıfı ideolojisini rehber edinen devrimci bir parti haline getirmek için yaptığınız çalışmalar öteki ülkelerde de ilgi uyandırabilir. Aslında gözlerimizin önünde tarihsel bir olay cereyan ediyor ve Afrikalı devletler grubu yeni yönelimler kazanıyor. Bu devletler, öteki kıtaların olduğu gibi Afrika'nın da geleceğinin ve çok yönlü gelişmesinin ancak kapitalizme değil sosyalizme yönelik özgür ve yeni bir toplumun kurulmasıyla sağlanabileceği görüşü üzerinden hareket ediyorlar», dedi.

Andrey Kirilenko, SBKP ve MPLA'nın barış idealleri, ulusal kurtuluş, demokrasi ve bilimsel sosyalizm için yapılan ortak savaşta birbirlerini silah arkadaşı olarak kabul ettiklerini söyledi.

SBKP Heyeti Başkanı: «Kongreniz, dünya tarihinde yeni bir çağı - kapitalizmden sosyalizme geçiş, sömürge sisteminin iflas, sömürü ve ezgi ilişkilerinin bozulma çağını, halkların sosyal ve ulusal diriliş çağını başlatan Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 60. yılında yapılıyor. Sovyetler Birliği ve Angola'nın tarihsel gelişiminin çeşitli aşamalarında bulunmalarına rağmen halklarımız, ortak enternasyonal davânın iştirakçileridirler ve barış ideallerinin gerçekleştirilmesi, emek insanlarının özgürlük ve mutluluklarının sağlanması için çalışmaktadırlar», dedi.

Andrey Kirilenko, SBKP ve MPLA arasındaki zamanla denenmiş kardeşçe işbirliğinin, devletlerimiz ve halklarımız arasındaki çok yönlü ilişkilerin derinleştirilmesinin özü olduğunu belirtti ve şöyle devam etti: «Kongrenizin yapıldığı bugünkü ortam, tüm karmaşıklığına ve çelişikliğine rağmen genel olarak uluslararası gerginliğin yumuşaması sürecinin hızlanmasıyla ve pekişmesiyle karakterize ediliyor. Sovyetler Birliği'nin ve öteki sosyalist ülkelerin uyguladığı barış ve barışçı varoluş politikası, devletler arasındaki ilişkileri gittikçe daha fazla etkiliyor».

Bu yazı Sovyetler Birliği Novosti (APN) Ajansından alınmıştır.

«Rusya ve Doğunun Emekçi Müslümanlarına» Bildirisi 60 Yaşında

Sovyet Hükümeti'nin «Rusya ve Doğu'nun Tüm Emekçi Müslümanlarına» bildirisi. 3 Aralık'ta 60 yılını doldurdu. Asya ve Afrika ülkeleriyle Sovyet Dayanışma Komitesi Bakanı M. A. İbrahimov bu tarihsel belgenin önemine ve Orta Asya ile Kafkaslar ötesi halklarının yazgıları üzerindeki etkisine ilişkin olarak şunları yazıyor:

Çok uluslu devletlerde, ulusal ilişkilerin bazen ne denli güçlükle kurulduğu biliniyor. Özellikle bir kısım halkarın imtiyazı, diğererinin ise ezilmiş ve aşağılanmış olduğu çok uluslu devletlerde bu ilişkiler daha zor kurulur. 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi öncesinde ulusal azınlıkların amansızca sömürüldüğü Rusya'da da durum aynı idi.

Aslında çarlığın sömürgesi durumunda olan ve ayrıca yerli feodallerin boyunduruğunda bulunan Orta Asya ve Kafkaslar ötesi'ndeki yerli halkın yazgısı gerçekten çok kötü idi. Çarlık Hükümeti, örneğin Orta Asya'da, merkez ve batı eyaletlerinden gelen göçmenlere vermek için en iyi toprakları yerli köylülerin elinden planlı şekilde alıyordu. Emekçi insan topluluğunu dirimsel sosyal sorunları çözümlemekten alıkoymak, sadece onları yönetmek amacıyla böyle ulusal ve dinsel düşmanlık tohumları atılıyordu.

Ekim Devrimi, Çarlık Rusyası'ndaki bu düzeni temelinden yıktı. Sovyet egemenliği, Devrim'den sonraki ilk günlerde, devletin ulus politikasına ilişkin tamamen değişik ilkeleri belirleyen bir dizi belgeyi kabul etti. «Rusya ve Doğunun Tüm Emekçi Müslümanlarına» bildirisi de bu belgelerden biri idi.

«Işçi ve köylülerin gerçekleştirdikleri Ekim Devrimi'nin kölelikten kurtulma sancağı altında başlatıldığını» ilân eden «Rusya Halklarının

Hakları Deklarasyonu»nun bu bildiriden önce gelmesi rastgele değildi. Deklarasyonda: «Köylüler, toprak ağalarının boyunduruğundan kurtarılacaklar, çünkü toprak ağalarının toprak mülkiyeti kaldırıldı. Askerler ve tayfalar, otokrat generallerin egemenliğinden kurtarılacaklar... İşçiler, kapitalistlerin kaprislerinden ve sömürülerinden kurtarılacaklar, çünkü artık fabrikalar ve işletmeler denetlenecek», deniliyordu.

Rusya Halklarının Hakları Deklarasyonu V. İ. Lenin Hükümeti'nin ulus politikasının genel ilkelerini açıklıyorsa, Rusya ve Doğu'nun Tüm Emekçi Müslümanlarına Bildirisi de hükümetin, doğu bölgelerindeki geniş emekçi yığınlarıyla ilgili tutumunu belirler. Bildiride: «İnanç ve gelenekleriniz, ulusal ve kültür kuruluşlarınız bugünden itibaren özgür ve dokunulmaz ilân ediliyor. Ulusal yaşamınızı hiç bir engelle karşılaşmadan serbestçe düzenleyiniz. Bu sizin hakkınızdır. Haklarınızın, Rusya'nın bütün halklarının hakları gibi Devrim'in güç ve organları, işçi, asker ve köylü milletvekilleri sovyetleri tarafından korunduğunu unutmayınız» deniliyordu.

Bildiri, Orta Asya ve Kafkaslar ötesi halklarının derhal bir devrim hareketine kalkışmalarına yol açtı, çağrı kabul edildi. Çok uluslu yapay toplulukların bulunduğu yerlerdeki ve Rusya'nın doğu bölgelerindeki toprak dağıtım dairesi ulus faktörünü tamamen görmemezlikten geliyor ve ulusal toprak ayrılığı yaratılıyordu. Egemen Sovyet ulusal cumhuriyetlerini kuran, tam eşitlik temelinde gönüllü olarak tek Sovyetler Birliği'ne katılan bu bölgelerdeki halkların çoğunluğu ilk kez kendi devletini kuruyordu.

Halkların yazgılarını serbestçe belirleyebilmeleri için gerekli koşulların yaratılması, genç Sovyet Devleti'nin Leninist ulus politikasının köklü ilkelerinden biri oldu. Geri kalmış halkları, gelişmiş öteki halkların düzeylerine ulaştırmaya çalışmak oldukça önemli bir diğer ilke idi. Böylece, Rusya'nın eski ulusal bölgelerine gelişmiş bölgelerden daha fazla yardım yapılması sağlandı ve bu bölgelerde yaşayan halklar, çok kısa zamanda yüzyıllara denk bir yol katettiler.

Bugün Sovyet Orta Asya ve Kafkaslar ötesi cumhuriyetleri, SSCB nin öteki cumhuriyetleri gibi öncü, çok gelişmiş endüstri ve tarım devletleridirler. V. İ. Lenin Hükümeti'nin 60 yıl önceki tarihsel «Rusya ve Doğu'nun Tüm Emekçi Müslümanlarına» bildirisinde söz ettiği şeyler, bu cumhuriyetlerde tüm gerçekçiliği ile gerçekleştirilmiş oldu.

Önceleri sadece küçük zanaat üretiminin yapıldığı, toprağın tahta karasabanla işlendiği yerlerde güçlü sanayi kompleksleri yükseldi, makineleştirilmiş tarım işletmeleri çalışmaya başladı. Yüz kişiden sadece bir kişinin okuma yazma bildiği, asıl nüfusun ise cahil olduğu

bölgelerde ulusal bilimler akademileri meydana getirildi, onlarca yüksek öğrenim kuruluşu açıldı, orta öğretim ise SSCB'nin her yerinde olduğu gibi sadece hak olmaktan çıkıp herkes için zorunlu oldu. Kültür önemli ölçüde gelişti. Altmış yıl önce üstesinden gelinemeyen hastalıkların pekçoğu yenildi. İnsanların yaşam düzeyi kıyaslanmayacak derecede arttı.

Meydana gelen değişikliklerin göz önüne getirilebilmesi için sadece bir kaç rakam vereceğim. Bugün Sovyet Orta Asyası ve Kafkaslar ötesi, dünya pamuk üretiminin beşte birini üretiyor. Buralarda, hemen hemen dünyanın 100 ülkesine ihraç edilen binden fazla türde mal yapan 3000'den fazla sanayi işletmesi bulunuyor. Çarlık Rusyasının doğu bölgelerinde bir yıl içerisinde üretilen sanayi ürünü, Bugün Sovyet Doğusu cumhuriyetlerinde 2-3 gün içerisinde üretiliyor.

DÜZELTME

Dergimizin 30. sayısında ulusal sorunla ilgili yazıda bir tashih hatası sonucunda, 27. sayfanın 3. paragrafındaki «yarı feodal ve sömürge» satırı «yarı feodal-yarı sömürge» olarak çıkmıştır. Ayrıca 27. sayfada bir paragraf tekrar edilmiştir. Düzeltir, okuyucudan özür dileriz

sanat-edebiyat

EHMEDÊ XANİ'de KÜRT TEMASI

Prof. Qanadê Kurdo

1860-1885 yıllarında Erzurumda Kürt bilgini Melle Bazidî'nin desteğiyle Rus Konsolosu Aleksander Jaba Kürtçe pek çok destan, hikâye, masal, beyit, şiir, anı ve yazılı türküler topladı.

Yine Melle Bazidinin yardımıyla Aleksander Jaba dokuz Kürt şairinin yapıtlarını ve yaşantılarını bir kitapta toplayarak yayınladı.

Aleksander Jabanın kitabının yayınlanmasıyla; dünyada Kürt şairlerinin, bilim adamlarının ve düşünürlerinin varlığı da ortaya çıkmış oluyordu. Aleksander Jaba'nın çabasıyla Kürt edebiyatı bilinmeye başlanıyordu...

A. Jaba Ehmedê Xanî'nin «Mem û Zin»inin el yazması nüshalarından bir kaç adedini kendisiyle birlikte Petersburg'a götürdü.

Fransızca yayımlanan «Mélanjé Asiatik» dergisinin üçüncü cildinde «Mem û Zin»in bir özeti yayınlandı.

Bu yayından sonra Kürt bilimcileri «Mem û Zin»le ilgilenmeye başladılar.

Bugüne değin «Mem û Zin» Arap harfleriyle üç kez yayımlandı. İlk basım 1920'de İstanbul'da yapıldı. Kitap zamanın hükümeti tarafından yasaklanılarak toplatıldı.

1947'de Halep'te Hemze Axa, Mem û Zin'i kendi önsözüyle yayınladı. Bundan sonra 1953'te tarihçi ve edebiyatçı Givi Mukriani Mem û Zin'i bir ön sözle birlikte Hewlér'de Soranice yayınladı.

Doğrusu bu basımların adedi pek azdır ve bugün de bulunmamaktadır.

İkinci eksiklik te Mem û Zin'in bir veya iki örnekten yararlanılarak basılması ve çevirilerinin hiç bir batı dilince yapılmamış olmasıdır.

1931-1941 yılları arasında Mem û Zin zaman zaman «Hawar» dergisinde Latin harfleri ve Fransızca çevirisiyle birlikte yayınlanıyordu...

1933'te Erivan'daki Kürt bilimcileri konferansında klasik Kürt edebiyatı örneklerinin basımına karar verildi. Kararda Mem û Zin'in Sovyet Kürtleri için latin harfleriyle yayınlanması da bulunmakta idi. Ne var ki karar yakın zamana kadar gerçekleşmedi.

Ama şimdi Sovyetler Birliği, Kürt bilim kurumu bu değerli destanın ve Rusça çevirisinin yayınlanmış bulunduğunu övünerek söyleyebilir..

E. Xanî'nin bu destanının basımıyla Kürt okuyucularının ve tüm dünyanın gözleri önüne bu büyük anıt sergilendi ve herkes Kürt halkının da diğer bütün halklar gibi bir uygarlığa sahip bulunduğunu gördü...

Mem û Zin'in değeri çok eski kürtçe yapıtlarda söylenmiş ve yazılmıştır.

Kürt düşünür ve bilginlerinden bir çoğu ve bu arada Ziyauddin Xalıdî, Emin Zeki, Şerkoh, Celadet ve Kamuran Bedirxan, Aladin Sucadi, Huzni ve Givi Mukriyani Ehmedê Xanî ve Mem û Zin hakkında pek çok değerli ve gerekli şeyler yazmışlardır.

Bunun gibi Avrupalı doğu bilimcilerden A. Jaba, P. Lerx, İ. Orbeli, E. Soun, V. Minorski, R. Lesco, T. Boa kitap ve makalelerinin bazılarında az çok E. Xanî ve Mem û Zin üzerinde durmuş ve övgüsünü yapmışlardır.

Şunu söylemek gerekir ki bu yazarların hiç birinde Mem û Zin'in amacı ortaya çıkmamaktadır. Çünkü bu yazarların hiç biri Ehmedê Xanî'nin eserde işlemek istediği gerçek temayı yakalayamamışlardır. Bunun ana nedenlerinden biri Mem û Zin'in çevirisinin batı dillerinden hiç birine tümüyle yapılmamış olmasıdır.

Bu büyük eksiğin kapatılması için biz bu büyük eserin çevirisi kararını aldık ve bu görev öğrencimiz Rus asıllı bayan Rudenko'ya verildi...

Bayan M. Rudenko çeviriyi büyük bir titizlikle basıma hazırladı.

Bayan M. Rudenko çeviriyi hazırlarken önce Leningrat'taki Doğu Bilimleri Enstitüsünde Saltikov-Şedrin'e ait bulunan Mem û Zin'in tüm el yazması nüshalarıyla çeviriyi karşılaştırmış bundan elde ettiği verilere uygun olarak yanlışları düzeltmiş, ve eserin aslına ait olmayan fazlalıkları çıkarmıştır.

Bayan Rudenko bundan sonra çeviriyi Hewlêr ve Halep basımlarıyla da karşılaştırarak eseri aslına uygun hale getirmiştir. Rudenko ayrıca Kürtçe aslının yanına Rusça çevirilerini de koymuştur.

Rudenko'nun bu değerli çalışması 1962 yılında Moskovada yayınlanmıştır.

Kitabın ön sözünde aşağıdaki sözler yer almaktadır:

«E. Xanî'nin doğum tarihi kesinlikle bilinmemekte ama onun Mem û Zin'inin ve Arapça Kürtçe sözlüğünün 18. yüzyılda yazılmış olduğu bilinmektedir. Aladin Sucudi «Kürt Edebiyatı Tarihi» isimli yapıtında Ehmedê Xanî'nin babasının isminin Eylas olduğunu, ve Xaniya kabilesine mensup bulunduklarını yazmaktadır. Yine bu yapıtta şu bilgiler de yer almaktadır: Xaniya kabilesi 1592 yılında Bazidi'de (Bugünkü Doğu Beyazıt'ta) yerleşmiştir. Bu tarihten önce 1514'te Kürdistan parçalanmış ve ikiye bölünmüştü. Bir parça Osmanlı hanedanlığının tasarrufuna girmiş, diğer parça ise İran Şahlığının elinde kalmıştı. Bu iki parçanın arasında özerk Kürt Mirlikleri, büyük feodal beylikler ve Kürt derebeylikleri bulunmakta idi. Fakat Mirler, büyük toprak sahipleri ve derebeyler bölük pörçük bir durumda biribirleriyle çatışma halinde, güçlerini birleştirmiyor, biribirlerine yardımcı olmuyorlardı. Bunun sonucu olarak Kürt kabilelerini birleştiremiyor düşmana karşı birlikte çıkamıyor, Kürt ve Kürdistanın özgürlüğü için beraberce mücadele etmiyorlardı.

Ehmedê Xanî Kürtlerin bu durumunu çok iyi biliyor ve izliyordu. Böylece o halkının derdi ile dolu olarak Beyazıtta yaşamakta idi. E. Xanî Mem û Zin'de Kürtler arasındaki bölük pörçüklüğü, onların biribirleriyle olan çelişkilerini gözler önüne serdi ve tutsaklıklarını dile getirerek onların uyanmasına hizmet etti.»

E. Xanî okumuş, bilinçli ve düşünür bir kimsedir. O, Türkçe, Farsça ve Arapçayı çok iyi bilmekteydi..

Ünlü Kürt bilimcisi Y. Orbeli Gürcü şairi Rustaveli adına yayınlanan kitaba yazdığı ön sözde E. Xanî için şunları yazmaktadır: «Biz, ozan ulusa yakındır; ulusa ve halka bağlıdır dediğimizde, haliyle biribirine denk doğulu üç büyük ozanın adını vermek durumundayız. Bu üç ozanın biri İranlı Firdevsi, diğeri Gürcü Rustaveli, öbürü de Kürt Ehmedê Xanî'dir. Tüm uluslar Ehmedê Xanî'yi unutmuşlardır. Doğrusu yabancı uluslardan hiçbiri Ehmedê Xanî'yi tanımıyor. Yalnız Kürt'ler onu tanıyorlar. Kürdistanın içinde onun adı ve sesi bilinmektedir. Tüm Kürtler Ehmedê Xanî'ye saygı duyuyorlar ve ulusal ozanlarını bilip tanıyorlar..»

Orbeli'nin dedikleri doğrudur. Kürtler E. Xanî'nin ismini unutmamışlar ve hiç bir zaman da unutmayacaklardır. E. Xanî'nin destanı «Mem û Zin»in teması Kürt ulusunun yaşantısıdır. Biz hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde söyleyebiliriz ki büyük küçük tüm Kürtler «Mem û Zin»in veya «Memé Alan»ın hikâyesini bilmekte ve bu hikâyi sevmektedirler. Hikâye anlatanlar ve türkücüler «Mem û Zin»i anlattıklarında ve okuduklarında her Kürt bunu canı gönülden ve zevk alarak dinler. Kürtler bu hikâyeyi sevmekte ve onunla övünmektedirler.

Firdevsi de «Şah-Nama»sını İran halkının öykülerinden ve destanlarından almış ve onu manzum tarzda yazmıştı. Nizami, «Leyl û Mecnun»unu ve «Ferhad û Şirin»ini halktan öğrenmiş ve onu manzumlaştırmıştı. Bu her iki ozan da şahları övmüş, yiğitlikleri ve aşkları gözler önüne sermiş, kötü insanların ihanetini ve dostlukların yüceliğini eserlerinde işlemişlerdir. Aynı şekilde Ehmedê Xanî'de destanını işlemiş ve kahramanını dile getirmiştir. Fakat bana göre Ehmedê Xanî nin yapıtı «Mem û Zin»in değeri Firdevsi, Nizami ve Rustêveli'nin yapıtlarından daha büyüktür. Çünkü Ehmedê Xanî «Mem û Zin»de Kürt halkının özlemlerini dile getirmiş, gelişim ve kurtuluşuna olan inancı işlemiş ve bu halkın uyanışını sergilemiştir. Bu yüzden tüm Kürt bilimcileri aynı kanıyı paylaşıyorlar. «Ehmedê Xanî ismi Firdevsi, Nizami ve Rustaveli'nin isimlerinin yanında yazılmalı ve anılmalıdır.»

Benim kanımca Ehmedê Xanî'nin ismi Firdevsi, Nizami ve Rustavêli'nin isimlerinden ve eserlerinden daha yükseklerdedir. Çünkü o, destanında sadece yiğitlikleri, dostlukları, kardeşlik ve sevgileri gözlerde canlandırmamış; bununla birlikte halkının bağımlılığını, köleliğini ve baskı altında oluşunu belirterek bu durumdan kurtuluşun ve özgürleşmenin yolunu da göstermiştir. Ehmedê Xanî'nin destanı özgür olmak isteminin edebiyatıdır..

«Mem û Zin» fikirce olduğu kadar anlatım bakımından da son derece başarılıdır. Orda Ehmedê Xanî Kürt yaşamını tek tek gözlerde canlandırmaktadır. O, yoksul, baskı altında, tutsak ve güçsüz halkının durumunu sergilemiştir. O, inancını, düşünce ve kararını politik ve sınıfı esaslara dayandırarak duru bir şekilde yazmıştır. Xanî destanında Kürtlerin geri kalışında ve ülkelerinin tarumar oluşlarında birliklerinin sağlanamayışlarında ve kendi yönetimlerinin gerçekleşmeyişinde hisseleri olanları ve köleliği kabul edenleri kınamıştır. Yazımda öz olarak şunu demek istiyorum: Ehmedê Xanî'nin destanı «Mem û Zin» Kürt yaşamının ansiklopedisidir... O, destanda 16 ve 17. yüzyılda, Kürt halkının yaşantısı, örf, adet ve gelenekleri açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Mem û Zin destanı dört kısım ve temadan oluşmaktadır :

Destanın birinci bölümünde; yiğitlerin tutkuları ve yiğitleri sevdaları konu alınmaktadır,

İkinci bölüm; dost ve arkadaşlık için yapılan fedakârlıkları içermekte,

Üçüncü bölümde; sevdalıların ölümüne sebep olan arabozucu kötü insanlara yapılan beddualar yer almakta,

Dördüncü bölümde de; yurtseverlik duyguları ve özgürleşme istemleri geniş ve derin bir şekilde anlatılmaktadır.

«Mem û Zin»de yurtseverlik derinlemesine ve geniş bir şekilde işlenmekte; Kürt uygarlığı, örf, adet, tarih ve yapısı sergilenmektedir. «Mem û Zin»de anlatım son derece güzel bir Kürtçe ile ve süslü bir şekildedir. Destanda, bir çok nasihat, ve yol göstericilikte ustalıkla yer almaktadır. Bunun yanında dini ve geleneksel kaideler de bulunmaktadır. Bütün bunlar destanın dil ve içeriğini süslemektedirler. Bu destanı okuyan herkes Ehmedê Xanî'nin değerini ve onun Kürt edebiyat tarihindeki büyüklüğünü görecektir. Yüzyıllar gelip geçecek, bir çok okumuş, yiğit ve düşünen insan gelip geçecek ve unutulacaklardır. Ama Ehmedê Xanî'nin isimi ve yapıtları asla unutulmayacak. Çünkü Ehmedê Xanî'nin amaç ve inançları bir çok ozanın ve edebiyatçının da inanç ve amacı haline gelmiştir. Ölümsüz Qadir Koyi'den yirminci yüzyılın ünlü ozanlarına kadar tüm ozanlarda Ehmedê Xanî'nin yurtsever ve özgürlükçü inanç ve amaçları görülmektedir. Bir çok ünlü ve değerli Kürt ozanı Ehmedê Xanî'nin yurtsever ve özgürlükçü yolunda yürümüşlerdir. Örneğin; Qadır Koyi, Pire Mêrd, Goran, Bêkes, Wurdi, Qane, Cigerxwin, Qadrican, Hejar ve daha bir çokları bunlar arasında sayılabilir.. Bu ozanların ismi Kürt halkının arasında yaşadıkça, Ehmedê Xanî'nin ismi de dünyada yaşayacaktır, çünkü, onlar Kürt halkının kurtuluş inancı ve amacıyla biribirlerine bağlıdırlar; çünkü, biz Qadir Koyi hakkında konuştuğumuzda Ehmedê Xanî'yi anmak zorundayız, bunun gibi biz diğer ozanlarımız hakkında (Goran, Hejar, Cigerxwun ve diğer bir çokları) konuştuğumuzda veya yazdığımızda mutlaka Ehmedê Xanî'nin ismini anarız ve onunla gurur duyar, övünürüz.. Kürt halkı şimdi bir çok ozanının ismiyle tanınmakta, onlarla gurur duymakta ve övünmektedir. O ozanlar Ehmedê Xanî'nin Kürt halkının özgürlük ve yurtseverlik mücadelesi doğrultusundaki düşüncelerini yükseltmektedirler. Onlar Kürt halkının mücadelesini yürüten ilerici güçlere destek olmakta ve orta doğuda Kürt halkının da diğer halklar gibi ilerici, demokrat ve sosyalist bir yolda ilerlemesi için çaba harcamakta ve yol göstermektedirler...

Not : Bu yazı ÇIYA adlı Kürtçe derginin 7-8. sayılarından alınarak çevrilmiştir.

PİRA SEHIRDAR

Zılameki delal hebû. Jınek jı xwe re ani, pır jê hez dıkır, qedır û qimeta hev du gelek zanin. Şeytan dı nav wan de dıxebıte ka wana lı ser hev du xerab bıke, nıkare. Şeytan çû cem pirek sehırdar û jê re got: Tu dıkari dı nav wi zılami û jına wi xıra bıki? Go: Belê, ez dıkarım. Go: Heke te xıra kır, xelatek te yi mezın lı mın heye.

Pirê çû dıkana mêrê wê û jê re got: Ez dıxwazım topek hevrêşim jı bona dostıka lawê mın. Mêrık jê ra topeki hevrêşim ani, heqê wi deh zêrê zer standın. Pirê hat, lı mala wi zılami pırsi. Gıha mala wi, lı derıyê wana xıst. Jına zılêm bıderket, go: Tu çı dıxwazi? Go: Ya keça mın, xwedê jı te razi be, tuê bıhêli ezê lı mala we nımêj bıkım, cıhê mın dûr e, ez ne ma dıgehım herım. Jınıkê jê re got: Were; oda, ko mêrê wê lê radıze, secade jê re dani û gu: De nımêj ke! Pirê bı derewa nımêj kır, ew topê hevrêşım xıst dı nav lıhêfa wan û derket, çû, xebera jınıkê pê tune ye. Heya êvarê, mêrê wê hat, şiva xwe xwarın. Wa'dê ko razın, ew top mêrık di û geleki qehıri: Ez ewqas jı jına xwe hez dıkım, jına mın dost ü yarê wê hene. Ban jına xwe, kır û jê re go: Here mala bavê xwe, mı tu berdayê!

Jınık ne ma zane, hewala mêrê wê çı ye. Jınık bı qehır û gıri derket jı mala xwe, pirê lı serê zıqaqa wan sekınıye. Nêri ko jınık derket û dıgıri. Jê re got: Hewala te çı ye? Jınıkê jê ra got: Mêrê mın ez berdame. Pirê go: Xem ne ke. Were mala me, sıbehê ezê te û mêrê te pev xweş bıkım.

Jınıkê pê ra çû mala wan. Lawıkê pirê heye, keçeloki guri ye, pirê jınık xıst hınduro û kır hawar.

Esker pê ve hat û jê re gotın: Hewala te çı ye? Go: Lawıkê mın guri heye, mın bı xwedi kırıye heya nıha, ko mezın bûye, wê hero yekê bine cem xwe û mın bı der dıke, mın dıvê hon lı halê mın bıpırsın! — Hukumetê lawê pirê û jınık bırınê, xıstın hebsê, xebera jınıkê jı tışteki tune ye, dıgıri halê xwe.

Pirê jı xwe ra go: Ezê icar herım, wan derxım û şeytan lê dıferıce, bê çı dıke. Pırê çû sûkê, hınık nan û helaw kıri û hat ber devê hebsê

û jı dergevanê hebsê re got: Lawo, xwedê te bıhêle, sedeqak lı mın e, mı dıvê tu bıhêli, ezê herım hebsıya... Ê dergevan jê re got: bıbıhure, xem na ke. ...Pirê çû cem wan, jı jınıkê re got: Were, çerçefa mın lı xwe ke û derkeve ber deri, jı dergevan re bêje: Mala te ava, mın sedqa xwe da van hebsiyan û ezê herım mal û here mala me heta ko ez bêm; ezê nıha xwe xılas bıkım.

Jınık derket, wılo got û çû mala pirê. Pirê kır hawar, go: «Ev çı humumet e, ez û lawê mın em anine, xıstıne hebsê, eyba me çı ye?» Hıkumetê hat, nêri ko pirê û lawê wêna ye, mane ecêbmayi. Mezınê wan jı wan re got, çıma wê pirê û wêna keçelok anine? Esker jı mezınê xwe re gotın: Pirê lı mala xwe kır hawar, em çûn, jınıkek û lawe wêna me ani hebsê; em ne ma zanin, ev çawa çêbû. — pirek sehırdar xuya ye. Jı pirê re go: Here mala xwe, bela te lı te keve!

Pirê û kurê xwe hatın mal, jı jınıkê re got: Tu dıxwazi ezê te û mêrê te pev xweş bıkım, çı pere bı te re ne, ko tu bıdi mın. Jınıkê jê re got: Deh zêrê mın hene; ezê bı te dım, ko tu careke dın mın û mêrê mın pev xweş bıki. Pirê çû cem mêrê wê û gırıya, mêrık lê nêri ko pira ko top jê kırıye ev e. Go: çıma tu dıgıri? Go: Ya, lawê mın, ev topê ko mın jı te kıri, lawê mın jı mın xwesti bû û mın jı cem te bır û wa'dê lımêja mın hat, ez çûm malekê jı vê taxê, mın lımêj kır û mın topê xwe lı wê derê jı bir (xwe) kır; ez nema zanım kijan mal e, û lawê mın ne ma mın dıhewine. Gava wılo ev xeber jı zılêm re da, go :Pirê, mala te ne ava, mın jına xwe lı ser vi topi berda. — Mêrık geleki qehıri. Pirê go: Lawo, me qehıre, ka topê mın bıde mın, işaleh jına te lı ku be, ezê jı te re binım. Belê tuê heqê mın bidı mın. Zılêm jê re got: Ha jı tere deh zêr heqê te, jı te re topê te, û jına mın bine, bınêr bê lı kû ye!

Pirê çû mala xwe û jı jınıkê re go: Ka deh zêra û bılıv bı mın re, ezê te û mêrê te pev xweş bıkım. Jınık pê re çû, bır mala wêna pev xweş kırın, pirê vegeriya mala xwe. Şeytan lê ma ecêbmayi, tıştê ko pirê kır.

Pirê jı şeytên re go: Ev ne tıştekı mezın e, ezê ê meztır bıkım. Tu jı xwe re bıferıce.

Daket sûkê ,va kerwanek çel xort hene, çel xort hejayi ne. Jı ehlê gunda ne, çel qantır bı wan re hene. Pirê jı xwe re got: Ev derbek mezın e, ezê dı van de bıkım. Gıha rastavana û jı wan re got: Barê dı we çı ye? — Jê re gotın: Barê me fêki ye, emê daxın sûkê bıfroşın. Pirê jı wan re got: Ez jına serekê bajêr ım, û barêd we hemi bı tenê bıkırım. — Xortan jê re gotın: Baş e! Pirê da pêşiya wana û bırın...

Mızgeftek heye, du derıyê wêna hene. Pirê jı wan re got: Ev mala me ye, hon lı ber vi deri bısekinın, ezê qantıra bıbım hewşê, bela

xulamên me, barê we deynın û ezê qantıra û heqê barê we jı were binım. — Xortan jê re go: Baş e. Lı ber derıyê mızgeftê rûnıştın, pirê qantır bırın hewşa mızgeftê û dı derıyê dın re derxıstın, çû qantırê wan lı sûkê jı xwe re fırotın. Ew xort man heya nivro, nêrin ko pirê derneket. Zılamek dı wır re hat, jı wan re got: Hon lı vır çı dıkın? Go: Em lı bendê qantırê xwe ne. Jına serekê bajêr qantırên me bırıne, hina ne anine. Ewi zılami ji wan re got: Ev derıyê mızgeft e, herın lı qantırên xwe bıpırsın, qantırên we çûn. — Ewan xortan rabûn, nêrin ko bı rast mızgeft e. Geleki qehırin û bı sûkê de çûn, lı pirê dıgerın. Careke nêrin, rasti pirê hatın. Pirê gırtın, jê re gotın: kani qantırên me? Pirê dıbê: Mın qantırên we ne dine. — Go: Bıla, emê herın şerietê. Çûn cem qadi û mıfti. Pirê jı wan xortan re got: Ezê beri we bani kevım û ifade xwe lı cem qadi bıdım, pıştre hon herın; çê na be ko em hemi pev re herın. — Xortan jê re gotın: Baş e, tu here, pıştre em hemi bani kevın.

Pirê bani ket jor û dıgıri dı mıqabıl qadi û mıfti de. Qadi û mıfti nêrin ko pirê dıgıri, gotın: Çı hewala te ye, tu dıgıri? Pirê jı wan re got: Mêrê mın çel gundi wi hebû û mêrê mın mır û mın xulamên xwe anine, ko ez bıfıroşım. Jê re gotın: Kani xulamên te? — Pirê got: Va, xulamên mın lı ber deri ne, çel xort ın. Qadi dı şıbakê re nêri ko çel xulam lı ber deri ne. Go: Baş e, emê bıkırın. — Pirê her çel xort fırot qadi û mıfti û jı wan re got: Ne ma çevê mın bardıbe, ko ez dı ber wan re dakevım herım. Deriki dın tune, ezê tê re herım? Qadi deriki jê re vekır û pirê çû mala xwe.

Qadi ban xorta kır û jı wan re got: Hon çı kari dıkarın bıkın, ko ez we bışinım gundê xwe? — Xorta lı hev û du nêrin û jı hev re got ın: Te çı jı me re? Qadi jı wan ra got: Mın hon kırine. - Xortan je ra got: Te em jı kê kırine, em hatın cem te şerietê! — Qadi got: Mın hon jı pirê kırine. — Go: Pirê lê fenek lı me kır û lı te ji kır, qantırên me bırın û em fırotın te. — Qadi pır qehıri tıştê ko pirê te kır, go: Herın, lawên mın, malêd xwe, ev işê mın ma, ez hêyfa xwe û a we jı pirê hılinım. — Ewan xortan jı wi bajari derketın û jı bezê çûn heya gundêd xwe û go: Lı me heram be, em tu cari ne ma tên vi bajari.

Qadi karê wi lı pirê dıgere, dı zıqaqek teng de rasti pirê hat û jê re got: «İcar tu jı testê mın xılas na bi!» — Bı destê pirê gırt ûbı dû xwe kışand heya mala xwe û bır: kisek ani û pirê xıst vi kisi û devê kis gırêda û ban hemaleki xwedıyê qantırekê kır û jê re got: Vi kisi bavêje behrê; û mecidik da xwedıyê qantırê. Xwedıyê qantırê ev kis bar kır ser qantıra xwe û bı rê de jı xwe re got: Ev kis hêjayê mecidikê, ma çıma ezê bavêjım behrê? Ê ko dı hundurê wê de ye, ezê vala kım, bavêjım behrê û kis jı xwe re bıfıroşım. — Gıha ber

behrê, kîs vala kır, nêri ko pirek jê dıket. Pirê çavê xwe vekır û eşheda xwe ani û jı xwedıyê qantırê re got: Her mızginıyê bıbe jı lawê mın qadi re, bê: dıya te rehet bû, elhemdı lıllah, wê xeletek mezın, wê bıde te. — Xwedıyê qantırê bezıya û hat cem qadi û ban kır qadi, go: Mızginıya mın lı te, dıya te rehet bû! — Qadi fehım kır û jê re got: Mızginıya mın lı te, qantıra te çû! Mın jı te re got: Bavê behrê, tu hatıyi, mızginıyê bıdi mın!

Xwedıyê qantırê vegerıya ber behrê, nêri ko qantıra wi çûye. Pirê hat mala xwe û mesela xwe hemi jı şeytên re got. Şeytên xwe jê dıweşand, go: Ez nıkarım wek te bıkım, Xwedê mın bı agırê te ne şewıtine!

Roja Nû, hejmar 45-46. 1944

SİHİRBAZ KOCAKARI

Bir zamanlar iyi bir adam vardı. Evlendi, karısını çok seviyordu; birbirlerinin kadrini kıymetini çok iyi biliyorlardı. Şeytan, onların arasını bozmak için bir hayli çabaladı, ama başaramadı. Şeytan, sihirbaz bir kocakarının yanına gitti, ona dedi ki: Sen bu adamla karısının arasını bozabilir misin? O, evet, dedi, bozabilirim. Şeytan dedi: Eğer sen bunu başarabilirsen benden sana büyük bir armağan var

Kocakarı adamın dükkanına gitti, ona dedi ki: Ben oğlumun sevgilisi için bir top ipekli istiyorum. Adam ona bir top ipekli kumaş getirdi ve karşılığında on sarı altın aldı. Kocakarı oradan çıkıp adamın evini soruşturdu, varıp kapısını çaldı. Adamın karısı kapıya gelip ne istiyorsun? dedi. Dedi ki: Kızım, Tanrı senden razı olsun, bırakasın da sizin evde bir namaz kılayım. Yerim uzaktır, yetişemem. Kadın dedi ki: Gel; kocasının yattığı odada ona seccade serdi ve dedi ki: hadi namazını kıl! Kocakarı yalancıktan namaz kıldı, o ipek topunu yatağın içine koydu ve çıkıp gitti. Kadıncağızın hiçbir şeyden haberi olmadı. Akşam, kocası eve döndü. Yemekten sonra, sıra yatmaya gelince o top ipekliyi gördü, çok üzüldü: Ben karımı bukadar seviyorum, ama onun dostları, sevgilileri var, dedi. Karısını çağırıp şöyle dedi: Babanın evine git, ben seni boşadım!

Kadın kocasının neden öyle davrandığını anlamadı. Üzüntü ve gözyaşları içinde evi terketti. Kocakarı sokağın başında bekliyordu. Kadının ağlıyarak evden çıktığını gördü. Dedi, neyin var, neden ağlıyorsun? Kocam beni boşadı, dedi kadın. Kocakarı dedi: Aldırma. Evime gel, ben sabahleyin seni ve kocanı barıştırırım.

Birlikte kocakarının evine gittiler. Kocakarının bir oğlu vardı, kelkeçel biriydi. Kocakarı kadını içeri koyduktan sonra avaz avaz bağırmağa başladı.

Askerler gelip sordular. Ne oluyor? Dedi ki: Benim kel bir oğlum var. Bugüne kadar besleyip büyüttüm. Şimdi de hergün birini yanına getirip beni kapı dışarı ediyor. Benim durumumla ilgilenmelisiniz!
— Hükümet kocakarının oğlunu ve kadını alıp götürdü, hapse attı. Kadıncağız olup bitenden birşey anlamamşıtı, haline ağlayıp duruyordu.

Kocakarı, kendi kendine şöyle dedi: Şimdi gidip onları hapisten çıkarayım. Şeytan da, bu iş nasıl olacak diye meraklanıp duruyordu. Kocakarı çarşıya çıktı, biraz helva ve ekmek satınalıp hapishanenin kapısına gitti, kapıcıya şöyle dedi: Oğul, tanrı seni bağışlasın, verecek sadakam var, beni bırak da gidip mahpusları göreyim. ...Kapıcı şöyle cevap verdi: «Geç bakalım, mesele değil... Kocakarı mahpusların yanına gitti, kadına dedi ki: Gel, çarşafımı giy ve kapıya çık. Kapıcıya de ki: Evin şen olsun, ben sadakamı mahpuslara verdim ve artık evime gideyim. Doğruca bizim eve git, beni bekle. Ben birazdan burdan kurtulurum.

Kadın çıktı, öyle dedi ve kocakarının evine gitti. Kocakarı ise hapiste avaz avaz bağırmağa başladı: «Bu ne biçim hükümet,» dedi, «beni ve oğlumu getirip hapse koymuşlar, bizim suçumuz ne?» Hükümet geldi, baktılar ki içerdeki kocakarı ve oğludur, şaşırıp kaldılar. Büyükleri onlara, niçin bu kocakarıyı ve oğlunu getirdiklerini sordu. Askerler büyüklerine şöyle dediler: Kocakarı evinde şamata kopardı, gittik, bir kadınla kocakarının oğlunu getirip hapse attık; nasıl böyle oldu anlayamadık. — Sihirbaz bir kocakarı olmalı. Kocakarıya dediler ki: Hadi evine git, belanı kendinden bulasın!

Kocakarı ve oğlu eve döndüler. Kocakarı kadına dedi ki: Seni ve kocanı barıştırmamı istiyorsan bana verecek ne kadar paran var? Kadın dedi ki; on altınım var, onları sana veririm. Yeter ki sen beni kocamla barıştır. Kocakarı, kadının kocasının yanına gitti ve ağlamaya başladı. Adam baktı ki kendisinden bir top ipekli satın alan o kocakarıdır. Dedi: Neden ağlıyorsun? Dedi: Oğul, senden aldığım o top kumaşı oğlum benden istemişti. Senden ayrıldıktan sonra namaz vakti geldiği için bu mahallede bir eve gittim, namaz kıldım ve kumaşı orada unuttum. Hangi ev olduğunu bilmiyorum. Oğlum ise beni artık sevmiyor. Adam bu sözleri duyunca, dedi ki: Kocakarı, ocağın sönsün, ben karımı bu kumaş yüzünden boşadım. — Adam son derece üzüldü. Kocakarı dedi ki: Oğul, üzülme, sen benim kumaşımı ver, inşallah, karın nerde olsa bulur sana getiririm. Öncelikle bunun ücretini vermelisin. Adam dedi ki: Al sana on altın ücret ve al sana bir top ipeklin; karımı bul getir, bak bakalım nerde!

Kocakarı evine gitti ve kadına şöyle dedi: Hadi on altını ver de benimle yürü, seni kocanla barıştıracağım. Kadın onunla gitti. Evlerine gittiler ve kadın kocasıyla barıştı. Kocakarı evine döndü. Şeytan, kocakarının yaptıklarına şaşıp kalmıştı.

Kocakarı, Şeytana şöyle dedi: Bu birşey değil. Öyle şeyler yapayım ki aklın dursun...

Çarşıya indi, baktı ki orada kırk yiğitlik bir kervan var, kırk alımlı delikanlı. Köylerden gelmiştiler. Kırk da katırları vardı. Kocakarı

içinden şöyle dedi: Onlara esaslı bir oyun oynayayım da görsünler.. Yanlarına gitti ve onlara şöyle dedi: Yükünüz nedir? Dediler: Yükümüz meyvedir, onu pazara indirip satacağız. Kocakarı onlara dedi : Ben bu şehrin başkanının karısıyım, yükünüzün hepsini ben satın alayım, olmaz mı? — Delikanlılar dediler: Çok iyi! Kocakarı önlerine düştü, yürüdüler...

Bir cami vardı, iki kapısı vardı. Kocakarı onlara dedi: Bu bizim evimizdir; siz burada bekleyin, ben katırları avluya götüreyim, uşaklarımız yükleri boşaltsınlar, sonra ben katırlarınızı ve yüklerinizin pahasını size getireyim. — Delikanlılar dediler: Pekâla. Caminin kapısı önünde oturdular. Kocakarı katırları caminin avlusuna götürdü ve öteki kapıdan çıkardı, götürüp onları çarşıda sattı. Delikanlılar öğlene kadar beklediler, kocakarı bir türlü dönmedi. Oradan bir adam geçiyordu. Onlara dedi ki: Burada ne bekliyorsunuz? Dediler: Katırlarımızı bekliyoruz. Şehrin başkanının karısı katırlarımızı götürdü, henüz getirmedi. Adam onlara dedi: Bu cami kapısıdır, gidip katırlarınızı sorun, katırlarınız gitti. — Delikanlılar kalkıp baktılar ki gerçekten bir caminin önünde duruyorlar. Çok üzüldüler ve çarşıya doğru yürüdüler, kocakarıyı aradılar. Sonunda kocakarıyı buldular. Onu yakalayıp, hani katırlarımız? dediler. Kocakarı dedi: Ben katırlarınızı görmedim. — dedi, dilerseniz şeriat yoluna başvuralım. Kadının ve müftünün yanına gittiler. Kocakarı delikanlılara şöyle dedi: Ben önce binaya girip ifademi vereyim, sonra siz gelin; hepimizin birden girmesi iyi olmaz. — Delikanlılar dediler: İyi, önce sen gir, sonra biz geliriz.

Kocakarı içeri girip kadı ve müftünün karşısında ağlamağa başladı. Kadı ve müftü onu bu halde görünce sordular. Neyin var, neden ağlıyorsun? Kocakarı onlara şöyle dedi: Kocamın kırk köyü vardı. Kocam öldü ve ben kırk uşağımı getirdim ki satayım. Dediler: Hani senin uşakların? Kocakarı dedi: Uşaklarım budur kapının önündeler, kırk delikanlıdırlar. Kadı pencereden baktı ki kırk uşak kapının önündeler. Dedi: Pekâla, onları biz satın alalım. — Kocakarı kırk delikanlıyı kadıya ve müftüye sattı ve şöyle dedi: Onların önünden geçip gitmeye yüreğim dayanamaz. Bir başka kapı yok mu; oradan çıkayım? Kadı ona bir kapı açtı ve kocakarı çıkıp evine gitti.

Kadı delikanlıları çağırıp onlara şöyle dedi: Sizi kendi köyüme göndersem orda ne iş yapabilirsiniz? Delikanlılar birbirlerinin yüzüne baktılar ve hep birden şöyle dediler: Bizimle ne ilgin var? Kadı onlara dedi: Ben sizi satın aldım. — Delikanlılar dediler: Sen bizi kimden satın aldın? Biz senin yanına davamızı çözmeye geldik! — Kadı dedi: Ben sizi kocakarıdan satın aldım. — Dediler: Kocakarı bize bir oyun oynadı, üstelik sana da oynadı. Katırlarımızı götürdü ve hem de bizi sana sattı. — Kadı kocakarının yaptıklarına çok öfkelendi, dedi: Co-

cuklarım, siz evinize gidin, bu iş bana kaldı, ben kendi öcümü ve sizinkini kocakarıdan alırım. — Delikanlılar o kentten çıktılar ve koşa kaşa köylerine gittiler. Dediler: Bize haram olsun, bu kente bir daha adım atarsak.

Kadı, işini gücünü bırakıp kocakarının peşine düştü. Dar bir sokakta ona rastladı ve şöyle dedi: «Artık elimden kurtulamazsın.» — Kocakarının kolundan yakaladı, arkasından sürükleyip evine götürdü. Bir torba getirip kocakarıyı içine koydu, torbanın ağzını sımsıkı bağladı ve katır sahibi bir hamal çağırıp ona bir mecidiye verdi ve şöyle dedi: Bu torbayı denize at. Katırın sahibi torbayı hayvanına yükleyip onu sürdü. Yolda giderken kendi kendine şöyle düşündü: Neden o torbayı denize atayım sanki, o bir macidiye eder. Içindekini boşaltıp denize atayım, torbayı da götürüp satayım daha iyi... — Deniz kenarına gelince torbayı boşalttı, baktı ki içinden bir kocakarı çıktı. Kocakarı gözlerini açıp kelimeyi şahadet getirdi. Sonra katırın sahibine şöyle dedi: Koş, oğlum kadıya müjde ver, de ki: elhamdülillah, annen iyileşti! O sana büyük bir armağan verecek. — Katırın sahibi koşup kadı'nın yanına vardı ve şöyle seslendi: Sana müjde, annen iyileşti! Kadı durumu anladı ve şöyle dedi: Benden de sana müjde, katırın elden gitti! Ben sana, onu denize at dedim, sen de gelmiş bana müjde veriyorsun!

Katırın sahibi deniz kenarına döndü, baktı ki katırı ortada yok. Kocakarı evine döndü ve olup bitenlerin tümünü şeytana anlattı. Şeytan ondan yaka silkeleyerek şöyle dedi: Ben senin gibi yapamam, Tanrı beni senin şerrinden korusun!

*** Bu masal, Suriye'de, Kürtçe basının bir ölçüde özgür olduğu dönemde yayınlanmış. Kürtçe dergilerden biri olan ROJA NU'nun 1944 tarihli 45-46. sayılarından alınmıştır. Biz onu, Stig Wikander'in, 1959 yılında Upsala Üniversitesince yayınlanmış olan,** «Recueil de Textes Kourmandji» **adlı, Kürt edebiyatından çeşitli örnekleri kapsayan kitabından aldık. Eserde yazıların yalnızca Kürtçeleri yayınlanmıştır.**

Tıştenokên Kurda

Berhevker: Hüseyin BANİ

1 — Hılıntır mılıntır, law jı bavê bılındtır: AGIR Û TIXAN

2 — Ne lı erd e, ne lı ezman e, hêlina begê rewan e: BA

3 — Tıştek heye, erdê dıgre, avê nagre: BERF

4 — Reşo suwar bû, kufletê malê şa bû: BEROŞ

5 — Daranok ra daranok, şirinok ra şirinok, heywanok ra heywanok, heywanok bı rê ket, çizo vizo bı dorê ket: CEMBI, TIRİ, KER, MOZ.

6 — Tıştek heye seri şeh e, dawi das e: DİK (KELEBAB)

7 — Hesın lı ser hesın, çı fincana qun mezın: DÛSTAN

8 — Çêlek dıore, golık mezın dıbe: DOLAV

9 — Dıxwe naxwe bernade: GEN

10 — Kumkê sorık, tıje morık: HENAR

11 — Bırek pez bı şıvaneki: HÊYV Û STERIKAN

12 — Ku tu bı teriyê bıgri, dıçe axor: KEVÇİ

13 — Tıştek heye, ne ti dıbe, ne bırçi dıbe: KEVIR

14 — Newal buhar e, ga bê hesti ye: KÊÇ

15 — Erebê reşi pi badayi, serê zıkê wi beredayi: MEŞK

16 — Bı ro kela, bı şev bela: LIVİN

17 — Tıştek heye, bı ro xulam e, bı şev axa ye: MELKES (GÊZİ)

18 — Apê mını bı lıngeki, dıçe ber naxırê gundeki: MİKUT

19 — Bı parsû û pıştık, bê xwin û goştık: PEL

20 — Bav cıwan, law rihsıpi: PEMBO

21 — Hemi tışt dı bın ra derbas dıbe: QELEM

22 — Jı buhustê kıntır e, jı mınarê dırêjtır e: ŞERMÛT

23 — Sıpi sıpi wek nıvişk e, nêvi ter e, nêvi hışk e: ŞEYTANOK (AVKİSIK)

24 — Kurtanê wê heye ne ker e, nıvisantında wê heye ne nıvisvan e: ŞEYTANOK

25 — Tıştek heye, her roj pina lı xwe dıxe: SÊL

26 — Her ku serê xwe radıkım, tım yeki wek xwe dıbinım: Sİ

27 — Bıni dı dê da, seri dı law da: ÇIÇIK

28 — Jı vır heta Mûsılê, hemi keçkê çav bı kılê: STÊRIK

29 — Şirino lı darino, darino lı guhbelo, guhbelo bı rê ket, sımpehno bı dû ket: TIRİ, CEMBİ, KER, MIROV

30 — Tıştek heye, bejna wê bejna bûka ye, hêkê wê hêkê çûka ye : TIFING

31 — Qama wê qama kewê, barê wê barê devê: QABQABK

32 — Dıxwe naxwe, têr naxwe: QIRAQ

33 — Neçanê lı nezayê kırın, dı nav nedanê derbas kırın : XWË, QANTIR, AV.

Kürt Bilmeceleri

Derleyen : **Hüseyin BANİ**

1 — Tümsek mümsek, oğul babadan yüksek: ATEŞ ve DUMAN

2 — Ne yerdedir ne gökte, rahwan beyin yuvasıdır: RÜZGÂR

3 — Yeri tutar, suyu tutmaz : KAR

4 — Kara renkli bindi, ew halkı sevindi: TENCERE

5 — Ağaç olmasına ağaç, tatlı olmasına tatlı, hayvan olmasına hayvan; Hayvan yola koyuldu, vız-vız çevresinde dolanmağa başladı: SEPET, ÜZÜM, EŞEK, ARI

6 — Başı tarak, ardı tahra: HOROZ

7 — Demir demir üstünde, büyük kıçlı fincan: SACAYAK

8 — İnek böğürür, dana büyür: ÇIKRIK

9 — Yiyor yemiyor, bırakmıyor: KENE

10 — Kırmızı külah, içi boncuk dolu: NAR

11 — Bir sürü bir çobanla: AY ve YILDIZLAR

12 — Kuyruğundan tuttun mu ahıra girer: KAŞIK

13 — Ne susar, ne acıkır: TAŞ

14 — Vadi baharda, öküz kemiksiz: PİRE

15 — Ayağı bükülü arap, karnı dersen başıboş: TULUK

16 — Gündüzleri kale gibi, geceleri dağınık: YATAK

17 — Gündüzleri uşak, geceleri ağa: SÜPÜRGE

18 — Tek ayaklı amcam bir köyün sığırını güder: TOKMAK

19 — Kaburgası, sırtı var; eti, kanı yok: YAPRAK

20 — Baba genç, oğul ak sakallı: PAMUK

21 — Her şey altından geçer: KALEM

22 — Karıştan kısa, minareden uzun: İPLİK YUMAĞI

23 — Tereyağı gibi ak, yarısı kuru, yarısı yaş: SÜMÜKLÜ BÖCEK

24 — Semeri var eşek değil, yazısı var yazman değil: SÖMÜKLÜ BÖCEK

25 — Bir şey var, her gün yamalar kendisini: SAC

26 — Ne zaman ki başımı kaldırırım, hep kendime benzer birini görürüm: GÖLGE

27 — Altı anada, başı oğulda: MEME

28 — Burdan musula kadar, gözleri sürmeli kızlar: YILDIZLAR

29 — Tatlımsı ağaçtanlıda, ağaçtanlı dik kulaklıda, dik kulaklı yola düştü, düztaban ardına koyuldu: ÜZÜM, SEPET, EŞEK. İNSAN

30 — Boyu gelin gibi, yumurtaları kuş yumurtası gibi: TÜFEK

31 — Boyu keklik kadar, yükü deve yükü kadar: TAKUNYA

32 — Yiyor yemiyor, doymuyor: KARTAL

33 — Ekilmeyini doğurmayana yüklediler, geçilmeyenden geçirdiler: TUZ, KATIR, SU.

özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

15 Lira